

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ DRUHÝ ROČNÍK

10

Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy

Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany

Bezpečnost ČSSR a společná obrana socialistických zemí

V současném třídně rozděleném světě jsme svědky toho, jak soudobý imperialismus ve snaze zvrátit historicky nevyhnutelný proces přechodu národů k socialismu, uplatňuje politiku násilí a zvůle v mezinárodních vztazích a všemi prostředky, včetně vojenské síly, se pokouší zabránit revolučním přeměnám ve vlastních zemích, ale i kdekoli ve světě. Tato tendence, vyplývající z agresivní podstaty imperialismu, je sice v posledních letech výrazně omezována změnami v poměru sil ve prospěch světové socialistické soustavy a revolučního, protimperialistického hnutí vůbec, ale skuteností zůstává, že agresivita imperialismu je stálým zdrojem nebezpečí pro mezinárodní mír a bezpečnost.

Komunistické a dělnické strany socialistických zemí, kapitalistického světa i rozvojových zemí v duchu závěrů mezinárodní porady komunistických a dělnických stran v Moskvě, která se konala v roce 1969, velmi intenzivně sjednocují všechny mírové a pokrokové síly dnešního světa do mohutné protimperialistické fronty, aby takové nebezpečí lokalizovaly již v zárodku, aby ostrý třídní boj mezi socialismem a kapitalismem probíhal pokojnou cestou, bez válek. Nesporně proto dochází v posledním období ve vývoji mezinárodních vztahů

k významným pozitivním změnám. Síly světového socialismu, který je hlavním garantem společenského pokroku a míru ve světě, neustále rostou a mezinárodní dění je stále méně ovlivňováno zákonitostmi existence kapitalismu.

Události posledních let a zejména pokus kontrarevolučních sil v letech 1968—1969 o zvrát socialistického vývoje v Československu ukazují, že imperialistické síly se nezříkají svých agresivních plánů ani proti zemím socialistického společenství, ačkoli jistě velmi dobře vědí, že bezpečnost členských států Varšavské smlouvy je spolehlivě zajištěna a že tyto státy nejen v zájmu vlastním, ale i z hlediska všeobecných zájmů revolučního hnutí ve světě nikdy nedovolí, aby v jakékoli podobě došlo k ohrožení socialistických vymožeností pracujícího lidu.

Významným nástrojem žádoucího upevnění jednoty a semknutosti zemí socialistického společenství, rozvoje nerozborného přátelství, všestranné spolupráce a vzájemné pomoci a účinnou zárukou bezpečnosti socialistických zemí, jsou mezinárodně právní svazky našich států, opírající se o celý systém dvoustranných a mnohostranných smluv.

Náš socialistický stát je pevným článkem společenství socialistických zemí a

jako takový též jedním z aktivních nositelů mezinárodních závazků, které vyplývají ze spojeneckých smluv. K aktivní roli ČSSR v mezinárodních vztazích nás ovšem nezavazují jen smlouvy, které jsme uzavřeli s ostatními socialistickými zeměmi, ale nejhlubší, třídně politické základy našeho spojení, naše hluboké přesvědčení o základním významu internacionální spolupráce pro zajištění skutečných národních zájmů pracujícího lidu obou našich národů. Generální tajemník ÚV KSSS ve svém pozdravném projevu XIV. sjezdu KSČ vyjádřil tento objektivně existující soulad internacionálních a národních zájmů v otázkách bezpečnosti našeho státu slovy: „V rodné bratrské národnosti socialistických zemí Československo poprvé získalo opravdovou bezpečnost, opravdové záruky své nezávislosti a nedotknutelnosti svých hranic.“¹⁾

Toto třídně politické hledisko je určující i pro výklad záruk bezpečnosti našeho státu, jak vyplývají z uzavřených smluv. Mezinárodní právním vyjádřením

základního politického principu komunistického a dělnického hnutí ve vztazích bratrských zemí je zásada socialistického internacionalismu. Znamená to, že smlouvou stanovené závazky, zajišťující bezpečnost socialistického státu, i když svou formulací mohou odpovídat normám obecného mezinárodního práva, mají kvalitativně rozdílný obsah. Tím je také dána jejich trvalá účinnost.

Ze spojeneckých smluv se socialistickými státy vyplývají v podstatě tři základní oblasti bezpečnosti: na prvním místě je to všestranná spolupráce na zásadách socialistického internacionalismu a společná obrana socialistických vymožeností, dále internacionální vojenská spolupráce a vzájemná pomoc proti ozbrojené agresi imperialismu a konečně koordinace zahraničně politické činnosti a boj za upevnění mezinárodní bezpečnosti. Nejde o žádné specifické záruky pro náš socialistický stát, ale o vzájemné záruky, neboť bezpečnost jednotlivých zemí socialistického společenství je podmíněna kolektivní bezpečností všech členských zemí Varšavské smlouvy.

Všestranná spolupráce na zásadách socialistického internacionalismu a společná obrana socialistických vymožeností

Všechny spojenecké smlouvy, které ČSSR uzavřela během poválečného období s evropskými socialistickými státy,²⁾ vycházejí ze zásady socialistického internacionalismu, která je stěžejním principem vztahů mezi státy socialistického společenství. Tato zásada, jejímž obsahem je nerozborné přátelství, bratrská vzájemná pomoc a všestranná spolupráce, založená na učení marxismu-leninismu, postupuje všemi smlouvami a je výrazem skutečnosti, že vztahy mezi socialistickými státy jsou vztahy nového historického typu. Na jejich základě se postupně formuje i nové, socialistické mezinárodní právo, které prohlubuje a dále rozvíjí demokratické a mírové prvky obecného mezinárodního práva.³⁾

Uplatňování této zásady mezi zeměmi socialistického společenství významně ovlivňuje budování socialismu v každé zemi a socialistické soustavy jako celku. Je to i pochopitelné, když uvážíme mezinárodní a vnitřní objektivní podmínky výstavby rozvinuté socialistické společnosti v současné době a nutnost podpořit zákonitě působící tendenci ke sblížení socialistických států a národů na společné cestě k vytvoření komunistické společenské formace. Mezinárodně právní forma principu proletářského internacionalismu zajišťuje také po státní linii nezbytný společenský, koordinovaný postup v základních otázkách socialistické výstavby, při respektování historické specifčnosti každé země.

Spojenecké smlouvy se socialistickými zeměmi ovšem nejen konstatují existenci tohoto principu, ale zcela konkrétně i formulují jeho uplatňování v oblasti politické, hospodářské, vědeckotechnické, vojenské a kulturní spolupráce. Všimněme si, jak se zmíněný princip realizuje ve spolupráci politické, ekonomické a ideologické.

Není náhodné, že XXIV. sjezd KSSS věnoval tak velkou pozornost otázkám dalšího rozvoje politické spolupráce socialistických zemí. Socialistické státy vstoupily do etapy rozvinuté výstavby socia-

¹⁾ XIV. sjezd KSČ, Svoboda, Praha 1971, s. 168

²⁾ Varšavská smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci ze 14. 5. 1955; Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a Polskou lidovou republikou z 1. 3. 1967, mezi ČSSR a Německou demokratickou republikou ze 17. 3. 1967, mezi ČSR a Bulharskou lidovou republikou z 26. 4. 1968, mezi ČSSR a Maďarskou lidovou republikou ze 14. 6. 1968, mezi ČSSR a Rumunskou socialistickou republikou ze 16. 8. 1968 a mezi ČSSR a Sovětským svazem ze 6. 5. 1970

³⁾ Blíže o tom: M. Potočný, K otázce mezinárodního právní povahy zásad socialistického internacionalismu, Časopis Mezinárodní vztahy č. 2/1972, s. 13—22

lismu, ve které roste složitost a náročnost úkolů, před kterými stojí komunistické a dělnické strany. Je tedy nutné, aby i v těchto nových podmínkách byly nalezeny nejdůležitější cesty řešení nových úkolů společenského rozvoje. Základní předpoklady úspěšného vyřešení všech vývojových problémů socialistické soustavy jsou trvale dány totožností socialistického zřízení, shodou základních zájmů a cílů socialistických zemí a důsledným prosazováním vedoucí úlohy komunistické strany ve společnosti. V tomto úsilí hraje významnou roli i formování mezistátních vztahů nového, socialistického typu, na základě zásad socialistického internacionalismu a vzájemného respektování státní suverenity a nezávislosti, rovnoprávnosti a nevměšování do vnitřních záležitostí. Jednota základních zájmů socialistických zemí nachází svůj výraz i v zahraničně politické oblasti, ve společném postupu členských zemí Varšavské smlouvy.

Na zásadách socialistického internacionalismu byl vypracován a postupně se realizuje Komplexní program dalšího prohlubování spolupráce a rozvíjení socialistické integrace členských zemí RVHP, jehož cílem je podpořit zákonitě působící tendenci k vyrovnání ekonomické úrovně zemí socialistického společenství. Plánovitě rozšiřování ekonomické spolupráce zemí RVHP se v současné době stalo neodmyslitelnou součástí jejich hospodářského života a nezbytným faktorem vzestupu socialistické výroby. Ekonomická integrace socialistických zemí má velký politický význam, neboť aktivně napomáhá k všestrannému sblížení národů socialistického společenství a zvyšuje vliv socialistické soustavy na světový vývoj.

Linie ideologické spolupráce socialistických zemí je v současné době zvláště aktuální. Komunistické a dělnické strany socialistických zemí společně usilují o nalezení a teoretické rozpracování „nejúčinnějších řešení problémů budování socialismu a komunismu spolu s řešením otázek, které souvisejí s vedením rozhodného boje proti antikomunistické buržoazní ideologii, proti pravicovému a „leviceovému“ oportunismu, buržoaznímu nacionalismu a s důsledným odhalováním protilevinských a protisovětských koncepcí čínského vedení.“⁴⁾ Probíhá velmi intenzivní proces ideového a kulturního sblížení, stále rychleji se rozvíjejí vědecké a kulturní styky, turistika a další formy kontaktů.

⁴⁾ K. Katušev: Světová socialistická soustava — hlavní vývojové tendence. Příloha Týdeníku aktualit č. 17/1972, s. 8

Souhrnně řečeno, spolupráce socialistických zemí na principech socialistického internacionalismu upevňuje jednotu a semknutost socialistické soustavy, což má velký mezinárodně politický význam a umožňuje soustředěné a cílevědomé ovlivňování mezinárodního vývoje.

Pro politickou linii KSČ, vytyčenou na XIV. sjezdu naší strany, je charakteristickým rysem důsledná aplikace zásad socialistického internacionalismu ve vztazích mezi socialistickými zeměmi. XIV. sjezd KSČ uložil ústřednímu výboru, aby „vynaložil veškeré úsilí k dalšímu všestrannému rozvoji spolupráce s bratrskými socialistickými zeměmi, k prohlubování jednoty socialistického společenství.“ Stejně tak rezoluce XIV. sjezdu KSČ říká, že „ČSSR bude maximálně přispívat k soustavnému upevňování Varšavské smlouvy a iniciativně se podílet na prohlubování spolupráce a rozvíjení ekonomické integrace socialistických zemí v rámci RVHP.“⁵⁾

V této linii se s ohledem na dosažené zkušenosti z budování socialismu u nás a nové podmínky a potřeby rozvoje společnosti znovu potvrzuje rozhodující význam politiky přátelství, spolupráce a vzájemné pomoci socialistického společenství pro upevnění, další rozvoj a trvalou vnitřní stabilitu socialistického společenství zřízené v Československu.

Vztahy mezi socialistickými zeměmi, budované na základě skutečné rovnoprávnosti, respektování národní suverenity, vzájemného nevměšování do vnitřních záležitostí a na základě zásad socialistického internacionalismu, nemají rozhodující význam jen pro úspěšné dovršení výstavby socialismu a komunismu v naší společnosti. Stejně významné jsou pro upevnění našeho mezinárodního postavení a umožňují, aby československá zahraniční politika hrála aktivní roli v mezinárodních vztazích.

Protože se možnosti imperialistických sil použít v boji proti socialistickým zemím vojenských prostředků neustále zmenšují, hledají naši nepřátelé novou taktiku boje. Jak ukázal průběh událostí v Československu v letech 1968 — 1969, zaměřují se zejména na vnitřní ideologický rozklad socialistické společnosti. Tato taktika, „vnitřní eroze socialismu“ sice neuspěla, ale je skutečností, že od ní antikomunističtí strategové neustoupili ani dnes a stále doufají v její účinnost. Předpokládají-li, že hlavním spojencem jejich kontrarevolučních záměrů mají být vnitřní antisově-

⁵⁾ XIV. sjezd KSČ, Svoboda, Praha 1971, s. 586

ské a antisocialistické síly, je jen pochopitelné, že socialistické státy využijí všech prostředků, včetně mocenských, aby takové pokusy v zárodku likvidovaly.

Tak byla již v prohlášení komunistických a dělnických stran socialistických zemí 3. 8. 1968, v souvislosti s nebezpečným vývojem událostí v ČSSR, formulována zásada, podle které „podpora, ochrana a upevnění těchto vymožeností, kterých dosáhly národy svým hrdinským úsilím, obětavou prací lidu každé země,

jsou společnou internacionální povinností všech socialistických zemí“.⁶⁾

Tato zásada je dnes pevně zakotvena také ve Smlouvě o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR ze 6. 5. 1970. Stejně významné ustanovení, které vyjadřuje odhodlání obou našich bratrských zemí společně vystoupit proti třídě nepřátelským silám, obsahuje čl. 5, který vyhláší rozhodnou vůli „podniknout nutná opatření k ochraně socialistických vymožeností lidu, bezpečnosti a nezávislosti obou zemí.“⁷⁾

Internacionální vojenská spolupráce a vzájemná pomoc proti ozbrojené agresi imperialismu

Socialistické státy neustále udržují vysokou bojovou pohotovost svých ozbrojených sil, aby včas a vítězně odvrátily útok agresora. Důvody, které nutí socialistické státy k posilování kolektivní obrany jsou jasné: imperialistické státy neskrývají své válečné přípravy proti socialistickým zemím, nehodlají přistoupit ke skutečnému odzbrojení a prakticky po celé poválečné období vedou války a organizují vojenské intervence proti národům celého světa. I když se imperialismu nepodařilo rozpoutat novou světovou válku, agresivní politika zemí západního bloku neustále ohrožuje mezinárodní bezpečnost. Dokud takové nebezpečí existuje, je nejen v zájmu bezpečnosti socialistických zemí, ale i mezinárodní bezpečnosti, aby armády Varšavské smlouvy stály na stráži míru.

Pokud jde o možné řešení vojenskopolitické situace v Evropě, na kterém mají socialistické státy bezprostřední zájem, nemůžeme si dělat v blízké budoucnosti žádné iluze o zásadních změnách ve směru k uvolnění vojenského napětí. Země agresivního Severoatlantického paktu byly sice donuceny přistoupit na mírové řešení řady sporných politických problémů Evropy, a to i v otázkách evropské bezpečnosti, ale své agresivní vojenskopolitické koncepty nezměnily. Mimo smluvních záruk nedotknutelnosti poválečných evropských hranic zajišťují tedy západní hranice evropských socialistických zemí armády Varšavské smlouvy.

Smluvní záruky proti ozbrojené agresi imperialismu mezi socialistickými státy jsou vzájemné a prakticky ve stejném znění je obsahuje jak Varšavská smlouva⁸⁾, tak i dvoustanné smlouvy ČSSR a ostatními evropskými socialistickými státy. Není ani důvodu pro rozdílnou formulaci, neboť důsledně vycházejí z čl. 51 Charty OSN, který právo na individuální kolektivní sebeobranu formuluje jako

zásadu obecného mezinárodního práva. Ze závazků vzájemné pomoci vyplývá nejen právo každého socialistického státu na poskytnutí pomoci ostatními členskými státy Varšavské smlouvy, ale také povinnost aktivně vystoupit proti agresorovi v případě nebo porušení bezpečnosti ostatních zemí. A nejen to. Aby každý z členských států Varšavské smlouvy mohl skutečně takový závazek splnit, je povinností každého z nich, v souladu se zásadami socialistického internacionalismu, vyvíjet trvalé úsilí o vysokou obrannou schopnost země již v době míru a aktivně se podílet na všech opatřeních, která jsou nezbytná pro upevnění obranných schopností celé Varšavské smlouvy.

V současné době vystupuje s novou naléhavostí požadavek dalšího prohlubování internacionální vojenské spolupráce zemí Varšavské smlouvy, a to jak z důvodů mezinárodních, tak i vojenskostategických. Jedině vojenskopolitický svazek zemí Varšavské smlouvy může úspěšně čelit vojenskému bloku NATO a spolehlivě zajišťovat bezpečnost národů socialistického společenství.

⁶⁾ Rudé právo, 4. 8. 1968

⁷⁾ Rudé právo, 7. 5. 1970

⁸⁾ Článek 4 Varšavské smlouvy zní:

„Dohodli-li v Evropě k ozbrojenému útoku proti jednomu státu nebo několika státům zúčastněným na smlouvě ze strany kteréhokoliv státu nebo skupiny států, každý stát zúčastněný na smlouvě na základě práva na individuální nebo kolektivní sebeobranu, v souladu s čl. 51 Charty OSN, poskytne státu nebo státům, které byly takto napadeny, okamžitou pomoc, individuálně i v dohodě s ostatními státy zúčastněnými na smlouvě, a to všemi prostředky, které považuje za nutné, včetně použití ozbrojené síly. Státy zúčastněné na smlouvě se budou neprodleně radit o společných opatřeních, která je nutno podniknout pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.“

O opatřeních podniknutých na základě tohoto článku bude zpravena Rada bezpečnosti v souladu s ustanovením Charty OSN. Tato opatření budou zastavena, jakmile Rada bezpečnosti učiní opatření nutná k obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.“

Politická směrnice XIV. sjezdu KSČ v plném souhlasu s tímto objektivním požadavkem stanoví úkol maximálně přispívat k soustavnému upevňování Varšavské smlouvy. Pro ČSSR, která leží v územním dotyku s Německou spolkovou republikou, jsou záruky poskytované Varšavskou smlouvou životně důležité.

Upevňovat Varšavskou smlouvu a tak posilovat i záruky bezpečnosti ČSSR pak znamená: aktivně se podílet na zdokonalování její vojenské organizace, neustále prohlubovat vojenskou spolupráci s armádami Varšavské smlouvy, především se Sovětskou armádou a konečně neustále zvyšovat bojovou a politickou připravenost ČSLA tak, aby byla vždy pevným článkem systému kolektivní obrany.

Jak konstatovala zpráva o činnosti ÚV KSSS XXVI. sjezdu KSSS, „na základě kolektivního vypracování a uskutečnění četných opatření se v posledních letech zdokonalila vojenská organizace Varšavské smlouvy. Ozbrojené síly spojeneckých států jsou na vysokém stupni pohotovosti a jsou schopny zabezpečit pokojnou práci bratrských národů.“⁹⁾

Tím se rozumí zejména zdokonalení organizační struktury, ke kterému došlo v souvislosti se závěry budapeštského zasedání politického poradního výboru v roce 1969, a prohloubení součinnosti spojených ozbrojených sil, ke kterému rozhodující měrou přispívají pravidelná společná cvičení. Na široké základně se rozvinula i výměna zkušeností ze života bratrských armád. ČSSR všechna tato

opatření plně podpořila a aktivně na pomáhala jejich realizaci.

Rozhodující význam pro zajištění bezpečnosti socialistického Československa má bojová spolupráce se Sovětskou armádou. Nejmodernější bojová technika, kterou mají Sovětské ozbrojené síly ve výzbroji, bojové a morální politické kvality sovětských vojáků a důsledné usku-tečňování leninských principů v životě Sovětské armády — to jsou spolehlivé opory i naší bezpečnosti. ČSLA stojí dnes v prvním sledu Varšavské smlouvy spolu s jednotkami Střední skupiny sovětských vojsk. To je velká příležitost k tomu, aby se při plnění společných bojových úkolů vzájemné vztahy dále prohlubovaly. Rozšiřování osobních kontaktů mezi představiteli ČSLA a Střední skupiny sovětských vojsk, vzájemná výměna zkušeností a také společná cvičení jednotek obou bratrských armád dokazují, že nerozborné přátelství a spolupráce se Sovětským svazem má ve vojenskopolitické oblasti své pevné základy.

Požadavek, aby ČSLA byla pevným článkem Varšavské smlouvy, nevyplývá jen z její mocenskopolitické funkce při ochraně zájmů dělnické třídy Československa. To je také naše internacionální povinnost vůči ostatním socialistickým zemím. Základní úkoly při dalším zvyšování bojové a politické připravenosti ČSLA vylučil XIV. sjezd KSČ. Zdůraznit je především nutné úkol dále prohlubovat socialistický charakter naší armády, na základě leninských principů výstavby a řízení ozbrojených sil komunistickou stranou.

Koordinace zahraničně politické činnosti a boj za upevnění mezinárodní bezpečnosti

Spojenecké smlouvy se socialistickými zeměmi obsahují také vzájemné závazky ve vztahu k zahraničně politické činnosti. Článek 2 Varšavské smlouvy v tomto smyslu vyjadřuje ochotu členských států „účastnit se v duchu upřímné spolupráce všech mezinárodních jednání, jejichž cílem je zajistit mezinárodní mír a bezpečnost a plně poskytovat své síly pro uskutečnění těchto cílů.“¹⁰⁾ Organizačně politickou formou plnění tohoto úkolu je systém konzultací o všech mezinárodních otázkách společného zájmu. Zásady socialistického internacionalismu nalézají tak své uplatnění i v této mimořádně důležité sféře politiky komunistických a dělnických stran.

⁹⁾ XXIV. sjezd KSS, Svoboda, Praha 1971, s. 9

¹⁰⁾ Varšavská smlouva v dokumentech (1954 až 1970), VAAZ Bratislava 1970, s. 37

Cílem evropské politiky zemí Varšavské smlouvy je vytvoření systému kolektivní bezpečnosti na zásadách mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením. Prostředkem dosahování tohoto cíle je právě kolektivní posuzování mezinárodní situace a vypracování společného programu boje za evropskou bezpečnost. Úspěchy, kterých socialistické země v této oblasti dosáhly, a máme tím na mysli především probíhající myšlenky celoevropské konference, dokazují, že takováto mírová politika socialismu je reálným faktorem mezinárodního vývoje.

Je nesporné, že program upevnění evropské bezpečnosti na zásadách mírové spolupráce států bez ohledu na jejich společenské zřízení, který se zrodil v průběhu existence Varšavské smlouvy

na jednáních politického poradního výboru, pozitivně ovlivňuje celkovou situaci v Evropě a má bezprostřední význam také pro bezpečnost evropských socialistických zemí. V jeho rámci dochází k postupnému řešení existujících politických problémů, které se nahromadily v poválečném období ve vztazích mezi oběma systémy států. V tak závažné otázce evropské bezpečnosti, jakou je uznání nedotknutelnosti poválečných hranic, jejich neporušitelnosti silou nebo jen hrozbou síly, bylo ratifikací smluv mezi Sovětským svazem, Polskou lidovou republikou a Německou spolkovou republikou dosaženo skutečného mezníku v dosavadním evropském vývoji — od období „studené války“ k období mírové spolupráce států rozdílného společenského zřízení. Společně s ratifikací čtyřstranné smlouvy o Západním Berlíně se tak vytvořily reálné předpoklady k dosažení kolektivní bezpečnosti v celé Evropě. Těžko si možné si představit, že by takových úspěchů mohlo být dosaženo, kdyby země Varšavské smlouvy nepostupovaly v boji za evropskou bezpečnost jednotně.

Smlouva mezi SSSR a NSR má rozhodující význam pro normalizaci situace v celé Evropě, neboť Německá spolková republika to byla, která jako jediný stát západního bloku dosud otevřeně odmítala uznat realitu poválečných hranic NDR, Polska a Československa. Dodejme, že ani dnes není její postoj k této otázce zcela jednoznačný. Zatím byl smluvně dovršen tento proces v otázce západních hranic Polska na Odře a Nise a ve smyslu prvního mezinárodně právního aktu uznání NDR také ve čtyřstranné smlouvě o západním Berlíně. Stále však ještě zbývá vyřešit otázku plného mezinárodně právního uznání NDR a uznání neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku vlády Německé spolkové republiky.

O problému uznání neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku se jednalo již v pěti kolech průzkumných rozhovorů mezi představiteli ČSSR a NSR, ale zatím bez konkrétního výsledku. Právě v tomto případě se ukazuje, že nemůžeme podléhat přílišnému optimismu o podstatě zahraniční politiky Brandtovy vlády. Tam, kde by skutečně bylo možné prokázat dobrou vůli a nejen spekulovat s tím, jaký politický kapitál to vládnoucím kruhům NSR přinese, tam se agresivní podstata imperialismu znovu potvrzuje. Pro nás je ovšem nejdůležitější, že náš nekompromisní postoj v této otázce plně podporuje Sovětský svaz a ostatní země Varšavské

smlouvy, jak vyplývá přímo ze smluv, které jsme s bratrskými zeměmi uzavřeli. O jeho neměnnosti a internacionální podpoře všech zemí Varšavské smlouvy svědčí i poslední zasedání politického poradního výboru v lednu 1972.

Růst mezinárodní prestiže světové socialistické soustavy se projevuje nejen v úspěšném řešení evropských problémů, ale i v tendenci k upevňování mezinárodní bezpečnosti. Byly to dosud jen socialistické státy, které v celém poválečném období důsledně prosazovaly v mezinárodních vztazích principy mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením jako jedině možný základ vztahů mezi socialistickými a kapitalistickými státy. Nyní, právě v důsledku vytrvalé a důsledné leninské mírové zahraniční politiky socialistických zemí, která se dnes opírá o mírový program XXIV. sjezdu KSSS, chápou tuto realitu i vládnoucí kruhy některých kapitalistických zemí. Policie síly vůči socialistickým zemím je stále méně udržitelná. Jen tak si můžeme vysvětlit, proč i Spojené státy po dlouholetém období odmítání jakéhokoli přímého jednání se Sovětským svazem nakonec mění svůj postoj a v době návštěvy amerického prezidenta v Moskvě podepisují řadu významných dohod. V zásadách vzájemných vztahů mezi SSSR a USA dokonce američtí představitelé v článku 1 podepsali, že obě země „budou vycházet ze společného přesvědčení, že v nukleárním věku neexistuje jiný základ pro udržování vztahů mezi nimi, kromě mírového soužití. Rozdíl v ideologii a společenském zřízení SSSR a USA nebrání rozvoji normálních vztahů mezi nimi, založených na zásadách svrchovanosti, rovnoprávnosti, nevměšování do vnitřních záležitostí a vzájemných výhod.“¹¹⁾

Pevný postoj socialistických zemí proti imperialistické agresi v Indočíně a na Středním východě má mimořádný význam pro dosažení skutečného mírového soužití v těchto oblastech a je nesporné, že nejen solidarita s hrdinským bojem těchto národů za nezávislost, ale i poskytnutá všestranná materiální pomoc, mají rozhodující význam pro úspěšné dovršení boje těchto národů za osvobození. Mírová politika socialistických zemí na těchto konkrétních příkladech dokazuje, že komunistické a dělnické strany důsledně uplatňují princip nedělitelnosti míru. Účinný odpor proti agresi kdekoliv ve světě je neoddělitelnou součástí jejich mírové strategie.

¹¹⁾ Nová doba č. 23/1972, s. 23

Problematika bezpečnosti je stále citlivou otázkou ideově výchovné práce, ačkoli právě smluvní zakotvení záruk svobody, nezávislosti, socialistického rozvoje naší vlasti a nedotknutelnosti našich hranic, je přesvědčivým dokladem toho, že teprve ve společenství socialistických zemí dosáhly oba naše národy opravdové bezpečnosti. Odhalit příčiny toho, proč je stále nutné této otázce věnovat pozornost, nám pomáhá analýza objektivních mezinárodních i vnitřních podmínek výstavby socialismu v současné etapě třídního zápasu mezi socialismem a kapitalismem.

Z nich zasluhuje naši velkou pozornost intenzivní působení antikomunistické nepřátelské propagandy vůči socialistickým zemím, ve které jsou útoky proti internacionální podstatě vztahů mezi našimi zeměmi jedním z nejfrekventovanějších témat. Antikomunističtí propagandisté v této souvislosti usilují podněcováním antisovětismu a nacionalismu, zveličováním problémů socialistické výstavby a šířením výmyslů o „nerovnoprávných vztazích“ v podstatě o nám známou ideologickou a politickou diverzi, s cílem narušit jednotu našeho internacionálního svazku a omezit naše možnosti v boji za mír, proti imperialismu a válkám. Vypracovávají i různé „teorie“, které mají budit zdání vědeckosti, „objektivního přístupu“, ale ať se o to snaží sebevíce, nemohou ani tito „nestranní“ teoretikové zastříti, že jsou apologety soudobého imperialismu. Do této kategorie patří jejich „teorie omezené suverenity“, která je jasným výplodem antikomunistických ideologů, neboť komu jinému mohou sloužit závěry o existenci „západní demokracie“, než právě vládnoucím kruhům imperialistických zemí.

Protože jejich dokumenty oplývají většinou „právními hledisky“, ve kterých jaksi zapomínají na třídně politickou podstatu veškerého společenského dění a vědomě ji zastírají i ve výkladu demokratických principů mezinárodního práva, především v otázkách suverenity států, je naší povinností nezůstat ani na tomto poli bez odpovědi. Mezinárodně právní záruky bezpečnosti socialistického Československa, jak vyplývají ze spojeneckých smluv, poskytují dostatek přesvědčivých argumentů pro náš základní závěr, že politika nerozborného přátelství, všestranné spolupráce a vzájemné pomoci se Sovětským svazem a ostatními zeměmi Varšavské smlouvy je nejspolehlivější oporou bezpečnosti a socialistického rozvoje naší vlasti.

Určování efektivity výzkumu a vývoje

Závěry únorového zasedání ÚV KSČ o nutnosti soustředit pozornost na efektivnost hospodaření s veškerými zdroji a prostředky se nepochybně týkají i zvyšování efektivity armádního výzkumu a vývoje. V této souvislosti a také v souvislosti s plněním některých závažných úkolů soudruha ministra na úseku vědy probíhají v orgánech řízení vědy i ve vědecké frontě ČSLA diskuse o možnostech zjišťování a zvyšování efektivity výzkumu a vývoje v armádě.

Prakticky máme co činit se dvěma krajními přístupy. Podle jednoho stanoviska efektivnost vědy v armádě můžeme určit docela lehce, stačí si jen osvojit metody a kritéria používaná v národním hospodářství, popřípadě jinde ve světě. V podstatě měří efektivnost vědy výhradně přes korunu. Podle druhého krajního přístupu efektivnost výzkumu a vývoje stanovit nemůžeme, zejména ne v armádě, vhodné metody dosud neexistují a věda je neměřitelná.

Obě stanoviska nacházejí v naší armádě početnou podporu, neboť vycházejí do jisté míry i z oprávněných argumentů. Nositelé prvního názoru vycházejí zřejmě ze vzrůstající úlohy vědy ve společnosti, zejména ve výrobní sféře, kde se stává hlavním zdrojem zefektivnění společenské práce, dokonce samostatnou výrobní silou. V důsledku toho mnohé faktory, předurčující efektivnost výroby, jsou shodné s faktory, předurčující efektivnost vědy, např. dobře zbilancované plány, plnění úkolů a jejich kontro-

la, kvalifikace pracovníků a jejich produktivnost, stupeň organizace výzkumu apod. Tato skutečnost pak vede ke snaze chápat i efektivnost vědy jako ukazatele stavu k dosažení maximálních hodnotových efektů při minimálním vynaložení zdrojů a prostředků. Takové výhradně ekonomické pojetí efektivity vědy je nesprávné, neboť by mohlo vést k orientaci výzkumu a vývoje jen na práce kontrolované hodnotově a k opomíjení úkolů, od nichž se očekávají malé ekonomické přínosy, popřípadě jsou-li i společensko-odborné efekty nejasné a stěží odhaditelné. Ovšem tak tomu je v počátečních fázích výzkumu často. Každý výzkum v sobě skrývá větší či menší neurčitost šancí na úspěch. Rizika jsou tím větší, čím více se výzkum zaměřuje na neprobádané problemové oblasti. Ale právě tam můžeme očekávat nejvíce společensky i odborně užitečných nových poznatků.

Ortodoxní oponenti tohoto přístupu, kteří odmítají možnost jakéhokoli stanovení efektivity armádního výzkumu a vývoje, vycházejí zřejmě z objektivně existujících činitelů, které brání kvantifikaci produkce vědy a kvantifikaci vynaložené vědecko-výzkumné práce. Mají k tomu celou řadu závažných argumentů, především skutečnost, že v oblasti vědy platí ekonomické zákony, zejména zákon hodnoty, ceny a zisku jen v omezené míře. Vědecká práce má velmi specifický charakter. Její formy, metody a způsoby jsou mnohdy neopakovatelné. Výsledky vědecké práce a tedy i efekty jejich realizace zpravidla nejsou

produktem jediného určitého výzkumu. Značné zábrany činí i faktor času. Efekty mohou být stanoveny v plném rozsahu až po ukončení všech etap vědecké práce, tj. po ukončení výzkumu základního, aplikovaného vývoje a po převodu výsledků do praxe. Jde o cykl trvající 5 až 8 let, i více. Přirozeně po tak dlouhé době se může stát určení efektivnosti neaktuální. Nepříznivě působí i fakt, že využití výsledků výzkumu je mnohoznačné a v různém rozsahu v různých oblastech společenské činnosti, odvětvích, oborech. Kromě toho efekty neposkytuje bezprostředně produkce výzkumu a vývoje, ale proces jejího využívání praxí. Tím se stává efektivnost závislá i na jiných činitelích než vědě samotné, např. na schopnosti daného systému absorbovat vědecké poznatky, na politickoodborné vyspělosti pracovníků praxe, úrovni poznávacího procesu apod. Značně komplikuje situaci i specifická funkce vědy v armádních podmínkách, kde

její výsledky vstupují prakticky do zcela nevýrobní sféry. Pokud nedojde k válce, můžeme v naprosté většině případů ověřovat ekonomické, politické a vojenskoodborné efekty jen na modelovaných činnostech, cvičeních a experimentech. Je zřejmé, že dosahované nebo očekávané efekty v takových případech ovlivňuje stupeň dokonalosti modelu, metoda experimentu nebo úroveň organizace cvičení. Konečně, produkce armádního výzkumu a vývoje má často jen vědeckoinformační hodnotu (nemá hmotnou podstatu) a rovněž i k její realizaci dochází často jen ve „světě“ zprostředkování informace, tj. opět v nehmotném jevu.

Přes všechny tyto objektivní příčiny mám za to, že druhý přístup je méně správný a méně přijatelný než první. Předpokládá apriorně o této činnosti, že je toliko kvalitativního charakteru, aniž byl v naší armádě učiněn pokus o její kvantitativní analýzu.

Co můžeme ve vědě měřit?

I když je ještě předmětem studia, co se může ve vědě měřit, jakým způsobem a jaký význam mohou mít jednotlivé ukazatele, nahromadila dosavadní praxe již dostatek kvantitativních údajů z této oblasti. Můžeme je rozdělit do čtyř skupin: měřítka vědeckého potenciálu, měřítka efektivnosti vědy, měřítka temp rozvoje vědy a kvantitativní údaje používané při společenském řízení vědy.

Vědecký potenciál měříme komplexem parametrů, které charakterizují schopnost vědecké soustavy řešit budoucí problémy vědeckotechnického rozvoje a které interpretují vědu jako intelektuální lidskou činnost s nároky na lidské zdroje, finanční a materiálně technické prostředky. V zásadě jde o ukazatele kádrového, vědeckoinformačního a materiálně technického zabezpečení a o ukazatele struktury organizace a fungování výzkumné a vývojové základny.

Do skupiny ukazatelů kádrového zabezpečení patří např. údaje o počtu pracovníků základny, jejich kvalitativní složení, relace počtů pracovníků v oblasti vědy a materiální výroby, relace po oborech, počty vědeckých pracovníků, jejich věkové složení aj.

Vědeckoinformační zabezpečení hodnotíme podle počtu jednotlivých druhů prostředků komunikace vědecké informace, např. počtem vědeckých publikací, vynálezů, patentů, licencí, vědeckých akcí, přednášek, dále intenzitou zveřejňování vědeckých prací, stupněm racionalizace vyhledávání vědeckotechnické informace.

Teoreticky jsou možné i takové ukazatele jako koeficient prospěšného využití vědecké informace, koeficient informačních ztrát, ukazatel spolehlivosti vědeckotechnické informace aj.

Do třetí skupiny ukazatelů patří údaje o rozsahu materiálně technické a experimentální základny. Např. údaje o investičních a neinvestičních nákladech, o jejich struktuře, údaje o základních fondech, o technické a laboratorní základně, o využití této základny a řada jiných údajů hospodářského charakteru.

Poslední skupina ukazatelů vědeckého potenciálu zahrnuje různé ukazatele pro sledování společenské funkce vědy v závislosti na struktuře vědeckého potenciálu, struktuře pracovišť a základny, na jejich dislokaci a způsobu hospodaření (pracoviště rozpočtové, příspěvkové, hospodářské, chozraščotní), na relacích mezi jednotlivými druhy vědecké práce atd. Tyto ukazatele slouží v podstatě k hledání optimální struktury a organizace VVZ.

Dynamiku rozvoje vědy, jednotlivých oborů a disciplín studujeme z různých růstových křivek. Křivky sestavujeme různými metodami, zpravidla analýzou údajů v časovém průběhu četnosti v různých statistických souborech. Ke konstrukci růstových křivek používáme ukazatele, které charakterizují vědecký potenciál. Obdržíme pak křivku růstu počtu pracovníků

základny, růstu jejich kvalitativního složení, křivku růstu publikovaných prací, růstu finančních nákladů apod. Pro některé účely konstruujeme růstové křivky i podle růstu a zdokonalování technických parametrů a fyzikálních vlastností jednotlivých technických jevů, např. podle růstu rychlosti, podle dosahování vyšších mezí teploty, vyššího tlaku, rozlišovací schopnosti mikroskopů aj. Patří sem i charakteristiky vědecké prognózy, získané např. cestou kvantitativního ohodnocení četnosti chyb kvalitativní analýzy. Setkáváme se s prognózami trojího druhu: prognózou prvního stupně (na dobu 15 až 20 let), druhého stupně (na dobu cca 50 let) a třetího stupně (na dobu do sta let).

Častou metodou měření temp rozvoje vědy je i metoda matematického modelování, přičemž pro každý model (křivku) vyšetřujeme rovnici z hlediska toho, zda-li je závislost diferenciální, lineární a jaká je zákonitost změn pro dvojnásobné intervaly; podle toho soudíme o adekvátnosti ke skutečnému rozvoji. Např. index zdvojnásobení vynaložených zdrojů a prostředků na vědu je asi 12 let. Dvojnásobné přírůstky ukazatelů jsou základním matematickým argumentem k sestavování růstových rovnic. Existují i četné metody spekulativní.

Do poslední skupiny údajů patří ty, které používáme při operační analýze a objektivizaci rozhodovacích procesů při společenském řízení vědy. Jde např. o tes-

tování dlouhodobých potřeb praxe, vytyčování výzkumných směrů, jde o údaje kvantifikující důležitost úkolu pro potřeby výběru konkrétních dílčích úkolů do prováděcích plánů (společenská objednávka přesahuje vždy možnosti základny), údaje kvantifikující pravděpodobnost úspěšného ukončení prací a vyhlídek k realizaci výsledků (pro potřebu včasného rozhodnutí o přerušení prací nebo zrušení úkolu) a řada dalších. Tyto a podobné ukazatele mají jediný cíl — minimalizovat neurčitost a limitovat rizika v rozhodovacích procesech, kterých je v oblasti vědy více než dost.

Při určování takových údajů zpravidla pracujeme s odhady, úsudky, dedukcemi a variantními informacemi, založenými na zkušenostech, kvalifikaci a intuici hodnotících pracovníků. Proto vzniká o jejich hodnověrnosti a užitečnosti často diskuse s pochybnostmi. Nicméně, pracují-li zkušení odborníci s takovými údaji dlouhodobě a systematicky a porovnávají-li je z jednotlivých souměřitelných hledisek, řeší-li odhady a doplňují-li je informací o jejich přesnosti, mohou se stát pro organizátory vědy nesporně užitečnými. Ostatně tyto údaje jsou vždy jen doplňkem kvalitativních analýz a kombinujeme je i s metodami subjektivními. Nebrat v úvahu pokud možno všechny kvantifikovatelné faktory by bylo stejnou chybou, jako kdybychom tyto přístupy jednostranně přeceňovali.

Co nemůžeme ve vědě měřit?

Chceme-li problém efektivnosti výzkumu a vývoje řešit podle stejného principu jako v materiální výrobě, tj. porovnávat zhmotnělé výsledky lidské práce (v našem případě výzkumnou a vývojovou produkci) s vynaloženým fyzickým a duševním úsilím, stojíme před řešením dvou stěžejních otázek:

— nalézt způsob měření této produkce fyzikálními jednotkami,

— nalézt způsob měření vynaložené tvůrčí vědecké práce a její produktivity.

K měření produkce výzkumu a vývoje předkládá teorie tři přístupy:

1. Publikacní (měřítkem je množství publikovaných prací).

Některí pracovníci VVZ, nebo její organizace publikují mnoho, jiní méně. To závisí na podmínkách a možnostech k uveřejňování prací. Počet a rozsah publikovaných prací ještě necharakterizuje množství nových poznatků a zejména ne jejich kvalitu, vědeckou nebo technickou hodnotu. Řada pracovníků, zvláště vedoucích a eru-

dovaných, se podílí na publikování více prací, přičemž podíl spoluúčasti se zpravidla nedá přesněji vymezit. Proto je tato metoda vhodná nanejvýš pro základní výzkum, a to ještě za předpokladu, že kvantitativní ukazatele množství publikovaných prací budou doplněny ohodnocením jejich kvality. Např. tím způsobem, že pro daný obor, pro danou technologii převedou se kvalitativní rozdíly na kvantitativní ekvivalenty pomocí numerické stupnice vah. V tomto směru rozpracovával danou metodu akademik Strumilin.

2. Informační (jde o aplikaci teorie informace, měřítkem je množství informace, které přináší nové poznatky).

Tento přístup je perspektivní v tom, že se snaží kvantifikovat společnou vlastnost všech druhů vědecké práce, tj. že tato práce přináší nové dosud nepoznané informace. Množství informace je podle teorie informace kvantifikovatelné. Umožňuje to použít kvantitativní míry dokonce i pro kategorie poznatků, vyprodukovaných jen ve slovních definicích. K výraz-

nějšímu využití této teorie však došlo zatím jen ve sdělovací technice a v některých společenskoekonomických procesech. Rozsah a stupeň aplikace této metody v oblasti vědy závisí na tom, do jaké míry se podaří stanovit vzájemný vztah mezi informacemi dvojího typu:

— informacemi, získanými v procesu sledovaného výzkumu, tj. do jaké míry se nám podaří vydělit to nové, co nebylo dosud známo;

— informacemi, objevenými již dříve jinými badateli, které jsou uloženy v knihách, časopisech, studiích a jiných komunikátech vědecké informace, které jsou v důsledku vysoce společenského charakteru vědecké práce vždy v té či oné míře využitelné.

Tento přístup by mohl být s částečným úspěchem aplikován na základní výzkum orientovaný a na výzkum aplikovaný. I tuto metodu rozpracovali zejména sovětská badatelé výzkumu společenské funkce vědy.

3. Ekonomický (měřítkem jsou fyzikální nebo objemové jednotky podobné jako v materiální výrobě, počet výkresů, prototypů aj.).

Tento přístup je možný všude tam, kde výzkumná a vývojová produkce nabývá konkrétních hmotných forem stejného a opakovatelného charakteru (výkresy, typové projekty, modely, prototypy) a kde můžeme jako měřítko použít fyzikálních objemových jednotek (z větší části u vývojových úkolů). Proto je metoda rozvíjena na pragmatické bázi zejména v průmyslovém vývoji kapitalistických států.

Ve skutečnosti je však stěžejní možné, abychom u jednoho druhu výzkumu použili jednu metodu, u druhého jinou. Mimo jiné je to dáno tím, že samotná hranice mezi jednotlivými druhy výzkumu je značně podmíněna. V důsledku toho bychom museli podmínit i volbu způsobu měření finální produkce a zřejmě bychom museli metody kombinovat.

Vyřešení problému měření objemu vynaložené vědecké práce úzce souvisí s vyřešením problému měření produkce vědecké práce. Zvolená metoda by zde měla kromě toho respektovat i celou řadu zvláštností tvůrčí vědecké práce.

Při produkci vědeckých poznatků neplatí zákon hodnoty, neboť výsledky vědecké práce jsou „nezničitelné“. Po použití se nespotebovává jejich hodnota, po využití se nemění jejich vlastník. Každý

pracovník výzkumu a vývoje využívá více či méně práce jiných vědeckých pracovníků, přisvojuje si prakticky bezplatně cizí práci.

Práce tvůrčího vědeckého pracovníka je často tak originální a neopakovatelná, že to brání jakémukoli jejímu porovnávání. Pracovní výkon (produktivita) závisí z velké části na nekvantifikovatelných činitelích, jako cílevědomosti, vytrvalosti, citlivosti, prestiži, tradici oboru, ve kterém vědec nebo výzkumný tým pracuje apod.

Zejména z těchto důvodů k širší aplikaci uvedených metod měření vědecké produkce a tvůrčí práce dosud nedošlo. Potřeba řešení daného problému je ovšem naléhavá. Vyžadují to úkoly společenského řízení vědy, jako plánování tvůrčí kapacity, požadavek, aby nějakým způsobem mohla být určována „výrobní“ cena produkce výzkumu a vývoje, potřeby analýzy „produkčnosti“ pracovníků VVZ a jednotlivých pracovišť, potřeby analýzy koncentrace úsilí, hledání zdrojů pro zvyšování efektivnosti vědecké práce aj. Proto si praxe zatím pomáhá různými pomocnými přístupy. Např. v sovětské literatuře se mluví o „tvůrčeskou otáčku“ a rozumí se tímto pojmem souhrn tvůrčí produkce za danou dobu v nejrůznější formě: vynálezy, patenty, společenských objednávek, vědeckých analýz, přednášek, oponentských posudků, expertiz, publikovaných prací. Za účelem porovnatelnosti jsou práce diferencovány podle charakteru výsledků, podle vědecké hodnoty a podle oborů. Tuto jednotku používají sovětská vědci pro komplexní analýzu vědecké práce, za delší období a pro větší objemy vynaložené práce.

K hodnocení individuálního výkonu, k hodnocení vynaložené práce po jednotlivých úkolech nebo skupinách úkolů a k plánování kapacity v rámci prováděcích plánů používají jednotky „čelovekodeň“, což představuje v podstatě výkon jednoho pracovníka za jeden pracovní den při normálním režimu práce. V takovém případě musíme práci diferencovat.

Chceme-li respektovat skutečnost, že starší pracovníci jsou povinni produkovat více než mladší, pak mladším snižujeme přiměřeně počet jednotek. V každém případě je nutné rozlišovat práci vědce, která je tvůrčí v plném smyslu a také rozsáhlejší (zveřejňuje, tvoří hypotézy, teoretické závěry apod.) a práci výzkumníka, který zpravidla jen sbírá faktografický materiál, zpracovává jej do souvislosti a systému. Diferenciace by se měla projevit v proporcích mezi tzv. časem tvůrčím a časem volným. U první kategorie pracovníků (pracovníci s vědeckou kvalifikací)

měl by být poměr výhodnější ve prospěch času volného a naopak pro druhou kategorii pracovníků (mohli bychom ji vymezit pracovníky s vysokoškolským vzděláním,

popřípadě se středoškolským speciálním vzděláním) měli bychom přidělovat více časových jednotek na odvedení tvůrčího výkonu.

Způsoby měření efektivity výzkumu a vývoje

V úvodu jsem naznačil, proč nemůže být ekonomický efekt jediným univerzálním kritériem efektivity výzkumu a vývoje. Z části je tento přístup využitelný u poslední etapy vědecké práce, u vývoje. To ovšem neznamená, že efektivity vědy se dnes nevyhodnocuje. Každý stát, resort, odvětví či podnik vypracovávají svou vlastní soustavu ukazatelů a kritérií efektivity výzkumu a vývoje. Pochopitelně, nemá-li taková soustava naznačovat jen dynamiku efektivity (růst nebo pokles), ale má-li informovat i o její absolutní hodnotě, musí přihlížet k možnosti porovnávání ukazatelů se soustavami jiných resortů a odvětví, zvláště se soustavami dobře fungujících vědních systémů. Takto byl řešen problém určení efektivity vědy zemí RVHP. Byla vypracována soustava jednotných ukazatelů a kritérií vědeckého potenciálu, které se porovnávají s ukazateli produkční sféry a s ukazateli vědeckotechnického pokroku (s ukazatelem úhrnného společenského produktu, národního důchodu, s růstem produktivity práce aj.). Samozřejmě, že se porovnávají ukazatele relativní a ukazatele států s přibližně stejnou ekonomickou situací. Ukazatele místní, tj. resortní, odvětvové, případně podnikové jsou na různé úrovni, ale některé v literatuře uváděné soustavy se jeví jako velmi dokonalé. V Sovětském svazu jsou odvětví, která kontrolují efektivity svých vědeckovýzkumných organizací mimo jiné i ziskem realizovaným od zavádění jejich výzkumné a vývojové produkce do praxe a vědeckovýzkumná pracoviště se také spolupodílejí po určitou dobu na jeho rozdělování.

Dosud používaná kritéria a ukazatele efektivity výzkumu a vývoje můžeme rozdělit do tří skupin.

1. Údaje o efektivity tvoření vědeckých hodnot, jinými slovy o ekonomii samotného výzkumného procesu.

Jde o takové ukazatele, které určují nakolik v oblasti výzkumu a vývoje využíváme živé i minulé práce, zdrojů a prostředků a jaké jsou možnosti pro jejich vyšší využívání. Patří sem údaje o vynaložené kapacitě, údaje o vynaložených neinvestičních nákladech (o „ceně“ výzkumu), údaje o stimulaci výzkumu a vývoje, o využívání technické a laboratorní zá-

kladny, o objemu produkce, o plnění plánu (počty úkolů zrušených, rozpracovanost úkolů, pravděpodobnost úspěšného ukončení) aj. Nejužívanějšími ukazateli v této skupině jsou údaje o koncentraci úsilí a finančních prostředků a o průběžné době plnění úkolů. Pro podmiňky armádního výzkumu a vývoje jsou zvláště významné ukazatele časových nákladů.

2. Údaje o efektivity od realizace výsledků výzkumu a vývoje v praxi, a o jejich vlivu na racionalizaci praxe.

Vědou se všeobecně rozumí, ve státech i v zahraničí, všechny fáze její činnosti, od základního výzkumu volného až po vývoj a někdy i fáze zabezpečení převodu výsledků do praxe, neboť i tato etapa odčerpává často značné vědecké zdroje. Připomínám to proto, že v ČSLA je nemálo osob, které nechtějí takto vědu chápat a mají snahu oddělovat vývoj od výzkumu. Pro řešení efektivity výzkumu a vývoje je to však zásadní východisko. Kdybychom totiž také rozdělení připustili, zbavili bychom tím vědu odpovědnosti za realizaci svých výsledků a problém její efektivity by byl podstatně zjednodušen. Bylo by to v rozporu i se společenským posláním vědy.

Orgány řízení vědy se tedy musí zabývat otázkou zaplacení se vědeckovýzkumné práce, otázkou návratnosti vynaložených prostředků, otázkou plného využití výsledků praxí. Tato část efektivity se hodnotí jednak pomocí přímých ekonomických přínosů po zavedení výsledků, přepočítaných obvykle na jednotku nákladů na výzkum a vývoj, (v armádě může jít o úspory času, počtu osob, nákladů za provoz vojenské techniky, vyjádřené v Kčs) a jednak pomocí dosažených společenskoodborných efektů (v armádě může jít o operační přínosy, zvýšení bojové schopnosti, účinnosti zbraňových systémů, zvýšení bojové pohotovosti, mobilizační přípravy apod.).

3. Údaje, které charakterizují vědu jako zdroj dalších vědeckých a technických inovací.

Věda disponuje jedinečnou vlastností: čím více se rozvíjí a používá, tím více poskytuje možnosti pro další svá použití a rozvoj. Tato inovační schopnost je dnes ještě prakticky nekvantifikovatelná. Jde o vyhodnocení růstu vědních oborů, roz-

širování prostoru pro vědeckotechnický rozvoj, o vědeckoinformační přínosy a řadu druhotných účinků vědy, jako např. zvyšování kvalifikace, kultivace společnosti apod. V armádě by mohlo jít např. o rozšíření prostoru pro rozvoj mechanizace a automatizace velení. Efekty jednotlivých prací v tomto směru se zatím hodnotí komentářově, většinou na základě zkušeností, popřípadě nějakou spekulativní metodou. Problém bude patrně lépe řešen aplikací a dalším rozvojem teorie inovace.

Předpoklady řešení problému efektivity výzkumu a vývoje v ČSLA

Není tajemstvím, že v ČSLA jsme na samém počátku řešení dané problematiky. Prokázala to i prověrka VVZ ČSLA v roce 1970 a rozbor efektivity výzkumných a vývojových pracovišť v r. 1971. Zvláště tam se ukázalo, jak malá je připravenost orgánů řízení vědy na všech stupních k aplikaci ekonomických přístupů. Není to však důvod k úplné nespokojenosti, neboť právě v rámci plnění zmíněných akcí byly vytvořeny příznivé podmínky k řešení problému zjišťování efektivity. Konečně i mnohem organizovanější a rozvinutější výzkumné a vývojové základny nemají v tomto směru vše vyřešeno.

XIV. sjezd KSČ na úseku vědy ukládá, kromě posilování její politickoideologické a branné funkce, trvale zvyšovat efektivnost výzkumu a vývoje. Únorové zasedání ÚV KSČ naplnilo tento úkol konkrétním programem. Splnění úkolu je podmíněno tím, do jaké míry se nám podaří rozpracovat racionální soustavu ukazatelů a kritérií efektivity armádního výzkumu a vývoje. Některé možné přístupy jsem naznačil. Přitom bychom měli brát v úvahu tato východiska:

a) K takové soustavě se můžeme dopracovat jen postupně v praktické i teoretické rovině. V ČSLA máme veškeré předpoklady k tomu, abychom se již dnes dopracovali k ucelenější soustavě kritérií efektivity tvoření vědeckých hodnot, tj. efektivity vědeckovýzkumného procesu. Máme k dispozici i některá kritéria racionalizace praxe od realizace výsledků výzkumu a vývoje. Další rozpracování těchto ukazatelů je podmíněno tím, do jaké míry se nám podaří kvantifikovat samotnou vojenskou praxi, např. plnění plánu bojové a politické přípravy, měření efektivity velení vojskům, efektivity bojové techniky apod.

b) Ani sebedokonalejší soustava ukazatelů a kritérií nám ještě nezabezpečí vysokou efektivnost armádního výzkumu a vývoje. Organizátoři vědy v armádě se musí současně zaměřovat na produktivní ovlivňování těch faktorů, které efektivnost vědy vytvářejí. Jejich zevrubný rozbor se vymyká rozsahu této práce, ale náznačím alespoň hlavní požadavky:

— pracovat ve vědě s dlouhodobými

prognózami, se správnou strategií výzkumu, tj. určením technologických oblastí a směrů, na které se bude výzkum zaměřovat s přihlédnutím k dělbě práce v rámci koalice států Varšavské smlouvy; určením oblastí, ve kterých je neperspektivní výzkum; vylučování směrů, které nabízejí největší inovační procesy a technologické příležitosti; určením základních proporcí v rozdělení vědeckého potenciálu, ve výchově vědeckých pracovníků a určením optimální organizační struktury VVZ;

— orientovat vědu na stěžejní problémy praxe a zhuspodařovat její činnost správnou taktikou výzkumu a vývoje, tj. dobrým zbilancováním prováděcích plánů (obsahově tematickým i ekonomickým); vymezením kompetentnosti pracovišť, zabezpečením správné funkce koordinačního systému; správným načasováním etap vědecké práce a dobrou stimulační politikou;

— zkvalitňovat kontrolu vědecké práce zdokonalováním informačních systémů o vědecké práci, statisticko-evidenčních metod kontroly s využitím prostředků mechanizace a automatizace a zdokonalováním anotačních a oponentních řízení;

— zvyšovat kvalifikaci pracovníků VVZ a režim vědecké práce; zkvalitňovat laboratorně experimentální základnu;

— rozvinout v plném rozsahu mezinárodní spolupráci se základními bratrskými armádami, využít výhod integrovaného vědeckotechnického rozvoje v rámci států Varšavské smlouvy a využívat ve větší míře poznatků sovětské vojenské vědy;

— rozšiřovat vnitrostátní spolupráci na bázi interdisciplinárního výzkumu a rozvíjení průřezových vědních oborů a disciplín, které se podílejí na armádním výzkumu a vývoji, zejména vědy a řízení, vojenské kybernetiky a radiotechniky, operační analýzy a mechanizace a automatizace řízení společenských procesů.

c) Chceme-li, aby se rozvíjel armádní výzkum a vývoj na základě ekonomických principů, pak je nezbytné, abychom VVZ ČSLA a její strukturu budovali jako vnitřně sice diferencovanou, ale funkčně plně integrovanou vědní soustavu, která by se měla v krátké době stát i nedílnou součástí celostátní soustavy, řízené jednotnou politikou KSČ ve vědách.

Vzpomínáme 30. výročí bitvy na Volze

Před třiceti lety dne 19. listopadu 1942 zahájila Rudá armáda u Stalingradu grandiózní protiútok, který znamenal zásadní zvrat v průběhu Velké vlastenecké války.

Toto významné výročí si připomínáme nejenom my, příslušníci ČSLA, ale současně i všichni občané bez rozdílu národnosti a ras, pro které německý fašismus představoval smrtelné nebezpečí jejich existence. Vždyť přelom, ke kterému došlo v průběhu stalingradské bitvy, byl jednoznačným potvrzením růstu síly a mohutnosti Rudé armády. Výsledek této bitvy otřásl samotnými základy hitlerovského Německa a na druhé straně ukázal všem národům, že Rudá armáda vyžene fašistické vetřelce ze své země a že má dostatek sil beze zbytku je porazit.

Hlavním cílem hitlerovských fašistů po porážce u Moskvy na sklonku roku 1941 bylo ovládnout v průběhu roku 1942 naftové oblasti Kavkazu a přerušit spojení SSSR se západními spojenci přes Irán. Vycházeli přitom z úspěchů Rommelovy skupiny v severní Africe a počítali v perspektivě se spojením dvou vstřícných úderů — ze severní Afriky a z Kavkazu do prostoru naftových zdrojů Středního východu. V roce 1942 již Němci nebyli schopni útočit současně na všech strategických směrech v obdobném rozsahu, jako v létě 1941 po zahájení války.

Během léta dosáhli hitlerovci určitých úspěchů v prostoru Charkova, na Krymu

a v Donbasu. To jim vytvořilo příznivé podmínky k vedení útoku na Volhu a na Kavkaz. V červnu soustředilo německé velení na tomto směru mohutné uskupení v síle 70 pěších, 10 tankových a 8 motorizovaných divízi. Částí sil se podařilo proniknout tomuto uskupení koncem srpna 1942 do prostoru severně Stalingrad až k řece Volze.

V říjnu 1942 zahájilo sovětské velení přípravu mohutného historického protiútku, který měl přivodit zásadní obrát nejen v bitvě na Volze, ale který se měl stát obratem i v průběhu celé Velké vlastenecké války.

Těto akce se zúčastnily tři fronty — Stalingradská, Donská a Jihozápadní.

Při přípravě operace byly uskutečněny obrovské utajené přesuny vojsk. Operaci plánoval na jednotlivých stupních velení při dodržení všech zásad utajení pouze omezený počet příslušníků štábu. Charakteristickým rysem práce štábů byla snaha „aby vyšší štáby neztráceli zbytečně čas s vyřizováním dokumentů na úkor skutečné přípravy vojsk“.¹⁾

Tuto zásadu bychom se měli snažit přenést do praktické činnosti našich štábů, poněvadž mnohdy ještě při cvičeních zapomínáme, že rozhodujícím a hlavním vykonavatelem a realizátorem všech plánů jsou bojující vojska.

¹⁾ K. K. Rokosovskij, Naše vojsko, Praha 1971, str. 123

Na provedení protiúderu bylo vyčleněno ze zálohy hlavního velení velké množství strategických záloh. V období od 20. listopadu do 31. prosince bylo předáno bojujícím frontům ze zálohy 20 stílečských divízi, 6 tankových a 4 motorizované sbory, 7 samostatných tankových brigád a 25 dělostřelečských pluků.

Při zahájení protiúderu byl tento poměr sil mezi sovětskými a německými vojsky:

- v osobách 1:1
- v dělech a minometech 1,4:1
- v tancích 1,3:1
- v letadlech 1:1,1

Z toho je zřejmé, že všeobecně byly síly na obou stranách vyrovnané. Stanovených cílů mohla Rudá armáda dosáhnout jen vysokým vojenským mistrovstvím, které se projevilo především ve volbě směru hlavních úderů na nejcitlivější úseky operační sestavy nepřítele a ve vytvoření 3—4násobné převahy sil a prostředků na úsecích průlomu.

Dne 19. listopadu 1942 byl zahájen protiútok sovětských vojsk, který vedl k obklíčení a zničení mohutného uskupení německých vojsk v celkové počtu 330.000 osob.

Během čtyř dnů se Rudé armádě podařilo uzavřít obklíčovací kruh kolem německých vojsk. Dne 23. listopadu 1942 v prostoru Kalče a Sovětskij se setkala vojska Jihozápadního a Stalingradského frontu, která po uzavření obklíčovacího kruhu začala ihned vytvářet vnější okruh obklíčení.

Vojska Jihozápadního frontu měla do prostoru Kalče 120 km, kde se měla spojit s vojsky Stalingradského frontu. Tento front měl k dosažení Kalče překonat vzdálenost 90 km, a proto zahájil útok o jeden den později.

Po obklíčení německých vojsk v prostoru Stalingradu probíhaly těžké boje s obklíčenými německými vojsky, jednak při odražení pokusů nepřítele zvenčí prolomit obklíčovací kruh a vyvést obklíčená vojska. Byly to dvě úderní skupiny v prostoru Kotělnikovo o Tormosino, kterými chtěl tehdejší německý polní maršál Manstein uvolnit cestu obklíčeným vojskům. Tyto pokusy nepřítele byly však zmařeny včasným zasazením záloh z hloubky. Rozhodující úlohu přitom sehrála 2. gardová armáda R. J. Malinovského.

Po odražení těchto pokusů nepřítele o vyvedení obklíčených vojsk přikročilo sovětské velení k energické likvidaci obklíčených hitlerovských vojsk. Řízení celé operace k likvidaci nepřítele bylo soustředěno koncem prosince 1942 v rukách

velitele Donského frontu; do této doby totiž vytvářely obklíčovací kruh vojska dvou frontů — Donského a Stalingradského. Ukázalo se, že tato centralizace činnosti vojsk při likvidaci obklíčeného nepřítele byla velmi účinná a urychlila celý proces zničení obklíčeného nepřítele.

Na druhé straně hitlerovské velení se snažilo co nejdéle prodlužovat boj obklíčených vojsk, poněvadž potřebovalo získat čas pro odsun vojsk z Kavkazu, kterým rovněž hrozilo obklíčení po skončené bitvě na Volze. Všechny tyto pokusy Němců byly zmařeny energickou činností útočících sovětských vojsk, kterým se podařilo rozdělit obklíčená vojska na dvě části — severní a jižní a samostatně je likvidovat.

Výsledkem této úspěšné činnosti bylo zničení a kapitulace jižní skupiny německých vojsk, se kterou se vzdal i velitel 6. armády polní maršál Paulus.

Druhá, severní skupina, byla likvidována o několik dní později a její zbytky kapitulovaly dne 2. února 1943.

Jaké byly příčiny této porážky hitlerovských vojsk? Nejhodnější bude citovat autora nad jiného povolaného — G. K. Žukova, který ve své knize „Vzpomínky a úvahy“²⁾ uvádí: „Nejdůležitějším předpokladem porážky německých vojsk byla důmyslná organizace momentu operačně taktického překvapení, správná volba směru hlavních úderů a přesné určení slabých míst nepřátelské obrany...“

Velitelství a štáby prováděly celou praktickou přípravu protiofenzívy nanejvýš pečlivě a promyšleně a během samotné protiofenzívy se řízení vojsk na všech stupních vyznačovalo cílevědomostí, pevností a prozíravostí.

Zkušenosti z bitvy na Volze nemůžeme pochopitelně v plném rozsahu aplikovat do dnešních podmínek přípravy naší armády. Naše armáda se může bez výhrad učit od vojáků Rudé armády i od všech občanů Sovětského svazu, kteří přímo či nepřímo se podíleli na této grandiózní bitvě, naprosté oddanosti socialistické vlasti a Komunistické straně, nezměrnému masovému hrdivství, vůli porazit nepřítele, obětavosti a pracovnímu nadšení a vojenské i státní kázi. Bez těchto hodnot by nebylo možné dosáhnout tak skvělého obratu v průběhu války, který znamenal konec všech plánů německých fašistů na poražení Sovětského svazu.

Toto vítězství Rudé armády bylo i důkazem naprosté převahy sovětského vojenského umění.

Při organizaci protiúderu došlo k řadě změn v zásadách operačního umění a tak-

²⁾ Nakladatelství Svoboda, Praha 1971, str. 406 a 407

tiky, používaných do této doby v Rudé armádě.

Celková šířka protiútoků sovětských vojsk byla 400 km a obrana nepřitele byla prolamována na šesti úsecích, z nichž každý byl široký 10–14 km.

Tankové a mechanizované sbory byly použity jako armádní rychlé skupiny s cílem rychle proniknout do operační hloubky. Nedostatek tanků přímé podpory si však vynutil zasadit tyto sbory k doprolovení taktické hloubky obrany nepřitele.

Příprava protiútoků probíhala ve složitých podmínkách, poněvadž značná část svazků musela překonávat při soustředění obrovské vzdálenosti po vlastní ose a střelecké divize pěším pochodem.

Nepřátelskému průzkumu se v tomto období nepodařilo zjistit prostory soustředění přesunujících se vojsk, takže nepřítel neodhalil zámysl a rozmach připravené strategické operace.

Správná volba směru hlavního úderu byla jedním z rozhodujících činitelů, které ovlivnily úspěch operace. Tyto údery směřovaly zpravidla na nejzranitelnější a nejslabší místa v sestavě nepřítel, kde mohla útočící vojska na nejkratších směrech proniknout do nepřátelské sestavy, do jeho týlu a zabránit příchodu záloh. Proto např. ve stalingradské operaci byly vedeny hlavní údery na úsecích, které bránila rumunská vojska, jejichž bojeschopnost nedosahovala úrovně hitlerovských fašistických vojsk.

Soustředěním útočících vojsk se podařilo dosáhnout na úsecích průlomu 2–3 násobné převahy nad nepřitelem. Tím bylo umožněno dosáhnout vysoké hustoty na 1 km fronty: 66 dělostřeleckých a minometných hlavních a 24 tanků a samohybných děl.

Střeleckým divizím bylo přidělováno jako posilový prostředek 5–7 dělostřeleckých a minometných pluků, prapor nebo pluk tanků a výjimečně i tanková brigáda.

V útočných pásmech střeleckých divizí se určovaly úseky průlomu, ve kterých se soustřeďovaly hlavní síly a prostředky.

V organizaci útočného boje se objevily nové prvky. Dělostřelectvo kromě splnění úkolů v rámci dělostřelecké přípravy podporovalo boj pěchoty a tanků a udržovalo s nimi součinnost za boje o první pásmo obrany nepřitele. Součinnost organizoval velitel divize v terénu.

Dělostřelectvo začalo rozmísťovat svá palebná postavení blíže k přednímu okraji nepřátelské obrany. Velitelům střeleckých praporů a pluků byly podřízeny praporeční

a plukovní minomety, což podstatně zvýšilo palebnou sílu těchto jednotek.

Během útoku se zlepšila podpora pěchoty a tanků dělostřelectvem. Tanky přímé podpory pěchoty se od ní neodtrhovaly na velké vzdálenosti, maximálně do 400 metrů.

Operační a taktická součinnost letectva s pozemními vojsky byla podstatně zdokonalena. Ke střeleckým svazkům, které se bránily v prvním sledu, byli vysíláni styční důstojníci; letectví představitelé se vysílali k organizování součinnosti se vševojskovými armádami.

Pokusíme-li se udělat stručné závěry z přípravy a provedení této významné strategické operace, vidíme, že její výsledky podstatně ovlivnily vojenskopolitickou situaci ve světě.

Lidé celého světa dodnes uznávají obrovský význam stalingradské bitvy pro další průběh 2. světové války.

Význam slavného vítězství u Stalingradu tkví v tom, že se podařilo zničit hlavní uskupení hitlerovských vojsk, která byla obklíčena v rámci protiútoků zahájeného dne 19. listopadu 1942. Rudé armádě se podařilo vybojovat strategickou iniciativu na celé sovětsko-německé frontě, neboť na tento protiútok navázal všeobecný útok na dalších úsecích fronty. Za čtyři a půl měsíce bylo zničeno více než 100 divizí hitlerovské armády a jeho tehdejších spojenců.

Tato bitva byla výsledkem velké organizačnické práce KSSS, sovětské vlády a hrdinské práce a nesmírného úsilí všeho sovětského lidu. Vítězství Rudé armády u Stalingradu bylo triumfem sovětského vojenského umění a ukázkou růstu její síly a připravenosti.

Toto vítězství se projevilo zvýšením aktivního odporu zotročených a okupovaných zemí a národů proti německým fašistickým vetřelcům, které pod vedením svých komunistických a dělnických stran bojovaly proti společnému nepříteli. Vítězství v této bitvě je důkazem obrovské organizačnické práce všech štábů i nesmírného hrdinství obránců města, kteří vydrželi všechny těžkosti a strádání a prokázali ohromné hrdinství i vojenské mistrovství, stejně tak i pracovního hrdinství všech pracovníků závodů v samotném Stalingradu, kteří dovedli vyrábět potřebné zbraně i v průběhu bojů a dodávat je obráncům města.

Nechť toto významné výročí je nám další pobídkou v přejímání bohatých zkušeností od slavné Sovětské armády při zvyšování obranyschopnosti naší armády, naší republiky a celého tábora socialismu.

PŘECHODOVÉ OBDOBÍ ANO ČI NE

„V soudobých válkách má obrovský význam správné řízení vojsk, jež zahrnuje široký okruh vojenskopolitických, morálních, materiálních a psychologických faktorů a patří k hlavním součástem vojenské vědy a vojenského umění“, dovozuje maršál G. K. Žukov (Vzpomínky a úvahy, Svoboda, 1. vydání 1971, str. 618) a konstatuje, že tomuto velmi závažnému problému nevěnovala sovětská vojenská věda v předválečných letech dostatečnou pozornost, což se ve válce ukázalo jistou nevýhodou.

Povýšíme-li citované teze na vyšší stupeň, na „správné řízení státu za válečných podmínek“, můžeme s použitím závislosti dané přímou úměrou tvrdit, že ještě větší význam má správné řešení tohoto problému a tudíž i jeho studium a zkoumání.

Účelná periodizace je jedním z předpokladů objektivního a skutečně vědeckého řešení podstaty jakéhokoli problému. Proto mnohé teoretické úvahy se nezabývají do přílišné hloubky vlastní obsahovou stránkou otázky a úpěnlivě se snaží dosáhnout nejúčelnějšího členění dané problematiky.

Budiž mi tedy dovoleno zamyslet se krátce i nad otázkou periodizace míru a války. Vojenské teorie publikované v předpisech, studiích a memoárové literatuře se věnují zpravidla jedné nebo druhé etapě tohoto dvoudílného zápolení lidské společnosti. Podrobnější popis z jednoho stavu do druhého, který by zobecňoval zkušenosti zejména z hlediska řízení státního organismu, zpravidla nenajdeme.

Principiální otázku mohu stručně formulovat takto: postačí z hlediska řízení příprav státu k obraně rozeznávat jen dva stavy, to je mír a válku, nebo

existuje mezi nimi jisté časově omezené období, v němž se mírové vztahy, úkoly a povinnosti transformují do válečných — tedy jakési přechodové období?

Správná odpověď na tuto otázku má praktický význam např. v tom, jakým způsobem členíme plány, v nichž se řeší příprava státu nebo i jednotlivé organizace k obraně a jejich činnost za branné pohotovosti. Je zřejmé, že každý orgán či organizace bude za války mít jiný charakter struktury, náplně činnosti a jejího všestranného zabezpečení, než v míru. I když v některých případech bude obsahová náplň práce shodná, musí se nutně přizpůsobit vnějším podmínkám, které se budou podstatně lišit od mírových. V míru připravovaný plán pro činnost za války musí tedy respektovat jak mírový stav jako výchozí situaci, tak předpokládaný stav za branné pohotovosti.

Buď tedy „přechodové období“ neuznáváme a potom má náš plán dvě kapitoly: přípravy, které probíhají v míru a opatření, které hodláme uskutečnit za války; nebo s „přechodovým obdobím“ souhlasíme, a potom mezi uvedené kapitoly vložíme další část plánu: opatření zabezpečující přechod z mírového stavu na válečný.

Podmínky soudobého vedení bojové činnosti nepřipouštějí dlouhá „přípravná období“ a nutí nás proto rozeznávat z uvedeného hlediska jen dva stavy: mír (i když jej někdy zveme příměřím nebo jindy studenou válkou) a válku. Mezi těmito stavy nemůže být nic jiného než akt, jehož následkem je válečný stav, ať už je tento akt projevem slovem nebo prvním výstřelem. Jestliže padne onen první výstřel, je válka se všemi následky z toho plynoucími, i když třeba nemáme pro ni do důsledku zorganizováno vše, co jsme předpokládali v plánech.

Proto se každý snaží, aby maximum úkolů nutných k přípravě státu pro přechod na válečný stav, bylo splněno před vypuknutím války. Toto zabezpečují např. i právní aspekty přechodu branného systému z mírových do válečných podmínek, jak o nich ve Vojenské mysli čís. 5/72 psal pplk. dr. Z. Šín.

Na druhé straně je však zřejmé, že žádné významnější sebe dokonaleji zpláňované a nacvičené opatření, které zajišťuje přechod z mírového života státu na válečný, i když probíhá ukázněně, co nejrychleji a nejúčelněji, nemůže být uskutečněno okamžitě. Objektivně tedy existuje jistý časový úsek, který můžeme jednoznačně charakterizovat jako přeměnu mírového systému na válečný. Přitom tento úsek musí být realizován bez ohledu na to, zda k plnění určených úkolů dochází ještě v míru nebo zda jsou dokončovány (v krajně nepříznivém případě dokonce i zahajovány) až ve válce.

Sled úkolů, které podmiňují přechod z jednoho stavu do druhého, je bezpodmínečně nutné dodržet. Je zřejmé, že okamžikem vyhlášení branné pohotovosti nebo zahájení války (pokud se tyto dva mezníky časově nekryjí) se může tempo jejich plnění buď urychlit nebo se může pozměnit jejich pořadí. Dokonce může v negativním smyslu nastat i situace, kdy další plnění je bezpředmětné: když daný prvek byl např. již prvním úderem zničen.

Je také zřejmé, že z hlediska časového trvání je uvažovaný přechod naprosto odlišný u různých prvků branného systému. U vojenských jednotek prvního sledu bude tento časový úsek měřen na minuty. U některých výrobních podniků však může představovat několikaměsíční namáhavou a nepřetržitou práci.

Uvažovaný časový úsek, jehož náplní je přechod z mírového stavu na válečný, je tedy evidentně odlišný co do trvání u různých prvků státního orga-

nismu. Navíc je pravděpodobné, že okamžik jeho zahájení nebude v celém státě shodný. I když lze předpokládat signály, platné pro většinu prvků, přece jen právě v zájmu urychlení některých prací, budou pokyny k jejich zahájení dávány na základě vývoje situace ještě před všeobecnými signály. Půjde tedy zřejmě o postupný přechod na válečné podmínky.

Z toho vyplývá, že každý prvek by měl mít připraven harmonogram opatření k přechodu na válečný stav a kromě toho centrální řídicí orgán by měl mít vypracován promyšlený plán postupného zahajování těchto harmonogramů. Výjimku by tvořilo nenadálé napadení, které by současně bylo signálem pro všechny prvky společným.

Tento časový úsek bude ukončen pravděpodobně tehdy, kdy daný prvek nebo celý podsystém v podstatě splní většinu podmínek nutných k tomu, aby mohl plnit stanovené válečné úkoly. Zatím co zahájení tohoto časového úseku bude většinou zcela jednoznačné, lze očekávat, že ukončení nebudeme moci označit přesnou časovou lhůtou. Pravděpodobně půjde o plynulý přechod k plnění válečných úkolů za podmínek daných brannou pohotovostí státu. Velmi zjednodušeně bychom ukončení mohli charakterizovat tím, že přestaneme pracovat s plánem, který bude obsahovat opatření nutná k přechodu z mírového do válečného stavu.

Vrátíme-li se po tomto stručném rozboru k původně položené otázce, můžeme konstatovat, že z hlediska činnosti jednotlivých prvků branného systému existuje jisté časově omezené období, jehož obsahem je přechod z mírového stavu na válečný. Z hlediska státu jako celku však není dost dobře možné časové období určit pro rozlišnost jeho obsahu a doby trvání v jednotlivých podsystémech branného systému a jejich prvcích.

Nebylo by proto vhodné zavádět kategorií „přechodové období“ a bude účelné znát buď mírový stav nebo brannou pohotovost státu.

V plánovací metodice u opatření směřujících k zajištění obrany státu by však součástí kapitoly o přípravách k obraně v době míru měl být i oddíl, v němž by byl řešen přechod z mírového stavu na válečný. Jde o řadu kádrových, materiálních, technických, organizačních, dislokačních a jiných problémů, vyplývajících z charakteru a podmínek příslušné organizace a z úkolů, které má plnit za branné pohotovosti.

Pokud jde o časové hledisko, měli bychom vytypovat úkoly, které bude účelné splnit prvořadě a pokud možno ještě před vyhlášením branné pohotovosti státu nebo v těsné následnosti po tomto aktu. Postup plnění ostatních opatření bude zřejmě záviset na charakteru organizace, již plán bude sloužit.

Z toho vyplývá, že tato kapitola plánu bude svým dosahem působit i do doby branné pohotovosti a bude tak zasahovat i do plnění válečného plánu. Bude proto záviset jak na dovednosti plánovače, tak na umění realizátora plánu, aby dovedl skloubit všechny předpokládané (a s největší pravděpodobností i řadu nepředpokládaných) činnosti.

I když se nedoporučuje zavádět kategorií „přechodové období“, je zřejmé, že s důsledky takového objektivně nutného časového úseku musíme počítat. Jde hlavně o včasnou přípravu k tomu, aby byl co nejefektivněji překonán nejožehavější zlom v životě společnosti, která z mírového budovatele se má co nejdříve přeměnit v odhodlaného obránce vlasti.

Bojová činnost

bez použití jaderných zbraní

V článku chci uvést některé zásady bojové činnosti vedené bez použití jaderných zbraní a přechodu k jejich použití.

I když máme za to, že příští možná válka bude s největší pravděpodobností vedena s použitím raketových jaderných zbraní, nemůžeme opomíjet požadavky přípravy bojové činnosti vedené bez použití jaderných zbraní a ostatních prostředků hromadného ničení. Jak dokazuje doktrína „pružné reakce“ států NATO a také lokální války, které vedou imperialisté v ASII, je pravděpodobné, že za určitých podmínek může světová válka začít a po určitou dobu probíhat jen s použitím klasických prostředků k ničení. Kromě toho můžeme počítat s tím, že i v rámci raketové jaderné války mohou válčící strany na druhořadých operačních a taktických směrech vést bojovou činnost rovněž jen s použitím klasických prostředků ničení.

Bojová činnost vojsk a zejména pozemního vojska vedená bez použití zbraní hromadného ničení bude mít některé výrazné zvláštnosti, které ji výrazně odlišují od bojové činnosti vedené s použitím zejména jaderných zbraní. Vševojskové svazky a útvary nebudou moci využít mohutných ničivých účinků jaderných zbraní (ev. dalších prostředků hromadného ničení). Tyto svazky musí však počítat s možností (stálá úhroza), že nepřítel použije proti nim jaderné zbraně. Obě tyto okolnosti budou mít rozhodující vliv na bojovou činnost vedenou bez použití jaderných zbraní.

Nebudou-li moci vojska použít jaderné zbraně, sníží se jejich bojové možnosti na úroveň možností ničení klasických prostředků vojsk. V důsledku toho půjde o snížení tempa útočného boje (operace), zmenšení hloubek bojových úkolů a prodloužení trvání boje (operace).

Nemožnost využít účinků jaderných zbraní klade pak zvýšený důraz na **hromadné použití klasických prostředků ničení** — tj. zejména paleb dělostře-

lectva a úderů letectva. Větší důraz budeme též věnovat na využití jednoho z principů vojenského umění a to předstížení nepřítele v zahájení palby klasickými prostředky. Přitom nepůjde jen o palbu prostředků působících ze zakrytých palebných postavení (nepřímou palbu), ale též v plném rozsahu u všech palebných prostředků v bojových sestavách vševojskových (tankových a motostřeleckých) jednotek a útvarů, zejména tedy u lafetovaných zbraní tanků, OT a dalších (PTRS, RPG apod.).

Abychom mohli realizovat tento účinný systém, je třeba, aby velitelé všech stupňů a nakonec každý bojovník: dokonale organizovali průzkum, pozorování, dovedně využívali manévru na bojišti a maskování a účinně veleli palebným jednotkám všech druhů vojsk v boji (v širším slova smyslu — organizovat dokonalý manévr palbou). Toto se však neobejde bez dokonalé vycvičenosti jednotlivců, sladění obsluh a osádek a součinnosti mezi jednotkami a útvary spolupracujících druhů vojsk.

Bojové možnosti jsou též omezeny dosahem klasických palebných prostředků (obou stran). Tak např. dosah klasických palebných prostředků vševojskového svazku USA nebo NSR nepřesahuje taktický rámec bojiště. Ničivé působení do hloubky sestav protivníka je možný jen s použitím letectva. Těžiště bojové činnosti bude proto v linii dotyku vojsk. Zde proto půjde o ničení nepřítele organickými a posilovými silami a prostředky vševojskových svazků a za podpory letectva. Cíle a objekty ve větší hloubce budou relativně bezpečnější a budou mít zpravidla i menší ztráty. To se týče i tylových objektů, jejichž orgány budou mít příznivější podmínky pro práci.

Pokud jde o pohyblivost vojsk, vycházím z objektivních podmínek vysoké pohyblivosti vojsk, která je dána stupněm jejich mechanizace a motorizace. Dále beru v úvahu i menší zranitelnost soudobých vševojskových jednotek a útvarů, která vychází ze zlepšených vlastností pancéřování vozidel (tanků, OT, BVP). Pohyblivost vševojskových jednotek a útvarů na bojišti je též podmíněna možnostmi ničení cílů a objektů nepřítele, které brání pohybu vojsk na bojišti. Jestliže při bojové činnosti vojsk s použitím JZ konstatujeme, že možnosti ničení přesahují možnosti pohybu vojsk, pak při bojové činnosti bez použití JZ vzhledem k nízké ničivosti klasické palby nemůžeme vždy a všude využít soudobých možností taktického pohybu.

Nesoulad mezi poměrně omezenými možnostmi ničení a relativně vysokými možnostmi pohybu soudobých vševojskových svazků a útvarů však neomezuje manévrovost vojsk při bojové činnosti s použitím klasických prostředků ničení. Vycházím z toho, že budeme útočit v širokých pásmech a na samostatných směrech. To umožní rychle manévrovat a vytvářet na rozhodujících směrech potřebnou převahu sil a prostředků k narůstání úsilí z jednoho směru na druhý a také předcházet nepřítele v jeho manévru.

Značný vliv na charakter bojové činnosti bez použití JZ má nepřetržitá úhroza, že nepřítel může použít JZ v kterékoliv fázi boje a v kterémkoli druhu boje. Proto musíme učinit **aktivní opatření** k nepřetržitému průzkumu s okamžitým přechodem k ničení zjištěných prostředků jaderného napadení nepřítele (to není, jak jsme to nesprávně chápali, žádný výstřelek, ale trvalý požadavek — pravidlo, princip — soudobého vojenského umění). Prostředky jaderného napadení a ostatní prostředky hromadného ničení nepřítele ničíme všemi klasickými prostředky ničení ještě v klasické fázi bojové činnosti do maximální hloubky, aby při eventuálním přechodu k jejich použití měl nepřítel těchto prostředků co nejméně. My zase budeme co nejvíce utajovat vlastní

prostředky hromadného ničení a udržovat je stále na nejvyšších stupních pohotovosti. Přitom předběžně stanovíme bojové úkoly motostřeleckým a tankovým jednotkám a útvarům k využití vlastních jaderných úderů, aby přechod k použití jaderných zbraní byl plynulý a nebyl jen vynucenou reakcí na použití jaderných zbraní nepřítele.

Kromě aktivních opatření budeme trvale uskutečňovat v průběhu bojové činnosti řadu opatření pasivního charakteru, která mohou při použití JZ nepřítele snížit ztráty vlastních vojsk. Jde např. o dodržování zásad rozptýlení těchto bojových sestav, které nejsou v bezprostředním dotyku s nepřítelem — např. druhý sled, zálohy, bojová sestava raketového vojska a dělostřelectva, PLD, míst velení a týlu. Vzdálenosti (mezery) při rozptýlení mají být stejné jako při bojové činnosti vedené s použitím ZHN. Dále jsou to stálá a obvyklá opatření (nucené návyky) jako např. aby vojska využívala přirozených ochranných vlastností terénu, aby po ženijní stránce si upravila a vybudovala prostory rozmístění, dodržovala zásady maskování a měla neustále v pohotovosti potřebné síly a prostředky k likvidaci následků jaderného napadení nepřítele. Jedním z důležitých opatření ke snížení ztrát při přechodu k použití JZ je účinný protiatomový manévř nejdůležitějších prvků bojové sestavy (jde o oddíl vojskových raket, dělostřelecké oddíly, druhé sledy, místa velení a týl). Tento manévř vyčerpává průzkumné orgány a prostředky nepřítele a ztěžuje mu volbu cílů pro jaderné údery.

Tato všechna opatření (zejména aktivní) mají udržovat vlastní vojska ve stálé pohotovosti k přechodu na vedení bojové činnosti s použitím JZ, aby byla schopna v krátké době plně využívat výsledků vlastních jaderných úderů.

Přechod k použití jaderných zbraní chápeme totiž jako určité, i když relativně krátké časové období. Může dojít k vyhocení pro nepřítele nepříznivého vývoje operačně strategické a vojenskopolitické situace, kdy se vojenskopolitické orgány rozhodují o použití jaderných zbraní. Již v této fázi může probíhat řada opatření u vojsk nepřítele, která vedou ke zvýšení pohotovosti prostředků jaderného napadení, což je jistě příznak bezprostřední přípravy k použití JZ.

Jaké mohou být další nejtypičtější příznaky, které sledují naše průzkumné orgány:

- zvýšení aktivity nepřátelského průzkumu všeho druhu s důrazem na průzkum cílů pro jaderné údery,
- zvýšení aktivity v nepřátelských rádiových sítích velení a výstrahy a zvýšení objemu předávaných zpráv o meteorologické situaci,
- snížení množství taktického letectva pro přímou podporu vojsk a zvýšení množství letounů pro střeh ve vzduchu,
- zvyšování stupně rozptýlenosti vojsk a jejich vyvádění z velkých osad a z blízkosti objektů, které by mohly být cíli pro jaderné údery,
- prostředky jaderného napadení zaujímají palebná postavení a dovážejí munici k nim,
- předávání rádiových signálů zvláštní formy po sítích velení a výstrahy, což může znamenat rozkaz k použití JZ apod.

Odhalit celý systém příznaků je složitý úkol, na němž se musí podílet orgány průzkumu všech stupňů velení. Na nich záleží, zda po odhalení alespoň části příznaků můžeme určit dobu přechodu nepřítele k použití jaderných zbraní a včas uskutečnit vlastní potřebná protiopatření.

Na stupni divize a pluku můžeme zjistit jen dílčí údaje, které mohou nasvědčovat o přípravách nepřítele k použití JZ. Proto bezprostřední opatření k přechodu na použití jaderných zbraní divize organizuje podle rozkazu (signálu) nadřízeného velitele. Kromě opatření, která vojska uskutečňují trvale, po rozkaze velitel divize upřesní objekty, které mají ničit jaderné zbraně, dále upřesní úkoly útvarům prvního a druhého sledu (vševojskové záloze) a součinnost hlavních prvků bojové sestavy s důrazem na využití výsledků jaderných úderů.

Kromě toho je třeba zpravidla organizovat doplňkový průzkum cílů pro jaderné údery, zvýšit pohotovost taktických raket a zpřísnit režim všech pasivních opatření OPZHN, která mají vojska dodržovat nepřetržitě.

Ne vždy se však musí podařit odhalit včas přípravy nepřítele k použití jaderných zbraní. Proto velitelé, štáby a vojska musí být připraveni reagovat velmi rychle na složitou situaci po nenadálém použití jaderných zbraní nepřítelem. Půjde zejména o rychlé obnovení velení vojskům, zjištění rozsahu napadení a ztrát vlastních vojsk, obnovení bojeschopnosti u silně napadených útvarů a jednotek, likvidace následků napadení atd. Velitel se musí ve složité situaci včas a reálně rozhodnout, štáby musí zabezpečit doručení úkolů podřízeným, kontrolovat jejich plnění a poskytnout pomoc podřízeným.

Bojovou činnost bez použití zbraní hromadného ničení můžeme považovat za jednu z forem či metod ozbrojeného zápasu, kterou však nemohou imperialisté vyřešit takové cíle, které by se dotýkaly základních zájmů zemí socialistického tábora a zejména Sovětského svazu.

Bojová činnost bez použití JZ v podmínkách západoevropského válčiště může mít některé totožné rysy s bojovou činností vedenou s použitím jaderných zbraní. Může však mít i některé podstatnější zvláštnosti. Totožné rysy vyplývají z faktoru neustálé úhrozy, že nepřítel použije jaderné zbraně v průběhu klasické bojové činnosti. Zvláštnosti klasické bojové činnosti vyplývají především z nesrovnatelně nižších ničivých účinků klasických zbraní. Bude to nižší tempo útoku, složitost zejména průlomu, nižší ztráty vojsk atd.

Vševojskové svazy, svazky a útvary musí znát teoretické zásady obou způsobů bojové činnosti a v praktickém výcviku je zvládnout v jednotě tak, aby na bázi připravenosti k vedení bojové činnosti v podmínkách použití jaderných zbraní byly s to úspěšně řešit úkoly bojové činnosti vedené bez použití jaderných zbraní.

NIČENÍ OBKLÍČENÉHO NEPŘÍTELE MOTOSTŘELECKOU DIVIZÍ

Polní řád Vševojsk-1-1 v hlavě 12 uvádí zásady boje v obklíčení a pro vyjití z obklíčení. V článcích 255, 259, 273, 341 a 346 jen velmi rámcově formuluje zásady bojové činnosti svazků a útvarů při této formě bojové činnosti. Ve druhé světové válce obklíčení a ničení obklíčeného nepřítele zejména v operačním rámci bylo jedním z nejefektivnějších manévrů. V současných podmínkách hlavním prostředkem ničení nepřítele jsou palebné údery, zejména jaderné. Změnil se i charakter a formy bojové činnosti včetně obklíčování. Dynamická a různorodá bojová činnost vytváří v řadě případů příznivé podmínky pro obklíčování a ničení obklíčeného nepřítele, avšak realizace bude jiná než v minulosti.

V článku chci rozebrat problematiku obklíčení a ničení menších taktických uskupení nepřítele jak za podmínek oboustranného použití zbraní hromadného ničení, tak i ve variantě, kdy bojová činnost bude vedena konvenčními prostředky.

Podmínky pro obklíčení a ničení nepřítele

Především rozlišujeme, na jakém stupni k obklíčení dochází, zda v operačním rámci nebo na taktickém stupni, protože to ovlivňuje formy bojové činnosti divize.

V operačním rámci nejčastěji může dojít k obklíčení nepřátelských uskupení v průběhu útočné operace, která je vedena na několika sbíhavých směrech s cílem rozdělit operační sestavu nepřítele, proniknout do hloubky jeho sestavy a údery do boků a týlu ničit bránící se uskupení při současném rozvíjení útočné operace hlavními silami dále do hloubky a odříznutí ústupových cest obklíčeného uskupení. K této variantě může dojít jednak v důsledku vlastní rozhodné činnosti, kdy nepřátelské části zůstanou v našem týlu, nebo v jiném

případě v důsledku úporné obrany nepřítele bránícího důležité prostory jako např. předmostí, horské přechody apod. se tyto části dostanou do obklíčení. Zdánlivě je tato varianta obdobná obklíčovacími operacím druhé světové války, ovšem změnil se časový a prostorový rozmach, formy ničení nepřítele a konečně i cíle. Ve druhé světové válce tento manévř byl jednou z hlavních forem ničení nepřítele, byla k tomu potřeba převaha sil a prostředků a ničení probíhalo v poměrně delších časových lhůtách. V současných podmínkách, kdy hlavním prostředkem ničení jsou jaderné údery, bojová činnost směřující k obklíčení probíhá na větším prostoru, je dynamičtější, vnější i vnitřní obklíčovací kruh nebude zpravidla pevně uzavřen, obklíčování obvykle nebude probíhat na směru hlavního úsilí útočících vojsk. V minulosti obklíčené uskupení nepřítele nebylo od počátku celé pod palbou, v současných podmínkách je charakteristické palebné ničení obklíčovaného uskupení současně s manévrem na přetnutí jeho možných cest odchodu.

V jiném případě může dojít k obklíčení nepřítele v průběhu vlastní obranné operace.

V operačním rámci motostřelecká divize se bude podílet na obklíčování a ničení obklíčeného nepřítele převážně útočnými formami boje, nebo na poutacích směrech obrannými formami, které se od obvyklého útoku nebo ochrany budou lišit především součinnostními opatřeními se sousedními a vstřícně spolupůsobícími svazky, případně může zabraňovat útočnou nebo ochrannou činností na vnější frontě zásahu přicházejících záloh ve prospěch obklíčeného uskupení.

Soudobý charakter bojové činnosti však vytváří podmínky i k poměrně častějšímu výskytu možností obklíčování v taktickém měřítku.

Bude-li divize útočit na směru hlavního úderu armády s využitím účinku jaderných úderů, nebudou se její hlavní síly zavazovat do boje k ničení menších skupin, které zůstaly na jejích bocích nebo v týlu. Toto může být obsahem úkolu druhosledových divizí nebo záloh armády, zejména jestliže nepřátelské uskupení, které zůstalo v týlu útočících vojsk, ohrožuje manévř druhých sledů a týlu. Divize prvního sledu může v útočném boji obklíčovati a ničit obklíčeného nepřítele zpravidla za zvláštních podmínek, např. za boje bez jaderných zbraní, když usilujeme o ovládnutí důležitých objektů, které nepřítel úporně brání, jako např. horské přechody a průsmyky, přepraviště přes vodní toky apod., nebo při útoku divize na vedlejším směru, popř. při pronásledování za boje v operační hloubce nepřátelské obrany, kdy usilujeme o rozdělení ustupujícího nepřítele a jeho ničení po částech.

V obranném boji divize za příznivých podmínek, jako např. v případě zdržení nepřátelských záloh a jejich oddělení od prvního sledu útočícího nepřítele, který byl zastaven, může proběhnout divizní protizteč s cílem obklíčit a posléze zničit nepřítele, který se vklíní do obranného pásma divize. Typická je tato varianta v rámci příkrytí státní hranice.

Rovněž obklíčování a ničení nepřátelských výsadek ve všech druzích boje převážně druhými sledy a zálohami je pak typickou bojovou činností na taktickém stupni v soudobých podmínkách. Uvedené úkoly bude zpravidla plnit motostřelecká divize, tanková jen výjimečně.

Na taktickém stupni obklíčování a ničení obklíčeného nepřítele bude probíhat zejména ve variantě bojové činnosti bez jaderných zbraní. Bude se vyznačovat tím, že hlavní náplní bojové činnosti se stane kombinace manévru palby a pohybu, v důsledku omezených možností palebných prostředků ničení ne-

přítele by vyžadovalo více času a prostředků, zejména střeliva, ničení by probíhalo postupně, nižším tempem a za častějšího přeskupování.

Jak vidíme, podmínky pro obklíčení a ničení obklíčeného nepřítele se mohou vyskytnout daleko častěji, než kdykoliv předtím. Přesto nebude tato forma boje vždy použita. Jestliže při obklíčování v operačním rámci ničíme nepřítele především jadernými údery, pak pro obklíčování na taktickém stupni je typický spíše omezený počet jaderných úderů. O obklíčování a ničení obklíčeného nepřítele se snažíme tehdy, jestliže z hlediska celkové situace je to účelné, jestliže nepřítele nemůžeme zničit jinými prostředky, především jadernými údery. Obklíčení i v soudobých podmínkách vyžaduje zpravidla značné síly, které po určitou, byť relativně omezenou dobu nemůžeme použít jinde, zejména k rozvíjení útoku do hloubky nepřátelské sestavy na směru hlavního úderu. Kromě toho nepřítel má v některých případech možnost čelit našemu manévru na obklíčení ve větším rozsahu než v minulosti (raketovými prostředky, letectvem apod.). Přes tyto nevýhody v některých případech (zejména při boji bez jaderných zbraní, na vedlejších směrech i za jiných podmínek) je obklíčování a ničení obklíčeného nepřítele účelnou, po případě nezbytnou formou bojové činnosti.

Opatření, kterými vytváříme předpoklady k úspěšnému ničení obklíčeného nepřítele

Z hlediska časového průběhu v historickém vývoji pozorujeme dvě etapy plnění tohoto úkolu, tj. obklíčování a dále ničení obklíčeného nepřítele. Takto probíhala většina operací ve druhé světové válce, ale můžeme pozorovat snahu o stále zkracování doby mezi uzavřením obklíčení a ničením obklíčeného uskupení. Jestliže např. u Stalingradu byly tyto etapy výrazně odděleny poměrně delším časovým údobím, pak v obklíčovacích operacích posledního období války byla zřetelně snaha o splynutí obou těchto etap.

V současných podmínkách je důležitá snaha o udržení iniciativy, neponechat čas nepříteli na přípravu protiopatření, tj. buď upevnění obrany, nebo přivedení záloh, možnost palebných úderů na obklíčovací kruh apod. To vyžaduje současně obklíčovát i ničit obklíčované uskupení. Manévr k obklíčení, to znamená přetnutí směrů odchodu protivníka, je nutné vést rychle, s využitím výsadek, předsunutých odřadů, tankových útvarů a jednotek. Současně je nutné vést vstřícné, sbíhavé údery k rozdělení nepřátelského uskupení na části a ničení po částech a postupně stále více omezovat volnost manévru nepřítele v obklíčení. Souběžně se snažíme o palebné ničení nepřítele, především jeho jaderných prostředků, přisouvaných záloh vně obklíčení, soustředění tankových jednotek a uskupení uvnitř obklíčení a blokování nepřítele ze vzduchu.

Rozhodující význam pro dosažení úspěchu má jednotný a pevný systém vedení všem vojskům, která se účastní ničení obklíčeného nepřítele, organizace a udržování nepřetržité součinnosti se sousedy i uvnitř vlastní bojové sestavy a všestranné zabezpečení bojové činnosti. Z tohoto důvodu mohou být i některé součásti sousedních svazků podřízeny dočasně veliteli divize, který plní ničení obklíčeného nepřítele, jako hlavní úkol, v jiném případě může velet vojskům představitel armády některého velitelského stanoviště divize.

Samostatnou problematikou je vyčlenění sil a prostředků k ničení obklíčeného nepřítele. Toto závisí na řadě faktorů, zejména na množství jaderných úderů, které má divize k dispozici, na množství dalších posilových prostředků,

jako dělostřelectva apod., na síle a bojeschopnosti obklíčeného uskupení nepřítele, na charakteru terénu, v němž ničení probíhá, a na dalších vlivech (prostředky armády působící ve prospěch divize, radiální situace, jak celkový ráz činnosti v operačním rámci ovlivní průběh ničení, je-li nutné vytvářet vnější frontu apod.). Vyčleněním prostředků je dán poměr sil, tempo a tedy i doba potřebná na likvidaci nepřítele. Za výhodných podmínek, zejména máme-li k dispozici jaderné prostředky, můžeme ničit obklíčené uskupení za menší převahy, ale při uplatnění zásady soustředění sil na rozhodujícím směru, tedy na směrech roztínavých vstřícných úderů. Zde počítáme poměr sil obdobně jako pro útok (průlom), tedy nejméně dvojnásobnou a větší převahu v ukazatelích poměru sil. Ostatní směry kryjeme slabšími silami a kalkulujeme poměr sil jako ve spěšně zaujaté obraně na vedlejší směru. Bez použití jaderných prostředků je však nutné počítat s větší převahou sil. Tato varianta bude na taktickém stupni častá. Orientačně můžeme uvažovat, že divize je schopna obklíčovati a ničit nepřítele v síle do dvou brigád za použití jaderných zbraní, nemáme-li k dispozici jaderné údery do jedné brigády včetně části divizních prostředků. Doba potřebná na likvidaci takového uskupení v závislosti na všech faktorech situace, včetně bojeschopnosti vlastní i nepřítele, terénu, povětrnostních podmínkách a podobně, se může pohybovat kolem 12ti hodin až jednoho dne, za nepříznivých podmínek i více.

Z hlediska úkolů průzkumu klademe důraz na zjištění jaderných prostředků, uskupení nepřítele, zejména rozmístění jeho záloh, vyhodnocení časových a prostorových možností jejich zásahu. Průzkumným orgánům pluků dáme s předstihem úkol vést průzkum v prostorech, kde předpokládáme obklíčení nepřítele a zabezpečíme centralizované řízení průzkumu uvnitř obklíčovacího kruhu. Větší část divizních prostředků zpravidla působí vně obklíčení do hloubky nepřátelské sestavy, uvnitř obklíčení převážně působí průzkum pluků.

Vzhledem k tomu, že nebude zpravidla vytvořena pevná vnější fronta je nutné položit důraz na zajištění boků a týlu sestavy divize, dále mít ve stálé pohotovosti opatření OPZHN a prostředky PVO bránit sestavu divize především na hlavním roztínavém směru s důrazem na palebné prostředky a místa velení. Ženíjný zabezpečení plní pak dva základní úkoly — předně k zabezpečení vlastního manévru na směru roztínavých úderů (odřad zabezpečení pohybu, ženijní záloha, skupiny zneškodnění jaderných min) a dále na ostatních směrech zátarasy omezuje manévrování nepřítele (pohyblivý odřad zatarasovací, ženijní záloha). K zabránění pokusům nepřítele o vyjití z obklíčení silami zevnitř nebo zvenčí je připraven manévr ženijními a chemickými zátarasy, palebné a letecké údery, úkoly tankových útvarů a jednotek k proniknutí na cesty k odchodu nepřítele, použití taktických výsadek, aktivní činnost a úkoly vojsk na poutacích směrech, činnost vojsk na vnější frontě bránící zásahu nepřátelských záloh ve prospěch obklíčeného uskupení. V některých případech se divize může podílet částí sil na plnění tohoto úkolu, jindy toto může plnit další svazek.

Náplň rozhodnutí velitele divize k ničení obklíčeného nepřítele

Velitel armády při stanovení úkolu divizi pro obklíčení a ničení nepřítele určuje:

- objekty, které má zničit jadernými údery
- směr činnosti divize

- uskupení nepřítelů, které má za úkol zničit
- prostor, který má divize ovládnout a rozhraní
- způsob využití účinků úderů raketového vojska a letectva nadřazených stupňů velení
- způsob využití účinků úderů jaderných zbraní a součinnostní signály pozemního vojska a letectva (viz Oper-1-1 čl. 146)

Velitel divize obdrží tento úkol bojového nařízení a to zpravidla při plnění dřívějšího úkolu, nejčastěji za útoku. Rozhodovací proces má obdobnou náplň jako při vedení boje, tzn., že probíhá pod tlakem času, kdy na základě ujasnění úkolu velitel divize seznámí štáb s idejí zámyslu a po vyslechnutí stručných návrhů odborných náčelníků, svých zástupců a náčelníka štábu formuluje rozhodnutí, které obsahuje:

- zámysl obklíčení a ničení nepřítelů (jakými prostředky a silami, v jakém prostoru vytvořit podmínky pro obklíčení, způsob manévru jednotlivými prvky sestavy divize, např. předsunutým odřadem, taktickým vzdušným výsadem apod., k rozdělení obklíčeného uskupení na části. Dále jakými silami a prostředky a jakým manévrem dokončit ničení obklíčeného nepřítelů, lhůty, sestava, palebné údery, směr hlavního úderu). Hlavní myšlenka zámyslu musí vyjadřovat izolaci nepřátelského uskupení, palebné údery a směry hlavního úsilí k rozdělení nepřátelského uskupení;

- úkoly útvarů a druhů vojsk (směry útoku nebo poutací čáry, jakého nepřítel a v jakém prostoru obklíčit a zničit, rozhraní, prostor, který ovládnout a do kdy, způsob podpory divizními prostředky. V první etapě jsou formulovány úkoly k obklíčení nepřítelů, v další části úkoly k dalšímu útoku na rozdělení a ničení nepřítelů po částech. Úkoly dělostřelectva a druhů vojsk: uskupení a způsob činnosti obdobně jako v útoku);

- součinnostní opatření (přeskupení a lhůty plnění, činnost vojsk v dotyku za přeskupování, časové a prostorové sladění paleb dělostřelectva, úderu letectva s údery vojsk útočících z různých směrů, rozhraní paleb, signály, čáry setkání, bezpečnostní čáry, spojení);

- organizace velení (manévr místy velení na rozhodujícím směru činnosti s cílem stále sledovat bojovou činnost útvarů divize, trvale informovat o situaci vlastní i nepřítelů a mít jednotné velení všem vojskům, která se účastní likvidace nepřátelského uskupení).

Na základě tohoto rozhodnutí štáb divize zpracovává bojová nařízení, která doručuje podřízeným útvarům. Již v průběhu tvorby rozhodnutí po ujasnění úkolu útvarům doručuje štáb divize předběžná nařízení orientací je na nový úkol.

Organizace součinnosti

Součinnost organizuje divize v hrubých rysech na celý den boje předem a upřesňuje ji podle vývoje situace. Upřesňování řídí velitel divize na velitelském stanovišti a za přítomnosti odborných náčelníků a to obvyklou formou: k jednotlivým součinnostním údobím zpravodajský náčelník přednese možné varianty činnosti nepřítelů (ne více jak dvě až tři), velitel divize formuluje svůj zámysl ke každé variantě, náčelník operačního oddělení navrhne způsob manévru jednotlivými pluky, odborní náčelníci přednesou způsob zabezpečení manévru podle zámyslu velitele divize svými druhy vojsk. Velitel divize jejich

formulace doplňuje, upřesňuje nebo schvaluje. Příslušníci operačního oddělení pořizují záznam a výsledky součinnosti doručují formou bojových nařízení plukům, odborní náčelníci svým útvarům druhů vojsk. V jiném případě doručení podkladů ze součinnosti mohou doručit styční důstojníci. Zpravidla se však velitelé útvarů nepovolávají za této situace na VS divize, proto by to nepříznivě ovlivnilo řízení boje pluků v dotyku. V některých případech, jako např. při předpokládaném vyvádění útvarů z podružných směrů nebo od druholedových pluků je však možné a účelné jejich velitele na VS divize povolát.

Možná údobí pro organizaci součinnosti:

1. Obklíčování nepřítele se současnými palebnými údery a aktivní bojovou činností v dotyku, přeskupení druhých sledů a záloh a části palebných prostředků v případě potřeby na roztínající směr.

2. Vedení roztínavých, vstřicných úderů a dokončení ničení obklíčeného nepřítele po částech. Podle velikosti obklíčeného uskupení můžeme toto údobí ještě rozdělit.

3. Přeskupení divize a rámcově další úkol po likvidaci obklíčeného uskupení (prostory rozmístění jednotlivých prvků sestavy divize jako v prostoru rozmístění mimo boj).

Při organizaci součinnosti je třeba položit důraz na tyto otázky:

V údobí přeskupení:

— upřesnění manévru části sestavy na směr roztínavých úderů, tj. např. nový prostor pro druholedový pluk, část palebného postavení dělostřelectva, prostředků PVO atd., osy a pořadí přesunu a do kdy ukončit, kdo tyto úkoly předá útvarům, pořádková služba pro přeskupení;

— činnost pluků prvního sledu, usměrnění jejich bojové činnosti v souvislosti s nadcházející činností divize, tj. upřesnění směrů útoků, co ovládnout a do kdy, podpora divízními prostředky.

V údobí roztínavých úderů:

— zasazení druhých sledů divize: osy přesunu na čáru zasazení a od kdy do kdy je uvolnit, ženijní zabezpečení, palebné zabezpečení zasazení, úkoly PVO;

— rozhraní mezi útvary a směry útoku, časové a prostorové sladění postupu a úderu vševojskových pluků s palbami dělostřelectva divize a případnými údery letectva. Rozhraní paleb, součinnostní signály zejména k rozpoznání a vytyčování vlastní sestavy, udávání cílů;

— součinnostní opatření pro vysílání předsunutých odřadů a vysazení taktického vzdušného výsadku obdobně jako v útoku (jestliže jej velitel armády zabezpečí).

V údobí dokončení likvidace obklíčeného nepřítele:

— bezpečnostní čáry pro vlastní údery, čáry zastavení paleb a setkání při vstřicných úderech, signály;

— úkoly po setkání, např. vyčlenění záloh pro nepředvídané úkoly a krytí boků, poutacích směrů apod. Způsob činnosti vojsk, pokusí-li se nepřítel o vyjítí z obklíčení silami zevnitř nebo zvenčí. Způsob ničení nepřítele po rozdě-

lení nepřátelského uskupení a pořadí ničení jednotlivých částí, činnost na pou-
tácích směrech;

— organizace velení: místa velení organizujeme obdobně jako v útoku. Jestliže část vojsk pokračuje v útoku nebo v boji na vnějším obkličovacím kruhu, tuto činnost zpravidla řídí zástupce velitele divize z PVS. Hlavním místem velení je VS divize, které se rozmisťuje zpravidla poblíž směru hlavního roztínavého úderu.

Součinnostní opatření se zpravidla upřesňuje nikoliv najednou, ale po obdobích. Přeskupení je řešeno bezprostředně po obdržení úkolu k ničení obkličovacího nepřítele. V další fázi před zahájením roztínavých úderů může velitel divize s operační skupinou vyjet do prostoru zasazení druhosledového pluku a upřesnit součinnostní otázky v terénu. Podle vývoje situace po rozdělení nepřátelského uskupení na části upřesňuje způsob jejich ničení.

Jsou-li používány jaderné zbraně, organizuje se součinnost s cílem nejefektivnějšího využití jejich výsledků. Ve variantě bez použití jaderných zbraní na taktickém stupni se součinnost zaměřuje ve prospěch útvarů na rozhodujícím směru, sladění palby a pohybu a všestranné zabezpečení bojové činnosti. Rozsah bude tedy obšírnější.

Závěrem chci zdůraznit, že je třeba vidět historický vývoj této formy bojové činnosti. Ve Velké vlastenecké válce u Stalingradu bylo uskutečněno obklíčení, ale bezprostředně po uzavření obklíčení nebylo dostatek sil k ničení. Ničení započalo až po odražení pokusů o vyproštění zvenčí. Nebyla dostatečná vzdušná blokáda. V pozdějších údobích války sovětská vojenská věda propracovala obkličovací manévry jako jednu z hlavních forem ničení nepřátelských uskupení zejména v operačním rámci. Bylo dosahováno poměrně rychlých temp za současného obklíčování a ničení.

V současných podmínkách tuto funkci plní jaderné údery. K obklíčování nepřítele přistupujeme jen za podmínek, kdy ho nemůžeme zničit jadernými údery, nebo je-li to nutné z jiných důvodů. Změnil se charakter obklíčení, neprobíhá vždy v pevně ohraničeném prostoru, není vždy souvislá fronta na vnitřním obkličovacím kruhu, vnější obkličovací kruh zpravidla nebývá vytvářen. Nesouvislá fronta se značnými mezerami a současné palebné prostředky umožňují snadněji vyjít z obklíčení, obtížněji se realizuje požadavek omezení volnosti manévru obklíčeného uskupení. Požadavek vyčlenění sil a prostředků k ničení obklíčeného nepřítele vede k oslabení směru hlavního úderu pro další rozvíjení útoku. Hlavním cílem bojové činnosti je ničení nepřítele a tento cíl lze účinněji realizovat aktivní útočnou činností a jadernými údery, než relativně pomalejším a statictější obklíčováním.

Přesto k této formě bojové činnosti bude za určitých podmínek docházet a je nutné vidět její význam. Cílem článku nebylo rozebrat problematiku obklíčení v celé šíři a hloubce, ale doplnit a rozvést převážně velmi stručné formulace polního řádu, který hovoří o obklíčování a ničení nepřítele, ale nespécifikují podrobněji způsob realizace tohoto úkolu v soudobých podmínkách. Přestože tato forma bojové činnosti ztratila ten význam, který měla za druhé světové války a změnil se výrazně i způsob ničení obklíčeného nepřítele, má své místo v soudobém boji motostřelecké divize.

INTEGROVANÝ INFORMAČNÍ TECHNIKE O VOJENSKÉ SYSTÉM

Kvalitní vojenská technika, její optimální využívání a vysoké morálně politické uvědomění vojáků je základní předpoklad k úspěšnému plnění požadovaných bojových úkolů.

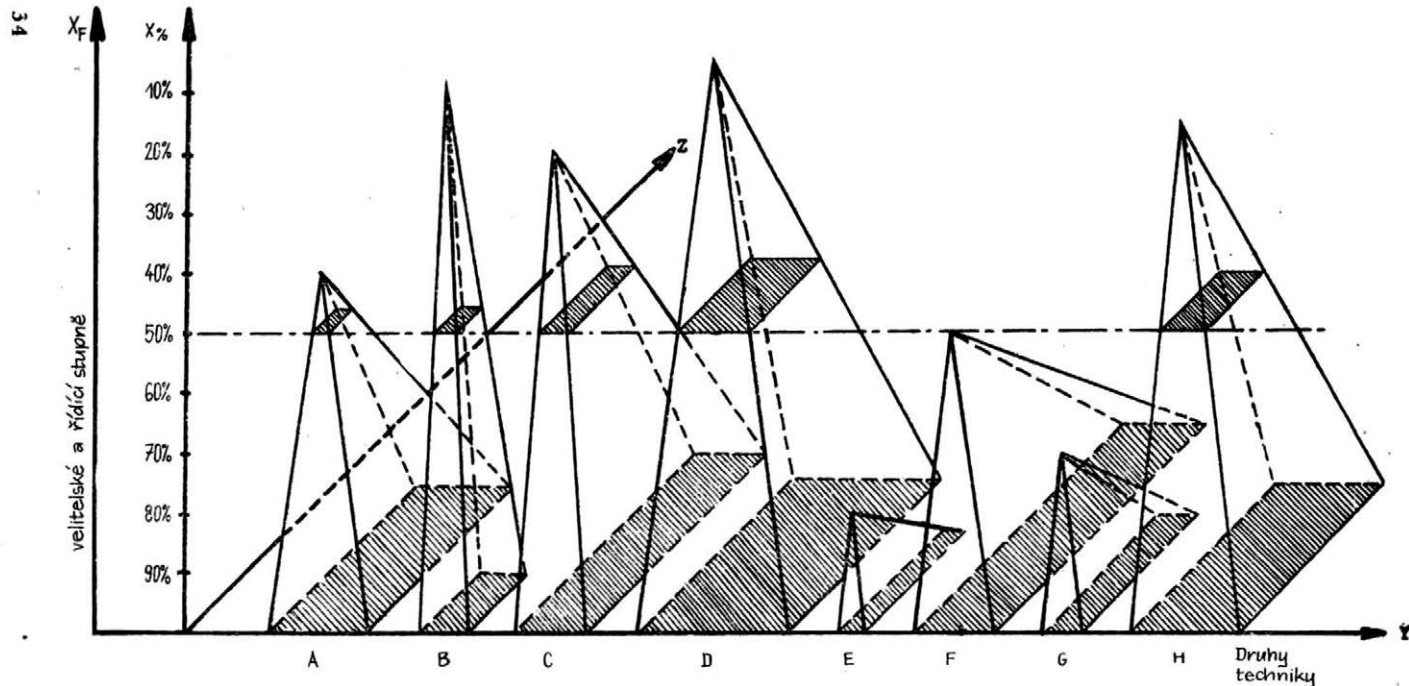
Bojová technika je účinnější a dokonalejší, ale také složitější. Narůstající požadavky na technické znalosti velitelů i vojáků nutí již k diferenciaci znalostí podle místa a úrovně velení. Přímý uživatel musí znát dokonale svoji zbraň, ale další techniku, která je v jeho blízkém okolí, může znát již jen částečně. Inženýr by měl znát dokonale technickou stránku veškeré bojové techniky, která je u útvaru. Ve většině případů není již schopný tento požadavek stoprocentně splnit. Vyšší velitelé musí znát hlavně takticko-technické možnosti všech druhů bojové techniky, která je u vojsk.

Budeme-li takto postupovat dále zjistíme, že každá funkční a řídicí úroveň potřebuje různé kombinované a transformované znalosti a informace. Současně je zřejmé, že v míru bude potřeba podrobnějších a spolehlivějších informací o vlastní technice a to nejen o jejích počtech a její bojovosti, ale i o jejím využívání, poruchovosti, příčinách poruch, ekonomičnosti provozu a o mnoha dalších skutečnostech, nutných pro správné hospodaření s technikou, objednávání další techniky a náhradních dílů, pro řízení a plánování oprav.¹⁾

¹⁾ Informaci můžeme považovat za údaj, výpočet, zprávu, sdělení či určitý podklad, který přiměje k reakci, k určitému způsobu myšlení, volbě a rozhodnutí.

Při vzniku války informační rozsah o vlastní bojové technice podstatně omezíme. Předpokládáme, že velitelé již základní znalosti získali v době míru. Omezený informační rozsah bude zahrnovat hlavně dokonalou evidenci techniky, její rozmístění, současný technický stav a údaje o úplnosti a vycvičenosti obsluh.

Složitost problematiky znalostí a potřebných informací o různé bojové technice na různých velitelských a rozhodovacích stupních můžeme názorněji vyjádřit graficky. Na obr. 1 jsou různé jehlany. Každý jehlan znázorňuje jeden typ techniky, např. typ A, B, C, atd. Šrafovaná plocha jehlanu vyjadřuje množství informací a znalostí, které by měly znát určité velitelské a rozhodovací stupně. Šíře jehlanu na ose Y určuje potřebné znalosti o technice u velitelských orgánů, na ose Z u technických pracovníků. Osa X má znázornit funkční stupně, od nejnižších až po velitelské a státní orgány. Osa X% určuje, jaké procento z celkových znalostí by tyto orgány zhruba měly mít. Nebo-li, čím nižší funkční orgán, musí mít větší znalosti o málo druhích techniky, čím vyšší funkcionář, tím méně znalostí, ale o mnoha druhích techniky. Výše jehlanů ukazuje, že o některých typech bojové techniky nemusí nejvyšší funkcionáři ani vědět. Např. o raketě s jadernou hlavici budou pravděpodobně chtít znát její dolet, účinky ničení a její finanční hodnotu. Ale mnohem složitější, komplexní zařízení pro přípravu, prověrku a odpálení raket, je nemusí již vůbec zajímat. A podobně nemusí mít žádné informace např. o radio-

Obr. 1 Grafické znázornění potřeby informačního množství vojenské technice

X_F ... požadovaná výše znalostí pro organizaci a řízení

$X\%$... znalost informací v % o dané technice

Y ... požadovaná šíře znalostí organizačních pracovníků a velitelů o dané technice;

Z ... požadovaná šíře znalostí inženýrů a techniků

lokátorech, zaručíme-li jim, že máme spolehlivé prostředky pro zjištění nepřátelských letounů.

Celé grafické vyjádření na obr. 1 má ukázat problematiku správného třídění potřebných informací pro různé velitelské stupně. Přitom zde není vyjádřena potřebná transformace většiny informací. Názor-ně však ukazuje, jak je nutné v integrovaném informačním systému pro každý řídicí stupeň pečlivě vybírat, třídit a sumarizovat velkou množinu základních informací do konečných požadovaných výstupních sestav. Řídíme se zásadou, že velitelé nemají čas vybírat si potřebné údaje z velkých souborů dat, ale musí dostat přímo potřebné a vhodně zpracované konkrétní informace pro svoji řídicí a rozhodovací činnost. A konečně moderní počítač je určen k tomu, aby tyto operace za člověka rychle a spolehlivě vykonával. A zde se již začínají rýsovat první problémy, proč se těžce tvoří integrované informační systémy, které využívají moderní výpočetní a spojovací techniky.

Při budování integračních systémů je bezprostředně nutné zajistit potřebné vazby a informační požadavky mnoha různých funkčních orgánů a stupňů. Při jejich zjišťování můžeme postupovat v zásadě dvojím způsobem:

1. Podrobně analyzovat současný stav a zobrazit potřebné racionalizační zásahy;
2. Zpracovat informační model podle vlastních představ a rad odborných funkcionářů.

Současně je třeba rozhodnout, které oblasti má požadovaný integrovaný informační systém zpracovávat, zda klást hlavní důraz na mírový nebo polní systém a zda do integrovaného systému zahrneme i nepřátelskou techniku a vzájemně porovnávání prostředků. Současná tvorba celého širokého integrovaného informačního systému o technice dává předpoklad pro jeho dokonalost, ale zaměstná mnoho vojenských odborníků po dlouhou dobu. Postupně řešení dílčích úkolů je sice rychlé, ale těžko se dodatečně zajišťují optimální vzájemné vazby.

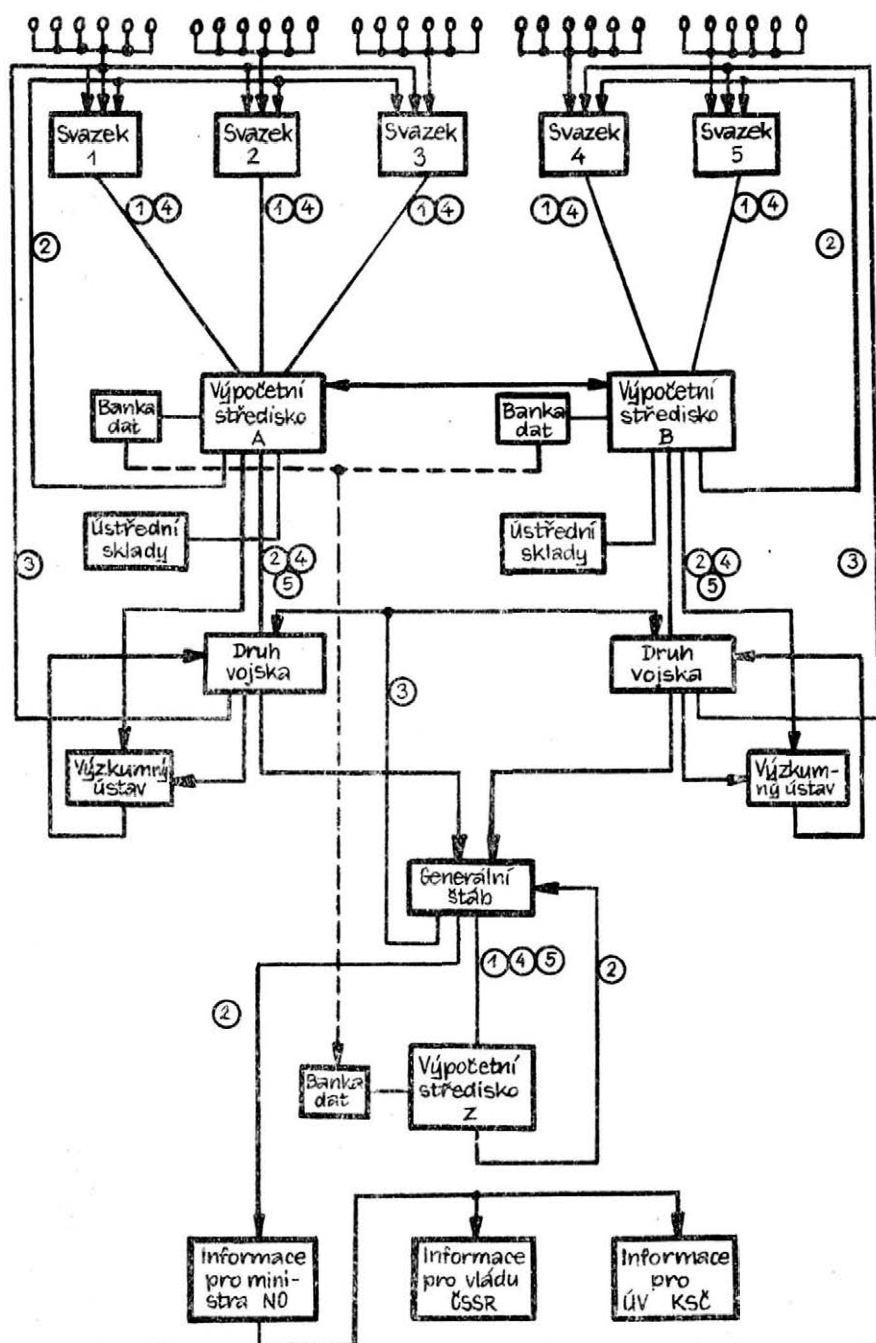
Podrobná analýza s potřebnými racionalizačními zásahy je zdlouhavější, ale dává předpoklady pro vytvoření lepšího integrovaného systému. Při tomto způsobu je téměř nutné využít již počítač pro zpracování rozborů získaných analýzou a pro modelování budoucího integrovaného informačního systému o vojenské technice. Je to cesta složitá a obtížná, ale dává výsledky blízké se možnému optimu.

Druhý způsob je poměrně rychlý a může jej snadno realizovat malý počet pracovníků. Docílené výsledky vyhovují plně

jen několika velitelům a odborným funkcionářům, podle jejichž rad a znalostí byl systém navržen a zpracován. Pro další funkcionáře je méně vyhovující. Jeho postupné rozšiřování naráží na značné obtíže a nutí ke stálým (i když malým) opravám již zpracovaných částí systému.

Na obr. 2 jsou znázorněny hlavní integrační toky v integračním systému o vlastní vojenské technice. Základem jsou zde propojená výpočetní střediska s tak zvanými „bankami dat“, kde jsou uloženy potřebné neměnné údaje o vojenské technice (např. typ techniky, jeho evidenční číslo, výrobní číslo, datum výroby, příslušnost do většího celku techniky, počet větších oprav, dlouhodobý technický stav a u kterého útvaru se technika nachází). Nahoře uvedené svazky soustřeďují u sebe jen identifikační a měnící se informace o jednotlivé technice a tyto zasílají do výpočetního střediska ke zpracování (spojnice bez šipek znamenají možné oboustranné informační vazby). Základním požadavkem zde musí být zaslání jen potřebných identifikačních a měnících se údajů o bojové technice, jako je např. současný stav, počet spotřebovaných provozních jednotek, poruchovost techniky a příčiny poruch, spotřeba náhradních dílů na opravy atd. Ostatní potřebné údaje musí si již vybrat a zjišťovat sám, z tzv. „banky dat“. Do výpočetního střediska může zasílat příkazy a pokyny i nadřízený orgán a dát k dispozici počítači základní normy o plánované spotřebě provozních jednotek, údaje pro odesílání techniky do vojenských opravárenských závodů, atd. Současně si nechá zpracovat i sestavy určené pro své nadřízené složky. Výpočetní středisko A i B odesílá po zpracování základních dokladů současně do výpočetního střediska Z i potřebné údaje pro jejich „banku dat“. Generální štáb si může nechat zpracovat informace určené pro nejvyšší vojenské, vládní a stranické orgány. Výpočetní středisko A a B může být také sloučeno v jedno. Základním požadavkem však je, aby výpočetní středisko zpracovalo pro každý stupeň velení a řízení takové soustavy, jaké jsou pro výkon dané funkce potřebné.

Základem pro zpracování údajů nutných pro správné velení zůstanou prvotní informace od útvarů. Obr. 3 ukazuje předpokládaný sled hlášení o vojenské bojové technice. Informace trvalého charakteru můžeme hlásit pomocí určitého „Inventurního hlášení“, které zpracuje útvar po přidělení bojové techniky a odešle do výpočetního střediska. Měsíčně by se mělo odesílat „Hlášení o provozu techniky“, které má obsahovat již jen nejn nutnější údaje

Obr. 2 Hlavní informační toky v integrovaném informačním systému o vojenské technice

o provozu. Nastane-li delší porucha bojové techniky, je nutné ohlásit její nebojeschopnost a zahájit práce na opravě. Po odstranění poruchy se ohlásí ukončení nebojeschopnosti a dokončí se vyplnění formuláře „Hlášení poruchy“, který může současně i zajistit dodání spotřebovaných náhradních dílů k útvaru. Kritickým údajem pro správné hodnocení je vhodná volba délky opravy, kdy se hlásí technika jako nebojeschopná. Veškeré změny o technice hlásíme „Hlášením změny“.

Jeden typ složitější bojové techniky (kombinovaná souprava), může obsahovat dílčí techniku několika materiálních hospodářů. Jako příklad jsou na obr. 4 znázorněny tanky, nacházející se u útvaru. Tyto mají nejen podvozek a motor, ale i zabudované zbraně, infracístoje a rádiové stanice. Základní formulář pro hlášení údajů o veškeré této dílčí technice by byl složitý a proto je vhodnější, aby tankisté vyplňovali např. tři druhy jednoduchých formulářů a to:

— Formulář A...

týká se jízdních údajů tanku a vyplňoval by jej řidič tanku;

— Formulář B...

může být stejný pro kanón, kulomety, popř. i pro řízenou PT raketu a vyplňoval by jej střelec;

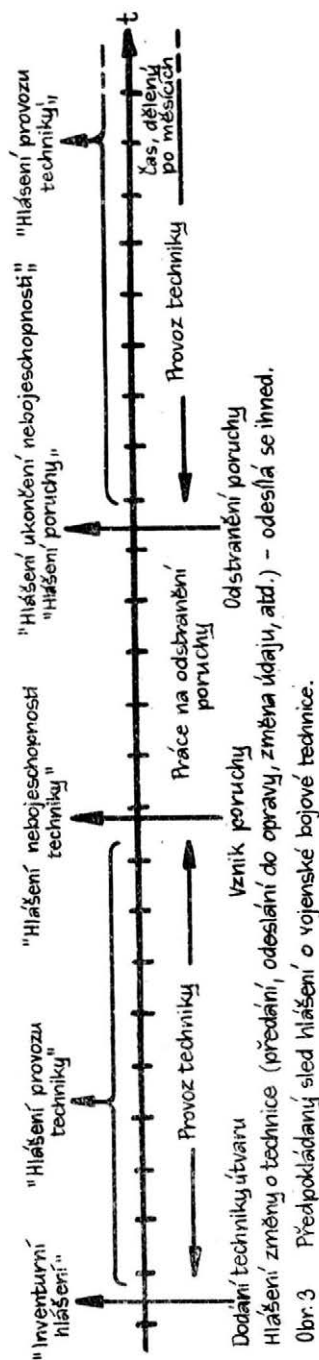
— Formulář C...

pro záznam provozu rádiové stanice. Stejný formulář by mohl být pro záznam provozu infracístoje. Vyplňoval by jej velitel tanku.

V příkladu uvedená dílčí technika má i určitou technickou složitost a proto formulář B může být jednodušší než A. Návrhy formulářů pro základní hlášení o technice by měly být zpracovány na základě složitosti dané techniky a nikoliv podle materiálních hospodářů. Např. prvotní doklad C může být stejný jak pro provoz rádiové stanice, tak i provoz infracístoje přesto, že tento materiál patří dvěma materiálním hospodářům.

Nevýhoda tohoto způsobu zavedení více formulářů k jednomu složitějšímu typu bojové techniky je hlavně v jejích počtu. Klady se však zase projeví v jednoduchosti všech prvotních dokladů, v jejich univerzálnosti a snadnosti vyplňování i jejich zpracování.

Výpočetní středisko A (obr. 4) převezme všechny formuláře A, B, C a zpracuje je pro potřebu tankové a automobilní dopravy. Údaje z formuláře B a C předá vhodným způsobem do výpočetního střediska B a údaje z formuláře C výpočetnímu středisku C (podle typu dílčí tech-

Obr. 3

niky, která patří určitému materiálnímu hospodáři). Výpočetní střediska B a C zpracují sestavy pro Výzbrojní správu a Správu spojovacího vojska.

V tomto příkladě (obr. 4) má každá správa svůj vlastní počítač. Toto však není podmínka a pro několik správ může pracovat jeden počítač, nebo také některá správa může mít více počítačů. Nejvýhodnější a pravděpodobně nejužívanější bude varianta centrálního zpracování na určitých stupních velení.

Z dosavadní úvahy vyplývá:

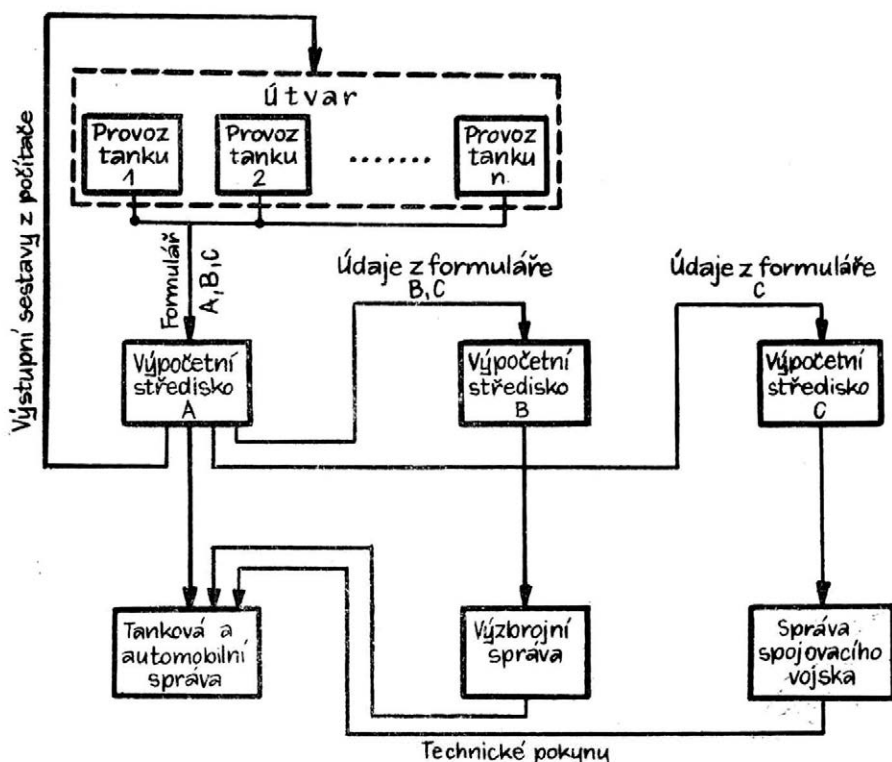
- Je nutné rozhodovat jakým způsobem navrhnout nový integrovaný systém informací, aby splňoval dané požadavky;
- Je vhodné navrhnout vždy pro určitou skupinu bojové techniky podobného provozního charakteru a složitosti stejné

formuláře pro základní hlášení, bez ohledu na přidělení techniky, určitým materiálním hospodářům;

— Údaje o technice trvalejšího charakteru je vhodné mít v „bance dat“ u počítačů a odtud je brát pro zpracování informací;

— Od útvarů hlásit jen ty údaje, které jsou nutné a které počítač není schopen sám získat, nebo je vhodnou transformací vytvořit;

— U složitých bojových technik (kombinovaná souprava) je vhodné vyplňovat i několik druhů jednoduchých formulářů, které umožní snadnou náhradu a výměnu jednotlivých provozně sledovaných celků, bez složitějšího zpracování nových evidenčních dokladů. Celá záměna je možná jen „Hlášením změny“;

Obr. 4 Znáznornění spolupráce výpočetních středisek a materiálních hospodářů částí bojové techniky, nacházející se v tomto případě v tankách

— Současné s tvorbou vstupních údajů je nutné již znát nejčastěji požadované výstupní sestavy, zpracované na počítači diferencované vždy pro určitý stupeň velení či řízení;

— Je nutné vhodným způsobem zajistit i shromažďování a vyhodnocování informací o vojenské technice ze všech objektivních vlastních i cizích zdrojů.

Pro vytvoření dokonalého informačního systému o vojenské technice je nutné zajistit i vhodnou moderní techniku pro sběr potřebných dat, jejich rychlý, bezpečný a utajený přenos a vhodný způsob zobrazení výsledků s potřebným dokumentačním záznamem. (Článek k této technice uveřejníme v příštím roce.)

Správná volba výpočetní, přenosové a záznamové techniky závisí na analýze a syntéze přípustných časových rozdílů mezi vyžádáním zpracování informačních souborů a dodáním výsledků na určená místa velení a rozhodování.

Integrovaný informační systém o vojenské technice musí dávat dokonalé podklady pro:

- dlouhodobé plánování potřebné techniky a náhradních dílů;
- krátkodobé plánování na doplnění stavů techniky, její opravy, vhodné přemístování a zajištění pohonných hmot a mazadel;
- rozhodování o nasazení potřebné techniky do bojových akcí;
- informování velitelů o skutečnostech v technické oblasti, které potřebují rychle znát pro upřesnění svých rozhodnutí a které se týkají naší i cizí bojové techniky;
- konečně zpracování rozkazů, které se týkají vojenské techniky a které vyplývají z rozhodnutí velitelů a řídicích orgánů.

Jako možné výstupy přichází v úvahu tyto hlavní sestavy [číslování souhlasí s čísly v kroužcích uvedených na obr. 2 u informačních vazeb].

1. Zpracování základní evidence s hlavními technickými a provozními údaji, určené hlavně pro přímého uživatele techniky. Natištěné sestavy mají současně i kontrolní charakter správnosti hlášených údajů a bezchybovosti jejich zpracování ve výpočetním středisku.

2. Zpracované informace pro druhy vojsk. Jde hlavně o tyto informační skupiny:

- Denní hlášení bojeschopnosti a úplnosti vybrané důležité bojové techniky;

— Zpracování současné inventury vybrané bojové techniky a vybraných sledovaných dílů jen počítačem bez účasti útvarů;

— Měsíční hlášení o provozu vybrané vojenské techniky;

— Hlášení bojové techniky, u které je zhoršený technický stav;

— Přehled techniky určený k větším opravám;

— Přehled techniky v opravách mimo útvar;

— Přehled techniky, která útvarům chybí, nebo je dlouhodobě ve špatném stavu;

— Přehled spotřebovaných náhradních dílů útvarů při opravách. Současně podklad pro jejich doplnění;

— Přehled nedostatkových náhradních dílů;

— Jednorocní podrobné analytické rozbor hlášených údajů současně s předběžným matematickým hodnocením hospodaření útvarů v oblasti provozu vojenské techniky, podle určených proměnných parametrů;

— Finanční, materiálové, časové a personální vyhodnocení oprav;

— Podklady pro krátkodobé i dlouhodobé plánování (matematické prognózy).

3. Zpracované informace pro vědecká pracoviště:

— Roční hodnocení spolehlivosti, bojeschopnosti a využití vybrané bojové techniky. Rozbory příčin poruch;

— Roční hodnocení spolehlivosti a konstrukční spolehlivosti vybraných náhradních dílů a součástek;

— Přehled o spotřebě náhradních dílů, určený pro správné stanovení skladby a množství náhradních dílů nacházejících se v technice i skladech.

4. Vybrané přehledné informační sestavy určené pro funkcionáře generálního štábu. S tištěnými přehledy jsou současně dodávány např. i magnetické pásky s údaji o bojové technice. Tyto mohou dlouhodobě sloužit jako banka dat pro potřebu generálního štábu.

5. Generální štáb má možnost na základě dodaných informací do „banky dat“ zpracovávat ve výpočetním středisku vhodné informační celky nejen pro vlastní potřebu, ale i pro informaci ministra národní obrany, vládu ČSSR a předsednictvo ÚV KSČ.

Přehled uvedených výstupních sestav řeší však pouze zpracování pravidelných informací, nutných pro řízení. Každá armáda je však dynamický celek, který po-

třebuje znát rychle i údaje, jenž nejsou v běžných sestavách z počítačů. Proto je nutné technicky umožnit určeným funkcionářům přímo a okamžitě korespondovat s počítačem a dotazovat se jej na potřebné informace, uložené již v „bance dat“. Přímé propojení uživatele a počítače je možné dálkopisem, nebo dražší elektronickou zobrazovací jednotkou s obrazovkou (display). Pak nebude třeba vést ještě zvláštní operativní evidenci.

Na podobných principech byl budován informační systém o vojenské technice uváděný pod označením „Technický projekt 328“. Tento se skládal celkem z pěti na sebe navazujících částí:

1. Sběr informací o provozu a poruchovosti vojenské techniky se strojním tiskem základního vyhodnocení získaných údajů;
2. Matematicko - analytické zpracování údajů z oblasti provozu vojenské techniky;
3. Nová organizace zásobování náhradními díly a pomocným materiálem;
4. Matematické zpracování údajů o spolehlivosti techniky a vybraných součástek;
5. Matematická prognóza dynamiky vybraných procesů, probíhajících v oblasti provozu vojenské techniky.

Vytvoření integrovaného informačního systému o vojenské technice pro mřové i polní podmínky je složitý, ale nutný úkol. Jeho vytvoření je však pouze jednou stránkou jeho účinnosti, neboť systém, který orgány neprosazují a hlavně nepotřebují a nevyužívají, se sám nikdy neprosadí. A využívání informačního systému klade na řídící funkcionáře další nároky na zvyšování kvalifikace v oblasti výpočetní a přenosové techniky.

ŽENIJNÍ ZABEZPEČENÍ MÍST VELENÍ VŠEVOJSKOVÉ ARMÁDY V ARMÁDNÍ OPERACI

Místa velení vševojskové armády patří svým významem pro úspěšný průběh operace ke kategorizovaným objektům, které protivník bude průzkumem všeho druhu vyhledávat a prostředky ničení, včetně ZHN ničit. K hlavním prostředkům ochrany míst velení patří mj. i taková opatření, jako je skrytý přesun, utajené rozvinuté, skryté, rozmístění využití terénu a současných objektů v něm k ochraně živé síly a prostředků, ženijní vybudování míst velení. Uvedená opatření patří ve svém souhrnu k ženijnímu zabezpečení míst velení, jehož cílem je:

- chránit živou sílu a prostředky, kterými je štáb armády vybaven, před účinky prostředků ničení nepřítele;

- napomáhat ženijními opatřeními při obraně míst velení proti pozemnímu i vzdušnému nepříteli, při přemísťování

míst velení v průběhu operace, při obnově narušeného systému velení prostředky ničení nepřítele.

Ženijní zabezpečení míst velení se tak stává nedílnou, nezbytnou a důležitou součástí komplexu opatření k jejich všestrannému zabezpečení. Obsah i rozsah úkolů ženijního zabezpečení je přímo úměrný dosažené odolnosti míst velení, jejich účelové a funkční činnosti. Podmínky, za kterých se bude ženijní zabezpečení realizovat závisí na řadě proměnných faktorů, které mají kladný i záporný vliv na rozsah i kvalitu úkolů ženijního zabezpečení. Vliv i význam objektivních i subjektivních podmínek je nutné při organizaci ženijního zabezpečení míst velení posuzovat velmi pečlivě, aby přijaté rozhodnutí, opatření ženijního zabezpečení, bylo vzhledem k dané situaci a podmínkám optimální.

Vliv objektivních podmínek na organizaci ženijního zabezpečení

Podmínky, za kterých se uskutečňuje ženijní zabezpečení, vyplývají jednak ze zásad a způsobů vedení operace vševojskové armády, jednak jsou ovlivněny konkrétní situací, za které budou plněny. Vliv těchto podmínek je zásadní a rozhodující ke splnění stanoveného cíle ženijního zabezpečení.

Ze zásad vedení operací vševojskovou armádou jsou důležité pro organizaci ženijního zabezpečení tyto:

- druhy a funkce míst velení vševojskové armády;
- zásady rozvíjení míst velení;
- četnost a způsob přemísťování míst velení;

— složení a vybavení jednotlivých částí štábu armády na místech velení;

— zásady k volbě prostorů rozvinování míst velení;

— síly a prostředky vyčleněné k zabezpečení velení;

— zásady k všestrannému zabezpečení míst velení.

Plánované úkoly ženijního zabezpečení se uskutečňují v konkrétních podmínkách, v daném terénu a jejich plnění bude záviset na:

— způsobu průzkumu nepřítelů, druhu, počtu a kvalitě jeho průzkumných prostředků;

— druhu a způsobu použití prostředků ničení nepřítelů;

— charakteristice terénu při přemísťování a v prostoru rozvinování míst velení;

— roční a denní době, povětrnostních podmínek.

Vzhledem k rozsahu článku, rozvedu jen některé z těchto faktorů.

Hlavním místem velení armády je velitelské stanoviště (VS), na kterém velitel řídí a rozhoduje všechny zásadní otázky operace, většinu doby při vedení operace zde působí hlavní funkcionáři štábu armády. K zabezpečení funkční činnosti míst velení je proto nutné těžiště ženijního zabezpečení položit na VS, jako hlavní a rozhodující místo velení. V další části článku věnuji pozornost ženijnímu zabezpečení tohoto místa velení.

Četnost přemísťování VS A

Rozsah a možnosti ženijního zabezpečení VS A jsou přímo úměrné času, po který mohou být jednotlivé úkoly plněny. Časové možnosti jsou dány délkou pobytu VS na jednom stanovišti. VS A se přemísťuje z těchto důvodů:

— přiblížit velení co nejblíže k vojskům, aby velitel A mohl bezprostředně ovlivňovat a řídit operaci;

— znemožnit průzkumu nepřítelů, odhalit VS A a zabránit tak jeho napadení prostředky ničení;

— dosah spojovací techniky a možnosti spolehlivé funkce těchto prostředků.

Vydeme-li z funkční činnosti VS A, průměrného tempa útočné operace 50 až 60 km za den a z umístění VS v operační sestavě A, v souladu se současnou praxí, bude se VS přemísťovat průměrně 1krát za 24 hodin (nejvýše 2krát za 24 hodin, nejméně 1krát za 36—48 hodin).

Důležitým požadavkem ženijního vybavení VS A je, aby bylo skutečně s předstihem, tj. aby nové VS A bylo při zaujímání štábem ženijně připraveno a zabezpečeno. Tento požadavek plyne

z toho, že po zaujetí VS A nelze již usku-
teňovat rozsáhlejší ženijní opatření (zejména zemní práce), aniž by nebyla narušena funkční činnost VS. Ideální situace k ženijnímu vybudování VS A je taková, kdy po zaujetí jednoho VS A může být současně zahájena ženijní příprava na dalším stanovišti VS A. To ovšem předpokládá mít k dispozici dvě rovnocenné skupiny ženijních sil a prostředků zabezpečujících VS A, které by se v práci překračovaly. Pakud tomu tak nebude, bude docházet k časovým ztrátám, v závislosti na tom, po jakou dobu bude nutná přítomnost ženijních sil a prostředků na dokončení 20—30 % z doby, která bude k dispozici na ženijní budování.

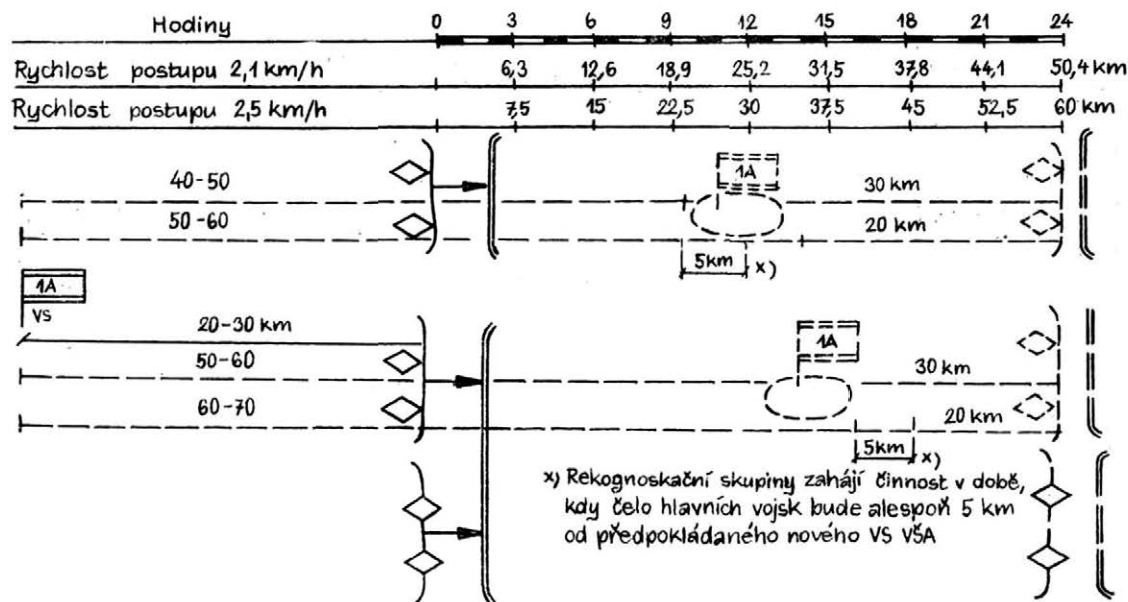
Kalkulace času je uvedena na schématech 1 a 2.

a) Kalkulace doby na ženijní přípravu VS A do jeho zaujetí při přemísťování 1krát za 24 hodin

Ženijní práce na nově zvoleném VS A mohou být zahájeny, postoupí-li čela prvo-
sledových svazků o 25—35 km (při denním postupu 50 km), nebo o 35—45 km (při denním postupu 60 km). Uvedený prostor při tomto tempu boje vojska dosáhne za 12—17 hodin (tempo 2,1 km/h), nebo za 14—18 hodin (tempo 2,5 km/h). Na ženijní budování lze tedy kalkulovat, odpočítáme-li 1 hodinu na přípravu VS A k přesunu: $23 - (12 \text{ až } 17) = 11 \text{ až } 6$ hodin, nebo $23 - (14 \text{ až } 18) = 9 \text{ až } 5$ hodin. Bude-li rekognoskace nového prostoru VS A vyžadovat asi 1 hodinu času, lze kalkulovat do doby přejezdu štábu na nové VS A na jeho ženijní budování 3—6 hodin času, tj. průměrně 4,5 hodin.

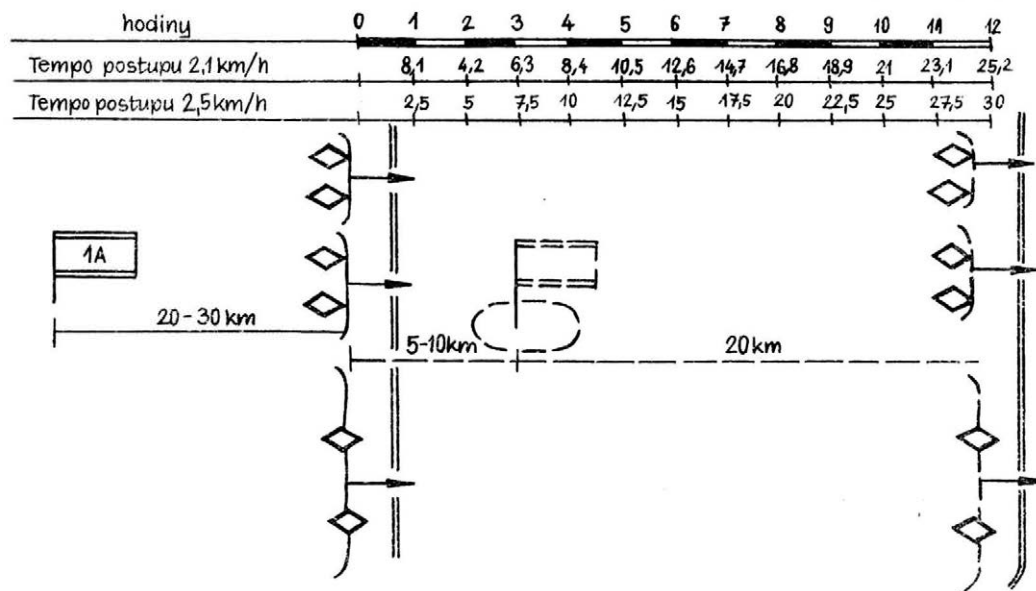
Porovnáme-li časové možnosti k ženijní přípravě VS A, je zřejmé, že je výhodnější případ, kdy štáb A se přemísťuje pouze $1\times$ za 24 hodin. V tomto případě bude štáb A pracovat na VS v průměru asi 19 hodin, z toho 7 hodin (tj. 37 %) je možné ženijně připravovat nové VS do jeho zaujetí. Při přemísťování VS A $2\times$ za 24 hodin bude štáb pracovat na jednom VS průměrně 8 hodin, z toho 4,5 hodiny (tj. 65 % z doby v případě ad a) lze nové VS ženijně budovat bez přítomnosti štábu A. Bereme-li tedy v úvahu pouze časový faktor, může být rozsah ženijní přípravy při přemísťování VS $2\times$ za 24 hodin o 1/3 nižší ve srovnání s možnostmi ženijní přípravy při přemísťování $1\times$ za 24 hodin. To ovšem vyžaduje, aby část ženijních sil a prostředků se buď přesunovala přímo s rekognoskační skupinou, nebo dosáhla prostor nového VS A nejpозději do 1 hodiny za ní.

SCHEMA PŘEMÍSTOVÁNÍ VSA 1x ZA 24 HOD., KALKULACE ČASU NA ŽEN. BUDOVÁNÍ

Doba přesunu		Rychlost přesunu	Doba přesunu	Příprava k přesunu		Rozvinutí provedení rek.	Celková doba	Doba pobytu VS na místě
VS	40-	20 km/h	2 hodiny	VS	1 hod.	1	4-5,5 hodin	20-18,5 hodin
	70 km		3,5 hodiny	Rek.skup	0,5 hod.	1	3,5-5 hodin	

SCHÉMA PŘEMÍSTOVÁNÍ VS A 2X ZA 24 HOD., KALKULACE ČASU NA JEHO ŽENIJNÍ BUDOVÁNÍ

Délka přesunu VS	Rychlost přesunu	Doba přemístění VS	Rozvinutí rekognoskace	Příprava k přesunu	Celková doba	Doba pobytu
25-40 km	20 km/h	1 1/4-2 hodiny	VS - 1 hodina	VS 1 hodina	VS/3 1/4-4	8-8 3/4 hodiny
			RS - 1 hodina	RS 0,5 hodiny	RS/2 3/4-3,5	

VS A se může rozvíjet v lese, v osadě (osadách) nebo kombinovaným způsobem, tj. z části v lese, z části v osadě. Rozhodujícími hledisky při výběru a posuzování zvoleného prostoru pro VS by měly být ochranné vlastnosti terénu a objektů v něm před účinky ZHN. Vhodnou volbou prostoru rozvinutí VS A lze podstatně snížit i rozsah a obsah ženižního zabezpečení.

a) Rozvíjení VS A v osadách

Účinek ničivých faktorů jaderného výbuchu v osadách se projeví především poškozením nebo zničením budov, vytvořením závalů na cestách, případně vznikem požárů. Rozsah poškození závisí na mohutnosti jaderné nálože (kt), druhu výbuchu, vzdálenosti od epicentra (centra) výbuchu, na vlastní odolnosti budov a jiných objektů, jejich rozmístění, velikosti a na celkové konfiguraci a pokrytosti terénu. V osadách vesnického typu s převládající zástavbou vznikají:

- částečné závaly při přetlaku v čele tlakové vlny 0,15 km/cm²;
- úplné závaly při přetlaku v čele tlakové vlny 0,25 km/cm².

Ve městech a sídlištích s převládající vícepodlažní zástavbou vznikají:

- částečné závaly při přetlaku v čele tlakové vlny 0,1 kg/cm²
- úplné závaly při přetlaku v čele tlakové vlny 0,2 kg/cm².

Bezpečná vzdálenost od epicentra jaderného výbuchu pro nekrytou živou sílu, případně pro jednotky rozmístěné v nadzemních částech budov je tam, kde hodnota přetlaku v čele tlakové vlny je menší jak 0,05 km/cm².

Přetlak v čele tlakové vlny, kterému odolá lidský organismus bez následků je 0,1 kg/cm². Je tedy potřebná bezpečná vzdálenost živé síly rozmístěné v osadě mimo domy nebo v nadzemních částech budov větší než ve volném terénu. Je tomu tak proto, že v osadách je tlaková vlna deformována objekty, na odvrácených stranách budov ve směru působení tlakové vlny je až do trojnásobné vzdálenosti výšky budovy hodnota přetlaku v čele tlakové vlny vyšší v důsledku odrazu tlakové vlny od přední strany budovy. Živá síla a prostředky, rozmístěné mezi budovami jsou vystaveny druhotným účinkům tlakové vlny. Z tohoto důvodu není výhodné rozmisťovat živou sílu, bojovou a dopravní techniku v osadách na volných plo-

chách mezi budovami, případně živou sílu umisťovat do nadzemních částí budov.

Pokud jde o ostatní ničivé účinky jaderných zbraní i další zbraně hromadného ničení, poskytují osady proti nim zvýšenou ochranu. Např. úroveň radiace snižuje uvnitř objektu přízemní budovy 10X, u jednoposchodové 20X, u dvouposchodové 40X, u víceposchodové 70X; radioaktivní zamoření terénu je na závětrné straně budov menší, zastavěná plocha snižuje rovněž i účinek světelného záření, klesá i účinnost bojových otravných látek.

Zvýšenou odolnost proti účinkům tlakové vlny mají pouze sklepní prostory budov, jejichž stropní konstrukce je dimenzována na užitné statické zatížení 300—400 kg/cm², kde všechny vstupní otvory jsou chráněny před vniknutím tlakové vlny. Těmto požadavkům zpravidla vyhovují sklepní prostory pod veřejnými budovami jako jsou školy, dílny sklady apod. Vhodné jsou i sklepy s klenutým stropem a střední části třítraktových objektů. Podle předběžného statistického vyhodnocení, vyhovuje těmto požadavkům asi 10—20 % sklepů. Únosnost stropů ve sklepech lze zvyšovat vestavováním mezilehlých podpor v polovině nebo ve třetinách rozpětí hlavních nosných částí stropu. Tím lze dosáhnout následující odolnosti sklepních prostorů proti působení tlakové vlny:

- 0,1 kg/cm² stropní konstrukce bez podepření,
- 0,4 kg/cm² stropní konstrukce podepřená v 1/2 rozpětí,
- 0,8 kg/cm² stropní konstrukce podepřená ve třetinách rozpětí. Uvažujeme-li nezbytné % bezpečnosti proti zničení, je možno kalkulovat se střední hodnotou odolnosti stropní konstrukce podepřené ve třetinách rozpětí proti působení tlakové vlny do hodnoty přetlaku v čele tlakové vlny 0,4 km/cm².

Kromě zesilování stropů, provádí se další úpravy sklepních prostorů jako jsou nouzové východy, protitlakové uzavěry vstupních otvorů, kolektivní PCHO, instalace filtroventilačního zařízení apod. Podle rozsahu úprav můžeme sklepy kategorizovat jako:

- **sklepní prostory neupravené**, které chrání živou sílu proti prvotním i druhotným účinkům tlakové vlny do hodnoty přetlaku v čele tlakové vlny 0,1 kg/cm²;
- **úkruty bez kolektivní PCHO** mají zesílen strop, všechny vstupní otvory jsou opatřeny protitlakovými uzavěry, je vybu-

dován nouzový východ až do nezavalitelného prostoru;

— úkryty s částečnou kolektivní PCHO — kde kromě předchozích úprav je zabudováno filtroventilační zařízení;

— úkryty s plnou kolektivní PCHO, kde kromě předchozích úprav jsou vybudovány dvě hermetické protichemické předsíně.

Osídlení v podmínkách středoevropského válečnictví je poměrně značně husté, na každých 6–18 km² plochy připadá jedna osada. K rozmístění VS A jsou vhodné zejména osady střední velikosti asi do 500 domů. Je možné zvolit i částečně poškozené osady, což usnadňuje maskování. Rozmístění VS A v osadě lze dosáhnout nejen ukrytí složek štábu, zvýšení jeho odolnosti, budou-li sklepy upraveny jako úkryty, ale lze podstatně omezit demaskující příznaky činnosti štábu. Rovněž s výhodou může být využito zařízení budov, hospodářská a hygienická zařízení, zdroje pitné a užitkové vody.

Využívání osad k rozmístění VS A je tedy výhodné za předpokladu, že složky štábu budou rozmístěny v ženíjně upravených a zesílených sklepech. Je zásadně nesprávné umísťovat živou sílu v nadzemních částech budov, bojovou a dopravní techniku potom na otevřených plochách v blízkosti budov nebo jiných objektů.

b) Rozmísťování VS A v lese

Les umožňuje, zejména ve vegetačním období, skryté rozmístění a ochranu před vzdušným i radiolokačním průzkumem. Lesní porost ale nedostatečně chrání před aerosoly, může být snadno zapálen zejména v letním suchém období, účinkem tlakové vlny vznikají rozsáhlé částečné i souvislé plošné stromové závaly. Poměrně nejméně chrání lesní porosty všeho druhu před účinky pronikavé radiace a před radioaktivním zamořením. Část radioaktivního spadu se sice zachytí na větvích, listech, jehličích, ale větrem, případně deštěm, je postupně uvolňována a může způsobit zamoření terénu i osob později po skončení vypadávání.

K rozmístění VS A jsou nejvýhodnější smíšené lesy s různým stářím stromů. Smíšený les o několika etapách dobře zakrývá terén, jsou v něm dřeviny různých průměrů, různé odolnosti, což má příznivý vliv na účinek tlakové vlny. Vhodnými místy jsou okrajové části rozsáhlejších lesních porostů do hloubky 150–200 m od okraje, menší samostatné lesní parcely, průseky nebo mláží, přecházející do vzrost-

lého lesa. Rozhodujícími kritériem jsou komunikační možnosti jak pro zaujetí, tak pro vnitřní cirkulaci. Dopravní technika se rozmísťuje po husté koruny stromů, maskování se doplňuje překrytí, případně ploty z maskovacích sítí, deformačními náterými techniky apod.

Použití ženíjně mechanizačních prostředků je v lese omezeno, jejich výkonost je menší.

Terén je nutné upravovat pod překrytím, vytěženou zeminu potom maskovat listím, jehličím, travou apod. V prvé řadě je žádoucí upravit potřebné cesty. Maximálně využíváme současné cesty, pohyb vozidel terénem, zejména při zaujímání VS, je výrazným demaskujícím příznakem.

Dřevo k výrobě konstrukčních prvků ochranných objektů (bude-li nedostatek normovaných, prefabrikovaných objektů) se těží mimo prostor rozmístění VS A.

Les tedy chrání VS A před vzdušným i pozemním vizuálním i radiolokačním průzkumem. Ochranné vlastnosti lesních porostů před účinky ZHN jsou jen minimální, podstatně je ovlivňuje konfigurace terénu. Navíc druhotnými účinky mohou vzniknout značné ztráty a škody. K zabezpečení funkce VS A, jeho odolnosti je nutné v lese budovat ochranné objekty pro živou sílu a prostředky štábu A. K rozmístění jsou nejvhodnější smíšené lesy, komunikačně dobře přístupné. Ženíjně příprava VS A v lese je obtížnější než při rozvinutí v osadě.

c) Kombinovaný způsob rozmístění VS A

Tento způsob je kombinací obou uvedených způsobů, část prostředků štábu A (VS A) je rozmístěna v osadě (v osadách), část v lese. Je vhodné volit osady v blízkosti lesních porostů, využívat sady, zahrady kolem osad. Vhodné a dosud málo využívané jsou cihelny, lomy, tunely (silniční i železniční), hospodářské objekty (křečty, silážní jámy, podzemní sklady apod.). Vhodnými ženíjnými opatřeními zvyšujeme odolnost jednotlivých součástí a složek štábu A. Ochranné vlastnosti terénu, přirozená maskovací kapacita osad, lesů, vhodné stálé objekty při správném využití mohou velmi podstatně snížit rozsah i obsah ženíjního zabezpečení a dosáhnout i jednoduchými opatřeními v krátkém časovém intervalu dostatečnou přímou ochranu složek a součástí VS A.

Kombinovaný způsob rozmísťování VS A je nejvhodnější způsob, kompenzuje nedostatky a znásobuje přednosti jednotlivých způsobů. Z hlediska požadavků opti-

malizace ženijního zabezpečení VS A je vhodné při volbě prostoru rozmístění VS A brát ohled na možnost

— skrytého rozmístění, utajení činnosti,

— snadného a rychlého zaujetí i opuštění,

— efektivního využití přirozených ochranných vlastností terénu a současných objektů.

Možnosti ochrany živé síly a prostředků na VS A

Ženijní opatření, která umožňují dosáhnout určitého stupně ochrany před účinky prostředků ničení nepřítele jsou rozhodující k posuzování odolnosti VS A ze ženijního hlediska. Tato opatření současně ovlivňují podmínky pro práci složek. Ženijní opatření tohoto druhu jsou značně fyzicky, časově náročná, jejich efektivnost závisí na možnostech použití ženijní mechanizačních prostředků.

Možnosti ženijní přípravy VS A a dosažený stupeň přímé ochrany složek štábu A jsou závislé hlavně na silách a prostředcích vyčleněných na ženijní zabezpečení, možnostech jejich použití a na čase, který je na ženijní přípravu k dispozici a to především doba do zaujetí nového VS A. K ženijním silám a prostředkům patří ženijní rota k zabezpečení míst velení (žr z m v), která organizačně je součástí ženijní brigády A. Tato žrzm v je organizačně složena z jedné ženijní a jedné strojní čety, z čety týlového a technického zabezpečení. Má mimo jiné ženijní prostředky, dva buldozery nebo dozery, dvě rypadla, jeden zemní vrták, dva automobilní jeřáby. Ve výbavě má mít rovněž 6 ks prefabrikovaných úkrytů lehkého typu s odolností do 1 kg/cm². Většina sil a prostředků se bude podílet na ženijním zabezpečení VS A.

Časové možnosti závisí na četnosti přemísťování VS A během 24 hodin a byly vysvětleny v předchozí části.

V další kalkulaci vycházím z těchto základních norem ženijních prací:

- výkon DOK 100 m³/h
- výkon D-030 30 m³/h
- výkop pro úkryt z vlnitého plechu (Ú 0-01) 160 m³
- zabudování ÚO-01 do výkopu 1 ždr/4h
- okopy pro ŠA 120 m²
- žč upraví (zesílí) za 3 hodiny 80 m² sklepa.

a) Možnosti vybudování ochranných staveb do doby zaujetí VS A, bude-li se přemisťovat 2× za 24 hodin

Při rozmístění v lese:

Doba	Síly a prostředky	m ³ výkopu	Počet ÚO-01	Okopy pro ŠA	Stupeň ochrany	% ukrytí štábu *)
3 hodin	1 žč		3 na 75 %	—	4	25
	1 DOK				1	75
	2 D 031 a	480				

Při kombinovaném umístění:

Doba	Síly a prostředky	m ³ výkopu	Upraveno sklepů m ²	Okopy pro ŠA	Stupeň ochrany	% ukrytí *)
3 hodin	1 žč		80	6	3	45
	2 DOK	780			2	25
	2 D 031 a				1	30

*) Pro kalkulaci % ukrytí uvažuji průměrný počet důstojníků, pracujících na VS A v hlavních složkách štábu 100.

b) Možnosti vybudování ochranných staveb do doby zaujetí VS A, bude-li se přemisťovat 1X za 24 hodin

Při rozmístění mimo osady:

Doba	Síly a prostředky	m ³ výkopu	Počet ÚO-01	Okopy pro ŠA	Stupeň ochrany	% ukrytí štábu
6 hodin	1 žč	960	3 na 100 %	4	4	25
	1 DOK		3 na 50 %		2	15
	2 D 031a				1	60

Při kombinovaném umístění:

Doba	Síly a prostředky	m ³ výkopu	upraveno sklepů	Okopy pro ŠA	Stupeň ochrany	% ukrytí štábu
6 hodin	1 žč	1 560	160	13	3	90
	2 DOK				2	10 +
	2 D 031a					40 osob

Na základě současných podmínek pro ženijní přípravu míst velení můžeme konstatovat:

— z hlediska odolnosti místa velení je výhodnější, aby VS A pracovalo co nejdéle na místě a přemisťovalo se nejvíce 1X za 24 hodin;

— je výhodný kombinovaný způsob rozvinutí štábu A, kdy lze za 6 hodin dosáhnout u 90 % důstojníků štábu 3. stupně ochrany; VS A zaujímá připravená pracoviště téměř pro celý štáb;

— i v případě, že se VS bude přemisťovat 2X za 24 hodin, je z hlediska ženijní odolnosti VS rovněž výhodnější kombinovaný způsob rozvinutí, kdy lze pro 70 % štábu dosáhnout 2.—3. stupně ochrany;

— použití ÚO-01 je výhodné za předpokladu, že bude zavedeno dvojí položení, aby bylo možné tyto zabudovat předem, že bude zvýšen počet rypadel a že zesílena nejméně o 1 ženijní četě. Ale i za tohoto předpokladu lze pouze u 50 % důstojníků VS dosáhnout 4. stupně ochrany.

Ženijní zabezpečení míst velení A významně ovlivňuje jejich odolnost před účinkem prostředků ničení nepřítele. Místa velení A patří ke kategorizovaným objektům, které bude nepřítel vyhledávat a ničit. Rozsah i obsah úkolů ženijního zabezpečení je v každém konkrétním případě závislý na celé řadě proměnných podmínek. Podrobná analýza vlivu těchto podmínek je nezbytným podkladem k optimalizaci ženijního zabezpečení. V tomto článku jsem poukázal na některé z nich.

Úsilovné přesuny tankových vojsk

V letním období t. r. byly uskutečněny náročné prověrky tankových vojsk v jejich zvládnutí úsilovného přesunu na velké vzdálenosti s následujícím zasedáním do útoku ze stanovené čáry.

Některé prověřované jednotky však stanovený úkol nesplnily. Ve stanovené době ujela plný počet kilometrů jen část tanků. Protože jde o závažný negativní jev ve vycvičenosti některých jednotek a v připravenosti některých štábů řídit a zabezpečovat úsilovné přesuny, zobecním některé poznatky a zkušenosti z těchto prověrek.

Příčinou nesplnění úkolu všemi tanky byla v první řadě jejich vysoká poruchovost, u některých jednotek až 40 %. Jedna porucha připadla v průměru na 450—480 km. Pokud bylo možné zjistit, došlo během přezkoušení v poměru k počtu vyvedených tanků u značné části tanků k vynuceným zastávkám.

Vzniklé poruchy můžeme rozdělit v podstatě do 4 skupin:

1. skupinu tvoří poruchy provozní, zbytečné, kterým bylo možno plně zabránit. Jde zejména o přehřátí motorů, naražení tanků, zavzdušnění palivové soustavy, sjetí kolejového pásu, rozpojení ovládacího ústrojí spojky, ztrátu tlumiče pérování, špatně seřazené PSÚ, prasklé pryžové manžety olejového a vodního systému. Tato skupina tvořila 50 % poruch.

2. skupinu tvoří poruchy výrobního a konstrukčního rázu častěji se vyskytující. Jde o tanky z počáteční výroby daných typů a o poruchy vzniklé zejména uvolňováním matic výfukového potrubí. Tuto poruchu musí důsledněji řešit MNO-TAS celoarmádně.

3. skupinu tvoří poruchy výrobní a konstrukční, vyskytující se ojediněle, nebo o kterých se neví, např. závady v náhonu ventilátoru, způsobené únav-

ným namáháním hřídele a zadřením lamel spojky, závady synchronizace 2. a 3. převodového stupně, závady ložiska spojovacího převodu.

O podobných závadách výrobního rázu není dostatečný přehled, útvary je nereklamují. Není vytvořen potřebný systém jejich sledování a rozboru. Proto nemohou být včas přijímána opatření ve výrobě a ani zpětně již u vyrobených tanků není možné včas uskutečnit účinná opatření.

4. skupinu tvoří ojedinělé, zcela náhodné poruchy, kterým lze těžko zabránit (např. vady materiálové apod.)

Největší pozornost je nutné věnovat v tomto rozboru poruchám 1. skupiny. Bylo jich nejvíce a bylo jim možno zabránit, včas jim předejít a nebo je rychle odstranit.

Rozbor příčin poruch 1. skupiny a nesplnění úkolu některými jednotkami při komplexním hodnocení ukazuje, že vedle nedostatků v technickém stavu tanků a jejich řádné údržbě, jsou příčiny také ve vycvičenosti řidičů, v organizaci a řízení usilovného přesunu štábem útvaru.

Řidiči prokázali dobrou individuální vycvičenost v řízení tanků i za složitých podmínek. Prokázali rovněž vysokou morálně politickou vyspělost vysokou obětavostí při plnění úkolu jak v řízení tanků, tak i při odstraňování závad. V průměru snahy splnit úkol dopustili se však některých opomenutí při dodržování provozního režimu tanků, což vedlo k případům přehřátí motorů, zavzdušnění palivového systému, naražení na jiný tank, deformaci ráků pojezdových kol apod. Řidiče mají vést především velitelé tanků a velitelé jednotek k důslednému dodržování provozních zásad za všech podmínek. Jiné jednání je krátkozraké, nezděravě riskující, které se také nevyplácí samé osádce tanku. Větší pozornost nutno věnovat výstroji řidičů. Pokud neměli ochranné brýle, trpěli záněty očí od prachu. Bez rukavic měli zase poraněné ruce apod. Vážnou otázkou je stravování a zásobování nápoji během usilovného přesunu. Na jednání osádek i řidičů má však vliv skutečnost, že v rotách nejsou zástupci velitelů rot pro technické věci, i situace v obsazení funkcí velitelů čet vojáky z povolání.

Prověrka ukázala vážné mezery v připravenosti některých štábů tankových útvarů v řízení a zabezpečování usilovných přesunů, jako např.

- nebyly plánovány řády stanovené zastávky, během nichž se uskutečňují kontrolní prohlídky techniky a odstraňují závady, které by mohly v dalším vést k vynuceným zastávkám. Tak bylo možno zabránit případům rozpojení táhel, zavzdušnění, sjetí kolejového pásu, seřadit PSÚ apod;

- přesun uskutečňovaný několika okruhy ve VVP nebyl pevně řízen. Osádkám nebyl rovněž znám úkol a cíl — ujet určitý počet okruhů a tím i stanovený počet km. Při vynucených zastávkách pak osádky liknavě odstraňovaly závady, nepokračovaly v jízdě a připojovaly se až v dalších okruzích. Proto také najely jednotlivé tanky rozdílný počet km, i když byly urychleně opraveny.

- těžký terén okruhů, které byly částí usilovného přesunu, byl nesjízdný pro kolové dílenské prostředky. Sledování přesunu z vrtulníku bez spojení se sítí technické pomoci bylo jen informativní a nemělo praktický význam;

- vynucené zastávky z technické příčiny byly posuzovány benevolentně, byly spíše omlouvány, než aby byl vyvíjen tlak a pomoc v urychlené opravě nepojízdných tanků. Největší odpovědnost za to mají technické orgány.

Malé zkušenosti i přístup příslušných štábů pluků v řízení usilovných přesunů má své příčiny v tom, že takové přesuny se málo cvičí. Omezené možnosti přesunů vojsk po komunikacích vedou k tomu, že usilovné přesuny se cvičí většinou velitelsko-štábně, tankové jednotky se převážejí po železnicích k hranicím VVP a zde pak se rozvíjejí do bojových sestav a útočí poměrně na malé hloubky. Tento stav dokumentuje i plán provozu v roce 1971, který byl splněn pouze na 68 %. Nejhorší je to s plněním plánu provozu u uložených tanků. I když většina z nich poměrně často vyjíždí, proběhne km na jeden výjezd je nízký a proto se jejich technický stav jízdou dostatečně neproověří. Stacionární kontroly nemohou pak postihnout skutečný stav. A důsledek — jejich vysoká poruchovost a menší praxe řidičů.

U některých útvarů se benevolentně přihlíží ke skutečnosti, že pro úplné drobnosti nejsou tanky schopny vyjždět v případě poplachu. Spoléhá se na to, že dolní hranice přípustného koeficientu technické pohotovosti je dodržena. Tak nevyjely tanky např. pro tyto závady: tečení chladiče, v tancích nebyly vzduchové lahve, nedokončená oprava elektr. otáčení věže.

Z prověrky a jejich poznatků je nutné vyvodit tyto závěry ke zlepšení situace:

Především zpřísnit kritéria pro hodnocení každé vynucené zastávky tanků, hodnotit je jako vážnou mimořádnou událost, přísně je orgány útvarů vyšetřovat a viníky brát k odpovědnosti.

Poruchovost tanků by měla být důsledně analyzována (co je zaviněno údržbou, výcvikem, kvalitou výroby, oprav apod.). Zatajování poruch je vážné provinění proti požadavkům bojové pohotovosti. Při sledování a vyhodnocování poruch není možné se spokojovat s hodnocením jen tzv. zaviněných poruch, jak to mnozí techničtí orgánové dělají, ale důsledně se zabývat všemi poruchami, i těmi, jež mají své příčiny ve výrobních a konstrukčních nedostacích. Jen tak bude možné lépe sjednávat nápravu i v nové výrobě a předcházet včas podobným závadám i u již dodaných tanků do výzbroje ČSLA.

Zvýšení odpovědnosti za řádné ošetřování tanku vyžaduje dále zpřísnit kritéria k hodnocení stavu techniky vůbec, zejména tanků. Především bude nutné podstatně snížit přípustné procento dovolených závad na cvičicích a zpřísnit také hodnocení stavu tanků při stacionárních kontrolách. Do první skupiny závad bychom měli zařadit všechny nedostatky, jež by mohly vést k vynucené zastávce. Kde není pevný systém základního a technického ošetřování, měla by se snížit výsledná známka stacionární kontroly stavu techniky o jeden stupeň. V takových případech je oprávněný předpoklad, že výsledek stacionární kontroly není podložen systematickou péčí o techniku, ale různými akcemi před prověrkou.

Do rozsahu základního ošetřování a kontrolních prohlídek techniky bude účelné zahrnout důslednou kontrolu všech spojů táhel ovládacího mechanismu PSÚ, hlavní spojky, akcelérátoru a převodové skříně, kontrolu pryžových spojů, odvědušňovacího zařízení a stavu PHM v jednotlivých nádržích v závislosti na ujetých km. Orgány PHM by měly během přesunů doplňovat PHM, aby před vyražením na zteč byly tanky doplněny. Zkušenosti potvrzují, že je nezbytné zavést přísnější pořádek do udržování pásů a věnců hnacích kol tanků a OT. Této technicky náročné části tanků není všude věnována kvalifikovaná péče. Techničtí orgánové jako odborníci musí důsledněji střežit a prosazovat dodržování základních technologických a provozních norem, zvláště těch, jejichž narušení může vést k vynuceným zastávkám a ohrožení bezpečnosti provozu.

Nejlepší učitel je praxe a vlastní zkušenost. Proto bude účelné nadále procvičovat úsilovné přesuny tankových jednotek a útvarů. Máme k tomu vše potřebné. Musíme však zabezpečit plnění plánu provozu tanků na 100 %. Plnění plánu provozu i poruchovost tanků spojenou s vynucenými zastávkami by měly být i pravidelně sledovány a vyhodnocovány na všech stupních. Vždyť nečerpát přidělené kilometry jde na úkor bojové přípravy. Na taktických cvičeních musíme náročněji procvičovat a hodnotit úroveň technického zabezpečení. Ukázalo se jako nezbytné věnovat pozornost konkrétní organizaci přípravy lidí na plnění úkolů i z hlediska provozu a oprav. K tomu je u technických orgánů nezbytné odpoutat se při cvičeních od přemíry štábní práce.

Proverky a taktická cvičení s tanky jsou velmi nákladným a vážným opatřením. Domnívám se, že by bylo velmi žádoucí zabezpečovat je větším počtem rozhodčích a kontrolních technických orgánů. To umožní, aby mohl být uskutečněn odpovědný rozbor všech vzniklých poruch a vynucených zastávek i ohodnocena práce řidičů, velitelských i technických orgánů.

Znovu se potvrdil význam funkcí zástupců velitelů tankových rot pro technické věci. Také funkce řidičů tanků by bylo správnější plánovat jako funkce řidičů—mechaniků a tím zvýraznit jejich přípravu i jako údržbářů a opravářů tanků. Vážnou otázkou je péče týlových pracovníků o osádky a zejména řidiče tanků při usilovných přesunech po strážce proviantní i výstrojní.

Proverky připravenosti tankových vojsk k usilovným přesunům s následujícím přechodem do útoku, při kterých se prověřuje připravenost štábů, technických orgánů, řidičů a osádek tanků a stav tanků, se ukázaly správné a opodstatněné. Plně vítáme i náročnost velení ČSLA při hodnocení současného stavu.

Splnit náročné požadavky není lehké. Vždyť provozní možnosti tanku, jako konstrukce, pracovní režim jeho mechanismů, vyžadují přísně dodržovat stanovené zásady. Jejich narušení vede k poruchám a vynuceným zastávkám. Povinností velitelských orgánů, štábů, technických a týlových orgánů je zdokonalovat organizaci a uskutečňování usilovných přesunů a všestranně je zabezpečovat. Osádky tanků — zejména velitelé a řidiči, musí být všestranně k takovému úkolu připraveni. Rovněž technika musí být neustále v plně bojeschopném a provozu spolehlivém stavu. Jenom za těchto podmínek plníme všichni důsledně své povinnosti k obranyschopnosti socialistické vlasti, jak nás k tomu zavazuje XIV. sjezd KSČ a jak to důsledně prosazuje velení ČSLA.

ZAMĚNITELNOST MÍST VELENÍ

Soudobé bojové prostředky a charakteristické rysy jimi vedených operací a boje podstatnou měrou ovlivňují velení vojskům. Projevuje se to mimo jiné i v trvalé úhroze napadení a vyřazení jednotlivých míst velení. Vybavení a způsob rozmístění míst velení musí toto nebezpečí předvídat a zabezpečovat vytvoření podmínek pro minimální zranitelnost. Kromě toho je nezbytné mít připraveno vše potřebné k rychlé úhradě vyřazeného místa velení tak, aby se vyřazení kteréhokoliv místa velení projevilo v kontinuitě velení co nejméně.

Vycházíme-li ze skutečnosti, že hlavním místem velení je velitelské stanoviště VS, musí být vše připraveno zejména k zabezpečení zaměnitelnosti především tohoto místa velení. Z VS se velí podřízeným svazkům, útvarům a zařízením s výjimkou týlových, podřízených náčelníků týlu — zástupci velitele. Těmto svazkům, útvarům a zařízením se velí z TVS. Za útoku se mimoto zřizují předsunutá velitelská stanoviště (PVS), při vedení obranného boje záložní velitelské stanoviště (ZVS). U útvarů se ve všech družích boje zřizuje pouze velitelské a týlové velitelské stanoviště (Oper-2-1, čl. 26).

Předsunuté velitelské stanoviště musí být v případě vyřazení VS připraveno pře-

vzít velení. Toto bude usnadněno zvláště tehdy, bude-li v kritické situaci na tomto stanovišti velitel s náčelníky operačního a zpravodajského oddělení a s náčelníky druhů vojsk a speciálních vojsk. V obraně je schopné tuto funkci plnit především ZVS, které je ve stále pohotovosti převzít velení při vyřazení VS, nebo vyžaduje-li situace rychlé přemístění VS do nového prostoru (Oper-2-1, čl. 31).

Zatímco PVS a ZVS obsazují zpravidla orgány, které jsou funkčně předurčeny a připraveny k velení vojskům, v jiné situaci je **týlové velitelské stanoviště**. Přesto může vzniknout situace, která si vynutí požadavek, aby velení svazu (svazku, útvaru) bylo uskutečněno z TVS. Cílem článku je proto na základě rozboru možností TVS ukázat na základní skutečnosti, které je nutné k zabezpečení tohoto úkolu realizovat.

TVS na všech stupních obsazují funkcionáři a je vybaveno spojovacími prostředky k zabezpečení velení týlu. Velení týlu zahrnuje velení týlovým jednotkám, útvarům, svazkům a zařízením a odborné řízení všech týlových orgánů (funkcionářů) podřízeného velitelského stupně. Tato předpisem stanovená zásada není v praxi důsledně uplatňována. Tak na stupni útvaru je na TVS prakticky pouze zástupce

velitele pro týl s přímo podřízenými funkcionalitami. Na stupni svazek se navíc náčelník zdravotnické služby zdržuje zpravidla na VS. Na všech stupních nerespektují tuto zásadu funkcionalita výbrojní služby, tankové a automobilní služby a materiální funkcionalita speciálních druhů vojsk.

Mimoto dochází v zájmu zabezpečení lepší vzájemné informovanosti mezi místy velení a k zlepšení podmínek pro včasnost a reálnost odborného řízení týlových funkcionalit svazků a útvarů druhů vojsk na stupni front a armáda prakticky na všech stupních k vysílání styčných orgánů (skupin) týlu na VS. Toto opatření na jedné straně vytváří předpoklady k zlepšení velení týlu, na druhé straně však tříští síly zejména štábu týlu a snižuje počty týlových orgánů na TVS.

Toto rozdělení funkcionalit mezi místa velení a odpovídající vybavení spojovacími prostředky dává z hlediska zaměstnatelnosti míst velení tyto předpoklady:

1. Na TVS je jen omezený rozsah funkcionalit předurčených především k řízení týlového zabezpečení a to jen v oblastech podřízených náčelníku týlu.

2. Na TVS zcela chybí odborníci operačního a zpravodajského zaměření a s výjimkou stupně frontu orgány druhů vojsk a speciálních vojsk.

3. Prostředky spojení umožňují spojení s TVS vševojskových svazků (útvarů). Chybí prostředky ke spojení se svazky (útvary) druhů vojsk a speciálních vojsk. Od stupně svazku výše jsou na TVS k dispozici spojovací prostředky ke spojení s týlovými svazky, útvary a zařízeními.

Tyto skutečnosti přesvědčivě dokumentují omezené možnosti a předpoklady TVS k plně hodnotné zaměstnatelnosti s VS a jeho nahrazování v případě vyřazení. S ohledem na kvalitu funkcionalit pracujících na TVS není však tato funkce TVS zcela vyloučena. Může však jít pouze o nouzové krátkodobé řešení, které si vyžádá některé základní předpoklady.

Předpis Oper-2-1 v čl. 33 na tuto skutečnost pamatuje tím, že ukládá vytvářet

na TVS **zálohu spojovacích prostředků**. Je však nejasné, z počtu které jednotky (útvaru) tuto zálohu vytvářet. Vzhledem k účelu zálohy (nahradit zničené prostředky VS) musí jít o prostředky, kterými disponuje útvar (jednotka) zabezpečující spojení na VS.

Dalším předpokladem k připravenosti TVS k výkonu této funkce je zabezpečení **potřebného stupně informovanosti** o operační (bojové) situaci a o vydaných rozhodnutích a rozkazech. To vyžaduje soustavné předávání na TVS

- všech zpravodajských informací,
- všech rozhodnutí velitele a náčelníků druhů vojsk a speciálních vojsk,
- všech nařízení vydávaných funkcionalitami na VS,
- duplikátů všech plánů, zpracovaných na VS,
- jednoho výtisku všech operačních a odborných hlášení.

Vždy musí být TVS vybaveno všemi podklady k organizaci spojení, utajení velení a všech prvků zabezpečení bojové činnosti.

Rozsah těchto informací a dokumentů je nemalý a klade značné nároky na jejich udržování v použitelném a situaci odpovídajícím stavu. Tuto funkci nemůže vykonávat štáb týlu (org. plán. skupina). Je proto účelné vyčlenit na TVS alespoň jednoho důstojníka operačního zaměření jako styčného orgánu štábu (VS) na TVS, který by vedle udržování těchto podkladů zabezpečoval plynulost toku informací i v opačném směru. To znamená, že tento orgán by měl přístup ke všem informacím o organizaci a stavu týlu, třídil by je a předával odpovídajícím orgánům na VS. V zájmu plynulého obousměrného toku informací by bylo účelné spojení tohoto orgánu s VS prostřednictvím utajeného spojení. Vedle toho je nezbytné i v zájmu vytváření podmínek pro zastupitelnost míst velení, aby na TVS byla trvalá pracoviště materiálních orgánů všech druhů vojsk a speciálních vojsk včetně výbrojní a automobilní a tankové služby a

pracovišť části politického aparátu, kádrové a organizačně mobilizační správy (oddělení).

Vodítkem k plnění úkolů v souvislosti s převzetím velení a plněním úkolů může být podrobně a konkrétně rozpracována **metodika práce při převzetí velení**. V této metodice je však žádoucí vyjádřit především předpoklad obsazení základních funkcí podle variant vyřazení hlavních funkcionářů velení a štábu, využití zbylých sil a prostředků VS, způsob navázání spojení se všemi podřízenými svazy (svazky, útvary) a jejich využití k zesílení a zkvalitnění nového náhradního štábu.

I při všestranně připravené a zabezpečené záměně VS prostředky a silami TVS, bude toto řešení však jen přechodné a velmi krátkodobé. Bude úkolem nadřízeného velitele, aby definitivní náhradu vyřazeného VS řešil z vlastních prostředků v co nejkratším čase.

Při řešení otázek zaměnitelnosti míst velení je zajímavé posoudit i problematiku **zaměnitelnosti týlového velitelského stanoviště** při jeho vyřazení. Podmínky k plnění tohoto úkolu jsou u jednotlivých velitelských stupňů odlišné.

Na stupni útvaru je TVS umístěno v prostoru skladů, které se rozvíjejí v jedné či dvou menších osadách nebo v pokrytém terénu o ploše zhruba 1 km². Zdravotnické zabezpečení je řízeno z velitelského stanoviště. Při vyřazení TVS může současně dojít k většímu či menšímu vyřazení i plukovních zásob. Úhrada kádru z počtu pluku je možná jen s obtížemi. Zpravidla bude nutný zásah ze stupně svazku a to jak pokud jde o doplnění kádru a prostředků k zabezpečení velení a spojení, tak i o úhradu zásob a prostředků k jejich přepravě.

Na stupni svazku je týlové zabezpečení řízeno rovněž zčásti z VS (zdrav. zabezpečení, tech. zabezpečení, materiální zabezpečení druhů vojsk) a z větší části z TVS. Týlové velitelské stanoviště se rozvíjí zpravidla v prostoru divizních skladů, nebo je-li týl svazku členěn do dvou sledů, spolu s 1. sledem týlu. V obou pří-

padech je nutné řídicí část (TVS) umístit na bezpečnou vzdálenost (3–5 km) od výkonné, dopravní části týlu (velitelství dopravního praporu) a snížit tak možnost vyřazení obou těchto prvků současně. Při vyřazení TVS a existenci styčné skupiny týlu na VS a bojeschopnosti velení aut. praporu, je možné TVS do značné míry zaměnit těmito prvky. Týl armády bude však muset podle konkrétních podmínek řešit doplnění řídicích funkcionářů (NT a náčelníků služeb).

Obdobná situace je i na stupni armády s tím rozdílem, že zde existuje další prvek, který tvoří velitelství pohyblivé armádní základny (PAZ), umístěvané 30 i více km za TVS, které je do značné míry schopné nahradit velení týlu při vyřazení TVS. Vzhledem k tomu, že zdravotnická služba je na tomto stupni řízena z TVS, je nutné při vyřazení TVS řešit i úhradu řídicích zdravotnických orgánů zdravotnické služby. Tento problém je řešitelný s využitím prostředků zdravotnické zálohy armády, která se zpravidla člení do více sledů a umísťuje se v bezpečnostní vzdálenosti u TVS armády.

Na stupni frontu jsou podmínky k zastupitelnosti TVS vzhledem k rozsahu týlových svazků, útvarů a zařízení a jejich decentralizaci na rozsáhlé ploše týlového pásma frontu ještě příznivější. Náhradní orgán velení týlu je možné vytvářet s využitím velitelství frontových základů, velitelství silničních a dopravních svazků, velitelství nemocničních základů, frontového odsunového střediska apod. Problémy v konkrétních podmínkách mohou nastat s úhradou spojovacích prostředků vzhledem ke značnému rozsahu potřeb týlového spojení. Z hlediska prevence je proto nutné spojovací prostředky týlu v maximální míře decentralizovat a vhodnou kombinací společného umísťování jednotlivých prvků sestavy týlu usměřit část prostředků a vytvářet z nich zálohu pro tuto potřebu.

Společným požadavkem k vytvoření základních předpokladů k převzetí velení ze vyřazené síly a prostředky TVS je zabezpečení duplikátů všech plánů, roz-

kazů a nařízení vydaných vyřazeným TVS. Tyto duplikáty je nutné mít u styčné skupiny týlu na VS v plném rozsahu a decentralizovaně v dílčím rozsahu u jednotlivých prvků týlu, s kterými se počítá k využití při řešení náhrady vyřazeného TVS.

Na týlových velitelských stanovištích, počínaje stupněm svazku výše, se kromě

prvků řízení týlu umísťují další síly a prostředky, které se bezprostředně nepodílejí na velení a řízení bojové činnosti, jako jsou vojenské soudy a prokuratury, orgány Státní banky, část politického aparátu apod. Úhradu těchto prvků při jejich vyřazení musí řešit orgán ze svých prostředků.

Problematika zaměnitelnosti míst velení není jednoduchá. Její řešení je však vysoce aktuální jak v souvislosti s charakterem soudobého boje a operací, tak s ohledem na mnohé iluze, které přežívají ve vědomí a které je nutné uvádět na správnou míru.

Týlové velitelské stanoviště svým obsazením funkcionáři a vybavením prostředky spojení je schopné nahradit funkci velitelského stanoviště pouze krátkodobě a zdaleka ne ve všech funkcích a plnohodnotně. Je proto nutné toto řešení považovat za nouzové a jeho použití maximálně zabezpečit vytvořením podmínek ke znalosti aktuálních informací a zesílením potřebnými kádry a zejména spojovacími prostředky.

Příznivější podmínky jsou dány strukturou týlu k zaměnitelnosti týlového velitelského stanoviště při jeho vyřazení. Přesto základní předpoklad u tohoto manévru silami a prostředky velení je nutné vidět v naplňování vhodných variant a v zabezpečení dokonalé informovanosti předurčených náhradních prvků velení k zabezpečení maximální kontinuity velení.

Při řešení těchto opatření musí vždy hlavní úsilí vyvíjet nadřízený velitelský stupeň a řešit potřebné opatření na pomoc podřízenému velitelskému stupni.

Počáteční období Velké vlastenecké války Sovětského svazu

Sovětské předválečné názory na počáteční období války

Komunistická strana a všichni sovětský lid, které budují socialismus v naší vlasti, nikdy nezapomínaly na varování V. I. Lenina před možností nepřátelského napadení.

V příští válce, říkal Lenin, se střetneme se spojenými silami mezinárodního imperialismu, disponujícího mohutnou materiálně technickou základnou pro vedení války. Aby socialistický stát úspěšně čelil těmto silám, musí mít bezpodmínečně rozvinuté hospodářství. Na válku je třeba se připravovat „dlouho, odpovědně, počínaje rozvojem hospodářství země...“ (Sebr. Spisy, sv. 35, str. 395).

Věrna odkazu V. I. Lenina, Komunistická strana realizovala industrializaci země a vytvořila mohutné mechanizované zemědělství.

Po splnění pětiletých plánů [1929 až 1941] se Sovětský svaz přeměnil v mohutný průmyslový stát a dosáhl plné ekonomické nezávislosti na kapitalistických státech. Obranyschopnost Sovětského svazu neúměrně vzrostla.

Napětí mezinárodní situace, a stále rostoucí nebezpečí imperialistické agrese v předválečných letech vyžadovaly urychlit výstavbu kádrové armády. Komunistická strana, která se řídí leninskou zásadou, věnovala velkou pozornost rozvoji vojenské teorie.

Sovětská vojenská teorie brala v úvahu rychle se měnící situaci v míru, dělala všechny zdůvodněné prognózy o charakteru příští války. Vedle toho naše vojenskoteoretická fronta věnovala mnoho pozornosti řešení praktických úkolů přípravy země na vstup do války a na vedení počátečních operací.

Vlivem hromadné motorizace a mechanizace armád a realizace nových metod mobilizace ozbrojených sil ve třicátých letech se do obsahu počátečního období války zahrnovaly vedle opatření k překrytí strategického rozvinování, také rozsáhlé bojové akce na zemi, ve vzduchu a na moři invazních armád a armád překrytí, které byly předem v příhraničních prostorech mobilizovány. **Předpokládalo se rovněž, že v průběhu příhraničních sražení, která od prvního dne nabudou velkého rozmachu, hlavní síly zemí dokončí mobilizaci a rozvinování.**

Tyto myšlenky byly vyjádřeny v tezech náčelníka štábu A. I. Jegorova — Revolučnímu Sovětu Republiky, zveřejněných v projevech zástupce lidového komisařiátu obrany M. N. Tuchačevského, ve statických významných vojenských veliteli a vojenských teoretiků R. P. Ejdemana, J. J. Alksnisa, A. N. Lapčinského, G. S. Issersona a řadě jiných. Ve všech těchto projevech se tvrdilo, že v příští válce útočník

nebude čekat na dokončení mobilizace a rozvinutí hlavních sil. V zájmu dovršení překvapení při napadení přejde do útoku s těmi silami, které budou připraveny na začátku války. Podle názoru A. I. Jegorova takovými silami by mohly být „invazní skupiny“ — mohutné motomechanizované jednotky, působící společně s velkými masami jezdectva a letectva. Avšak stejně — poznamenal A. I. Jegorov — je nezbytné uvažovat, že invazní skupiny svým složením budou schopny vytvořit jen řadu krizí, způsobit řadu porážek krycím armádám, ale nemohou vyřešit otázky ukončení války, nebo způsobit rozhodující porážku... hlavním silám. To je úkolem dalších operací, když se dokončí operační soustředění.

Analogické myšlenky vyslovil M. N. Tučačevskij ve stati „Charakter pohraničních operací“. Nové v přhraničním sražení, psal, bude spočívat v tom, že čelní armády a vojenské vzdušné síly rozvinou široké útočné operace ihned po vyhlášení války nebo v první den mobilizace a že pohraniční operace, bezvadně provedená čelní armádou, bude lepším garantem včasného soustředění hlavních sil a jejich vstupu do rozhodujícího sražení.

Pozornosti si zaslouží názory na počáteční období války, vyjádřené v pracích J. A. Šilovského, M. Tichonova, S. N. Krasilnikova a jiných. Uváděli, že operace počátečního období války povedou velmi mohutné síly a pravděpodobně značně ovlivní průběh a výsledek války. Tak např. J. Šilovský v jedné ze svých prací uváděl, že nové druhy vojsk a nové technické prostředky představují natolik mocné zbraně a proto mohou natolik otřást protivníkem v samém počátku války, že výsledek jejich činnosti se projeví jako rozhodující forma v průběhu dalších operací a možná i ve výsledku války.

Počátky druhé světové války v Evropě v zásadě potvrdily správnost těchto názorů na charakter operací počátečního období války a na jejich možné ovlivnění jejího dalšího průběhu a výsledků.

Charakteristické rysy počátečního období Velké vlastenecké války

Podmínky vstupu Sovětského svazu do války

Situace, za níž musel Sovětský svaz 22. června 1941 vstoupit do války s fašistickým Německem, byla charakterizována souhrnem řady zahraničně politických, ekonomických a válečných podmínek.

Zahraničně politické podmínky: V době napadení Sovětského svazu hitlerovským Německem byla mezinárodní situace cha-

Naše teorie se přesto nezabila zastaralých představ o rozsahu a způsobech činnosti vojsk na začátku války. Je třeba říci, že ještě před samotnou Velkou vlasteneckou válkou v řadě teoretických prací a příručkách, v nichž je počáteční období války charakterizováno jako období prvních aktivních operací armád překrytí státní hranice, bojového letectva a vojenských námořních sil, se připouštěl určitý časový interval mezi začátkem těchto operací a operacemi hlavních sil prvního strategického sledu. Možnost rozvinování operací hlavními silami tohoto sledu na začátku války se v podstatě nepředpokládala.

V této otázce nebyly zřejmě náležitě doceněny a prakticky v plánu realizovány zkušenosti z napadení Polska fašistickým Německem silami plně zmobilizovanými v mírové době. Předpokládalo se, že ve válce s dalšími silnějšími a ostražitějšími státy disponujícími stejnými, popřípadě i potencionálně většími možnostmi, se agresoru nepodaří zopakovat podobnou variantu strategického rozvinování a překvapivého úderu.

Při hodnocení našich předválečných názorů o pravděpodobném charakteru počátečního období blížící se války napsal tehdejší náčelník gen. štábu maršál G. K. Žukov: Při přepracování operačních plánů na jaře 1941 nebyly prakticky plně vzaty v úvahu nové způsoby vedení války v počátečním období. Lidový komisariát a Generální štáb počítaly s tím, že válka mezi tak mohutnými státy jako Německo a Sovětský svaz musí začít podle původně předpokládaného plánu: hlavní síly vstoupí do sražení za několik dní po přhraničních sraženích. Fašistické Německo se co do lhostejnosti a soustředění a rozvinování stavělo do stejných podmínek s námi. Ve skutečnosti byly síly i podmínky naprosto rozdílné. To zřejmě bylo i jednou z příčin, proč nebyly v potřebném rozsahu teoreticky rozpracovány způsoby odražení vpádu hlavních sil protivníka na samém počátku války a to zřejmě ovlivnilo i praktickou činnost velení na příslušném stupni.

Charakterizována tak, že naši zemi již nehrozila politická izolace. Rozdělení imperiálních států na dva válčící tábory vytvářelo objektivní předpoklady pro vytvoření antifašistické koalice.

Byly to však jen předpoklady, pro jejichž realizaci bylo třeba času. Ve složité mezinárodní situaci musel Sovětský svaz vstoupit do války se silnějším protivníkem, který disponoval ohromnými materiálními a lidskými zdroji, osamocen. Kro-

mě vedení urputných sražení proti početně silnějšímu nepříteli byl SSSR nucen vyčlenovat mohutné síly na obranu svých hranic na dálném Východě, protože nebylo jisté, zda imperialistické Japonsko mu nepadne do zad.

Uzavření paktu o neutralitě v dubnu 1941 sice zmiňovalo, ale zcela neodstranilo nebezpečí napadení Sovětského svazu Japonskem. Záhy po napadení Sovětského svazu fašistickým Německem ministr zahraničních věcí Macuoka sdělil sovětskému velvyslanectví v Tokiu jednoznačně: Jestliže se Trojspolek Japonsko, Německo a Itálie — základ na japonské zahraniční politiky — a pakt o neutralitě se SSSR projeví jako rozpor mezi přáteli, je pakt o neutralitě neplatný. Ukázalo se, že to nebyla jen pouhá výhrůžka.

Po okupaci Mandžuska a Koreje proměnili japonští militaristé jejich teritoria v nástupišťe k napadení SSSR. Téměř milionová Kwantungská armáda, nacházející se zde, byla vyzbrojena novou bojovou technikou: rychlým tempem se budovala letiště, silnice, vytvářely se vojenské sklady a základny. 2. července 1941 dospěli japonští vládcové na tajné poradě za účasti císaře k dohodě o použití zbraní proti SSSR, v té době, až se jeho situace ve válce s fašistickým Německem stane beznadějnou.

Pouze úporný hrdinný odpor Rudé armády na sovětsko-německé frontě a množství dostatečně silného uskupení našich vojsk (40 divizí) na hranicích Dálného východu přinutily Japonsko na čas odložit napadení Sovětského svazu.

Stav materiální základny země

V předválečných letech uskutečnily Komunistická strana, sovětská vláda a všichni náš lid kolosální dílo při vytváření materiální základny obrany země, rozvoji válečného průmyslu a přípravě strategických rezerv. V poměrně krátkých letech byly ve východních oblastech vybudovány nové závody, vytvořena druhá základna těžby ropy mezi Volhou a Uralem, vybudovány mohutné metalurgické a strojírenské závody na Urale, v Zabajkálí, na Amuru a ve střední Asii. Sovětský svaz vstoupil v roce 1940 165,9 mil. tun uhlí, 31,1 mil. tun ropy, vyrobil 18,3 mil. tun oceli, 14,9 mil. tun litiny a 38,3 mil. tun obilí. To umožnilo vytvořit mohutné rezervy a mobilizační zásoby kovů, paliv a potravin.

Při uskutečňování mírových opatření k upevnění obranyschopnosti země, vztýčených XVIII. sjezdem stran, ÚV VKS/b, sovětská vláda značně zvýšila rozpočtové

výdaje na vojenské potřeby, které v roce 1940 činily 32,6 % a v roce 1941 již 43,4 % z celkového státního rozpočtu.

Výbor obrany při Radě lidových komisařů SSSR přijal v roce 1939 usnesení o rekonstrukci současných a výstavbě nových leteckých závodů, jejichž množství mělo být ke konci roku 1941 dvojnásobné. V témže roce bylo rozhodnuto převést na výrobu tanků kromě Leningradského, Kirowského a Charkovského závodu také Stalingradský a Čeljabinský traktorový závod. Budovaly se nové a zároveň se rekonstruovaly současné závody pěchotní a dělostřelecké výzbroje, střeliva a výbušnin. Vojenský průmysl začal dostávat podstatně více kovů, paliva, elektrické energie, nového zařízení, doplňovat se vysoce kvalifikovanými dělníky, technikou, inženýry. V souvislosti se zákonem o „Státních pracovních rezervách“ se rozšířila síť přípravy kádrů pro průmysl s předpokladem, že válka odčerpá kvalifikovanou pracovní sílu, kterou je třeba na závodech nahradit. Ve školním roce 1940/1941 se v soustavě odborných učilišť a závodních škol práce učilo 716 tisíc lidí. Jenom za rok 1940 bylo na závodech a úřadech připraveno 1,9 mil. nových pracovníků a zaměstnanců a více než 1,6 mil. osob si zvýšily svou kvalifikaci.

Komunistická strana široce rozvinula ideologicky výchovnou práci ve výchově sovětských lidí v duchu marxismu-leninismu, sovětského vlastenectví a proletářského internacionalismu, připravenosti k obraně vlasti. Ohromnou pomoc poskytovala ve vojenské vlastenecké výchově mas desetimilionová armáda komsomolců a OSOVIACHIM (organizace protivzdušné a protichemické přípravy) sdružující 13 milionů lidí. Branná vlastenecká tematika byla široce propagována v tisku, rozhlasu, výtvarném umění, ve filmu a v divadle.

Opatření strany k rozvoji socialistického hospodářství měla nesmírný význam pro upevnění obranné síly země. Avšak válečný průmysl i přes intenzivní rozvoj nestačil výrobou bojové techniky, výzbroje a střeliva tempu rychlého rozvoje ozbrojených sil. To přirozeně vytvářelo vážné těžkosti v zabezpečování vojsk modernější výzbrojí, dopravními prostředky a ostatním vojenským materiálem.

Vojenské strategické podmínky

Zostřující se nebezpečí napadení sovětského státu imperialisty na začátku druhé světové války v Evropě vyžadovalo řady účinných vojenských opatření. V září 1939 byl přijat zákon o všeobecné vojenské po-

vinnosti, zajišťující přechod k budování stále kádrové armády. Za dva a půl roku bylo zformováno 125 nových divizí, 9 mechanizovaných sborů. Na začátku roku 1941 začalo formování ještě 20 mechanizovaných sborů. Pěší divize příhraničních okruhů se doplňovaly povolanci a velitelským sborem ze zálohy. Vojska se rychlým tempem seznamovala s novými typy letadel, tanků, dělostřelectva a jiné techniky. V únoru 1941 schválila Sovětská vláda mobilizační plán ozbrojených sil pro případ války, rozhodla uskutečnit na začátku června 1941 výcvikové soustředění s povoláním 793 tisíc osob evidenčního stavu. K 1. červnu téhož roku vyrostl stav vyzbrojených sil na 5 mil. osob. Ve spojitosti s osvobozením Západní Ukrajiny, Západního Běloruska a Besarabie Rudou armádou, jakož i v důsledku dobrovolného připojení pobaltských republik Litvy, Lotyšska a Estonska k Sovětskému svazu vznikla nezbytnost prověřit plány obrany našich západních hranic. Na jaře roku 1941 rozpracoval Generální štáb společně se štáby vojenských okruhů a námořnictva nový plán obrany státních hranic, provedl podle pokynů vlády v posledních předválečných měsících mohutná opatření k posílení vojsk západních příhraničních okruhů, která tvořila strategický sled určený ke vstupu do sražení na počátku války. Počet vojsk těchto okruhů byl 2 a půlkrát zvýšen.

V polovině června obdrželi velitelé Západních příhraničních okruhů rozkaz divize dislokované v hloubce, přiblížit ke státní hranici, ve svazcích prvního sledu provést nezbytné úkoly k dosažení bojové pohotovosti ve lhůtách 2—9 hodin.

Ve druhé polovině května bylo na příkaz Lidového komisariátu obrany započato s přesunem třech vševojskových armád a jednoho střeleckého sboru z vnitrozemských vojenských okruhů na čáru řek Západní Dvina a Dněpr. Tato vojska se měla soustředit v nových prostorech v období od 1. do 3. července jako záloha hlavního velení.

Všechna tato opatření měla velký význam pro zvýšení všeobecné úrovně mobilizace a operační pohotovosti našich ozbrojených sil. Tato opatření se však netýkala pouze jedné byt velmi vážné okolnosti — včasného uvedení do plné bojové pohotovosti prvních sledů příhraničních vojenských okruhů a posádek, opevněných rájů, jak to vyžadoval vývoj situace na našich západních hranicích. Vysvětluje se to patrně tím, že Sovětská vláda ve snaze zachovat mír a splnit podmínky dohody s Německem, se vyhýbala podobným opatřením, aby tím nedala Hitlerovi zá-

mínku k napadení. Vycházela zřejmě z tohoto předpokladu a počítala s tím, že uvedení vojsk do plné bojové pohotovosti může být realizováno za několik hodin, jak to předpokládá plán obrany hranic, a jen tehdy, až se válka stane absolutně nevyhnutelnou. Tato úvaha se však ukázala nereálnou. V okamžiku zahájení napadení fašistickým Německem jsme k odražení na útok všestranně připraveného protivníka nedokázali zformovat potřebná východní uskupení vojsk a uvést je do plné bojové pohotovosti.

V jiné situaci bylo fašistické Německo. V průběhu válečných tažení v západní Evropě v roce 1940, na Balkáně v roce 1941 a v období přestávky mezi nimi provedlo všechna přípravná opatření k válce se Sovětským svazem. Hitlerovské vedení zmobilizovalo a rozvíjelo ozbrojené síly a společně se svými satelity vyčlenilo pro válku se SSSR 181 divizí a 18 brigád, více jak 47 tisíc děl a minometů, více než 4,9 tisíc letadel a přibližně 2,8 tisíc tanků, nepočítaje v to tanky lehké. K rychlému vítězství v „bleskové válce“, zařadili do prvního úderu maximální množství sil: více než 70 % pěších divizí, kolem 70 % tankových a mechanizovaných divizí, více než 60 % bojového letectva. Ve směru útoku úderných seskupení měli zdrcující převahu sil a prostředků. Do doby napadení Sovětského svazu získala již hitlerovská armáda velké zkušenosti ve vedení mohutných úderných operací s masovým použitím tanků, letectva a ostatních bojových prostředků.

Tak vznikly nerovné podmínky vstupu do války fašistického Německa na straně jedné a Sovětského svazu na straně druhé. Následkem toho se naše strana a ozbrojené síly ocitly začátkem válečných operací ve velmi těžké situaci. Příčiny této nerovnosti podrobně rozebral ÚV KSSS.

Hitlerovci využili časových výhod: militarizace hospodářství a celého života Německa, dlouhodobé přípravy na uchránění válku a zkušenosti z vojenských operací na Západě; převahu ve výzbroji a počtu vojsk, včas soustředěných v pohraničních oblastech. Měli k dispozici veškeré hospodářské a válečné zdroje celé Západní Evropy. Hitlerovské Německo uchránilo veškerý zbrojní arzenál evropských zemí, hromadné zásoby kovů, strategických surovin, metalurgické a vojenské závody. Sovětský svaz musel podstoupit soubor s kolosálními válečnými strojem. Svou úlohu sehrály také kalkulační chyby vyhodnocení možného termínu napadení SSSR hitlerovským Německem a v důsledku toho i zanedbání příprav k odražení prvních úderů.

Krajně nevýhodné podmínky vstupu Sovětského svazu do války vyžadovaly od strany a vlády neobvyklých a včasných opatření celostátního rozsahu, jak v ob-

lasti politické, ekonomické, tak i vojenské. Tytéž podmínky předurčovaly veškerou složitost a obtížnost vedení prvních operací.

Charakteristické rysy prvních operací Velké vlastenecké války

Válečné operace v prvních dnech Velké vlastenecké války měly neobvykle rozhodný ráz, lišily se převážně rozmachem a rozhodností sražení.

V souladu se směrnicí číslo 21 (plán „Barbarosa“) stanovilo Německo-fašistické velení za nejbližší cíl prvních operací v Pobaltí, Bělorusku a Západní Ukrajině — úder tankových skupin a polních armád za podpory letectva na Dvinském, Minsko-smolenském a Kijevském směru rozdělit vojska sovětských příhraničních okruhů na izolované části a zničit je západně od čáry řek Západní Dvina a Dněpr, otevřít si tak cestu pro další nerušený postup na Leningrad, Moskvu a na Donbas.

Sovětské velení na základě konkrétně vzniklé situace na začátku války se snažilo zastavit postup úderních skupin protivníka, vrhnout ho zpět do výchozího postavení a za vhodných podmínek přenést bojovou činnost na území nepřítel. Rozhodnost stanovených cílů, nekompromisní, třídní charakter započaté války vyvolaly již v prvních dnech vysokou aktivitu bojových akcí.

Německo-fašistická armáda začala válečné operace překvapivými údery uskupení vojsk úplně připravených k přepadení. Letectvo nepřítel zaútočilo na 60 letišť a na vojska v příhraničním pásmu (k čáře řek Západní Dvina, Dněpr), současně bombardovalo i četná města země — Kijev, Minsk, Sverdlovsk, Sevastopol a jiná. Sovětská vojska, napadená překvapivými útoky, byla nucena přijímat boj za krajně nevýhodných podmínek. Mnohé útvary a svazky byly překvapivě přepadeny; nacházely se ve výcvikových prostorech jednotlivých druhů vojsk, na střelnicích a na cvičištích. Byly nuceny vést boj z chodu a po útvarech. Nehledě na tyto tak těžké podmínky kladla naše vojska nepříteli v prvních hodinách války hrdinský odpor.

V první den války se bojové operace rozvinuly od Baltského moře až ke Karpátům (na frontě asi 1500 km). V dalších dnech se fronta strategického nástupu protivníka rozšířila: do útoku přešla vojska satelitů Německa. V první polovině července zachvátily válečné operace prostor v šířce asi 3 tisíc km a do hloubky na hlavních směrech 400—600 km.

Uprutná sražení byla vedena současně na západních hranicích Sovětského svazu

a na přístupech ke Smolensku a Kijevu. Do strážení se stahovalo více a více sil. V první den války nasadilo německo-fašistické velení 117 ze 190 divizí předurčených pro válku se Sovětským svazem. Postupným zasazováním druhořadových divizí a vojsk satelitů fašistického Německa do sražení se v průběhu necelých dvou týdnů zvýšil počet sil protivníka v první linii na 166 divizí. Na straně Sovětského svazu se počátečních operací zúčastnila vojska všech západních příhraničních vojenských okruhů a na začátku července i strategické zálohy, přesunuté z hlubokého zázemi. Celkem bylo v prvních týdnech války na obou stranách zasazeno do sražení více než 300 divizí, tisíce tanků a letadel, desítky tisíc děl a minometů a větší množství ostatních druhů techniky a výzbroje.

Prvé operace na sovětsko-německé frontě byly vedeny nejrozličnějšími způsoby. V průběhu útoku nepřítel používal rozličné údery a rozdělení strategické fronty, obchvaty a obejití našich uskupení, které hrozilo někdy i jejich obklíčením. Sovětská vojska v urputných sraženích spojovala obranu zaujímaných čar s odchodem na mezilehlé čáry. Jejich obrana vynikala velkou houževnatostí a vysokou aktivitou. Ta se projevovala především v nesčíslných protiztečích a protiúderech. Těchto úderů se zpravidla zúčastňovaly silné tankové svazky (protiúder dvou mechanizovaných sborů Severozápadního frontu 23.—26. června pod Šauljajem, dvou mechanizovaných sborů západního frontu v oblasti Luck, Rovno, Brody, dvou mechanizovaných sborů Západního frontu 6.—8. července v oblasti Senno aj.). Také všeojskové svazky podnikaly silné protiúder (protiúder 21. armády Západního frontu, 13. července z prostoru Gomel na Bobrujsk, a následující po něm průlom jezdecké skupiny do prostoru Jihozápadně a západně Bobrujska, protiúder Severozápadního frontu v oblasti Smolenska apod.).

Během prvních operací vzrostla úloha strategických záloh ke stabilizaci strategické fronty narušené protivníkem na hlavních směrech jeho útoku. A tak pro obnovení obrany na středním směru, prolomené protivníkem v prvních dnech války, generální štáb věnoval do sestavy Západního frontu v období 27. června do 10. července 36 divizí. Když se protivník se-

tkal s úpornou obranou našich vojsk, byl nucen přeskupit síly hlavní úderné skupiny, působící zde na rozsáhlé frontě od Velkých Luk do Mozyra. V této době se podařilo zasazením čerstvých sil do boje zdržet postup protivníka na čáře Velká a Západní Dvina, jakož i na přístupech ke Kijevu. Zámysl hitlerovského velení zničit v příhraničních sraženích hlavní síly Sovětských vojsk západně Dviny a Dněpru a otevřít cestu nerušeného postupu do hloubi naší země — utrpěl nezdár. Sovětská armáda zachránila hlavní síly a každým dnem stupňovala odpor nepříteli. Smutně proslulý plán „Barbarossa“ předpokládající porážku sovětského Ruska bleskovou operací utrpěl první vážnou trhlinu.

Sovětské ozbrojené síly v průběhu těžkých obranných sražení v pohraničním pásmu způsobily nepříteli značné ztráty. Podle údajů náčelníka generálního štábu Německých ozbrojených sil generála Valera činily ztráty na mrtvých, raněných a nezvěstných ke dni 13. července 100 tisíc osob. Ještě větší ztráty utrpěl protivník na bojové technice. Z 2887 tanků, zařazených do tankových uskupení od prvního dne války, zůstalo ke 14. červenci v sestavě 1700, tj. 60 % jejich počátečního stavu. K 19. červenci ztratilo německé letectvo kolem 1300 bojových letadel. Takové ztráty za velmi krátkou dobu německá armáda ještě nikde neutrpěla.

Zabrzdnutí postupu nepřítel stálo sovětská vojska také velké ztráty na lidech

a technice a proto nemohla splnit počáteční úkoly, tj. odrazit úder nepřítel a převést vojenské operace na jeho území. Při vedení houževnatých obranných sražení s početně převažujícím nepřitelem naše vojska odešla v polovině července na čáru Pjarnu, Targu, Pskov, Drissa, Vitebsk, Mogilev, Žlobin, Sarny, Novograd, Volynskij Kamenec, Podolskij a dále na řeku Prut a Dunaj u Černého moře. Na této čáře také skončily počáteční operace v příhraničním pásmu. Se začleněním silných strategických záloh, které tvořily druhý strategický sled, započala druhá etapa letní a podzimní kampaně roku 1941.

V této etapě realizovalo Sovětské vrchní velení řadu strategicko-obranných operací na severozápadním, západním a jihozápadním směru. I když tyto operace, z naší strany připravované v podmínkách nepřetržitě činnosti protivníka, při nedostatku sil a prostředků, skončily naším nezdarem, dokončeným ztrátou území, přece jen se nám podařilo způsobit nepříteli četné ztráty a vyhrát to hlavní — čas na organizaci odporu nepříteli.

Ztráty nepřítel v počátečním období války a vzrůstající odpor Sovětských vojsk v počátečních obranných operacích ho koncem července přinutily, aby na určitou dobu přešel na hlavní smolenskomoškovském směru do obrany. Směrnicí č. 37 dalo hitlerovské velení 30. července pokyn skupině armád Střed: „Přejít do obrany s využitím nejvhodnějších úseků terénu“.

Opatření Komunistické strany k přípravě země na válečné podmínky

Ohromné nebezpečí, hrožící naší zemi v důsledku věrolomného přepadení fašistickým Německem a nepříznivý vývoj událostí na frontě, vyžadovaly přijetí neobvyklých opatření k mobilizaci všech lidských sil a materiálových zdrojů země. Od prvního dne války se Komunistická strana postavila do čela všelidového boje proti německo-fašistickým uchvatitelům. V krátké lhůtě realizovala řadu zvláštních politických, vojenských a ekonomických opatření k přesunu života na válečný řád, mobilizovala úsilí lidu k odporu proti smrtelnému víchru.

ÚV VKS(b) opíral se o možnosti socialistické ekonomiky a přednosti sovětského společenského a státního zřízení a vypracoval rozvinutý plán přechodu země z mírového na válečný stav. Ve směrnici Sovětského lidového komisariátu SSSR a ÚV VKS(b) stranickým a národním organizacím přífrontových oblastí z 29. června 1941 byly zformulovány spravedlivé, osvoboditelské cíle Velké vlastenecké války, a sta-

noveny podmínky nezbytné k rozdrácení nepřítel. To bylo velmi důležité politické rozhodnutí, které stanovilo program činnosti sovětského lidu ve válce a vítězství v ní. Strana maximálně zaktivizovala činnost všech stranických, odborových a komсомolských organizací k rozvíjení politicko-výchovné práce s lidmi, k rozvoji jejich tvůrčí iniciativy a odpovědnosti za splnění úkolů spojených se zabezpečením potřeb fronty.

Jedním z prvních opatření ve vojenské oblasti byla mobilizace všech osob povinných vojenskou službou ve 14 vojenských okruzích, která zajistila již k 1. červenci 5,3 mil. osob. V západních oblastech země se zaváděl válečný stav. Všechny funkce aparátu státní moci pro organizaci obrany, zajištění všeobecného pořádku a zabezpečení státní bezpečnosti se předávaly vojenským radám frontů, armád a vojenských okruhů a tam, kde vojenské rady nebyly, velitelským orgánům vojenských svazků. Všechny místní orgány státní mo-

ci, úřady a závody byly povinny všestranně pomáhat vojenskému velení při organizaci obrany. V týlu nepříteli se rozvinulo partyzánské hnutí, organizovala se diverzní, průzkumná a jiná činnost lidových mstitelů.

Přebudovala se struktura státního a ústředního vojenského řízení, vytvářely se nové orgány vojenského velení. Veškerou práci, spojenou se zesílením obrany země a řízením vojenských operací v letech války prováděly ÚV VKS (b), Presidium Nejvyššího sovětu SSSR a rada lidových komisářů SSSR prostřednictvím příslušných orgánů, vytvořených na počátku války — Státního výboru obrany a Generálního štábu vrchního velení.

V prvních dnech války probíhala mobilizace výrobních průmyslových kapacit, materiálních zdrojů zemědělství, dopravy, výrobních organizací, financí, pracovních sil měst a venkova. Mobilizovaly se také zásoby potravin, zavádělo se přidělové zásobování obyvatelstva průmyslovými výrobky a potravinami. ÚV VKS (b) a Rada lidových komisářů SSSR přijaly 27. června rozhodnutí o evakuaci obyvatelstva, průmyslových závodů a materiálních hodnot z přifrontového pásma do týlových prostorů země.

30. června 1941 ÚV VKS (b) a Rada lidových komisářů SSSR projednaly a zhodnotily mobilizační národohospodářský plán na II. čtvrtletí roku 1941, jenž předpokládal koncentraci hlavních prací a materiálních zdrojů na výstavbu vojenských výrobních závodů v Povolží, na Ukrajině a na Západní Sibiři. Vývoj událostí na frontě však ukázal, že to bylo málo. Proto 4. července Státní výbor obrany doporučil komisi pod vedením předsedy státního plánu SSSR vypracovat nový vojenskohospodářský plán na IV. čtvrtletí roku 1941 a na rok 1942 pro oblasti Povolží, Uralu, Západní Sibiře, Kazachstanu a Střední Asie. Realizace tohoto plánu sehrála nesmírnou úlohu při vytváření vojenskoprůmyslové základny ve východních oblastech země a při úplné přestavbě národního hospodářství pro zabezpečení potřeb války.

Všechna tato rozhodnutí a opatření, navržená Komunistickou stranou, měla nesmírný význam pro další vedení války. Státní plán v těsné vzájemné součinnosti s Generálním štábem a odvětvovými lidovými komisariáty realizovaly plány mobilizace lidských, ekonomických a finančních zdrojů země, aby v co nejkratších lhůtách zabezpečily bojující armádu dostatečným množstvím nové bojové techniky, výzbroje, střílné, pohonných hmot a potravín.

Na začátku války provedla naše země velmi důležitá opatření i v oblasti zahraniční politiky. Ústřední výbor strany a Sovětská vláda prohlásily cíle a úkoly války s fašistickým Německem za válku osvobodeneckou, vyslovily pevné přesvědčení, že Svaz bude mít věrné spojence v lidech národů Evropy a Ameriky, jimž jsou drahé svoboda a nezávislost.

Program antišaršistické, osvoboditelské války, který vyhlásil Sovětský svaz, nadchl svobodomyšlné národy pro boj proti fašismu, což se projevilo jako největší stimul k vytvoření protihitlerovské koalice. Vládnoucí kruhy západních států, které se podrobily hitlerovské agresi, byly pod tlakem širokých lidových mas nuceny přistoupit na sblížení se Sovětským svazem ve válce s fašistickým Německem.

12. července 1941 bylo na návrh Sovětské vlády podepsáno v Moskvě sovětsko-anglické prohlášení o válečných akcích ve válce proti Německu. Koncem července se uskutečnila sovětsko-americká jednání o možných dodávkách strategických surovin a zbraní z USA do SSSR. V téže době obnovila Sovětská vláda diplomatické styky s vládami Československa a Polska v Londýně a uzavřela příslušná prohlášení o vzájemných závazcích ve válce proti Německu. Tak byly učiněny první kroky ve vytváření protihitlerovské koalice. Sovětský svaz, který vstoupil do války proti bloku fašistických států, musel kromě rozvíjení širokých vojenských operací realizovat i velký komplex nezvyklých společenských a státních opatření, která způsobila změny v charakteru a obsahu veřejného politického, ideologického a hospodářského života země. Do počátečního údobí Velké vlastenecké války, jejímž hlavním obsahem byly vojenské operace na frontě od 22. června do poloviny července roku 1941, zahrnujeme všechny tyto události do té míry, pokud pod jejich vlivem strana a vláda přijímaly důležitá politická a národohospodářská rozhodnutí.

Jaké znaky [z hlediska průběhu vojenských operací] dovolují určit tento časový rámec počátečního období? Tento pohled na časové vymezení počátečního období Velké vlastenecké války není nový. Je vyjádřen v oficiálních sovětských vojensko-historických pracích: Dějiny Velké vlastenecké války Sovětského svazu, 1941—1945, svazek 2, Vojennoje izdatel'stvo 1961, Operace Sovětských ozbrojených sil ve Velké vlastenecké válce 1941—1945, Vojennoistoričeskij očerk, sv. 1 Vojenizdat 1958, Světové dějiny, sv. 10 Izdatel'stvo „Mysl“ 1965, Dějiny války a válečného umění, učebnice pro důstojníky posluchače vyšších vojenských škol Sovětských ozbrojených sil, Vo-

jenizdat 1970 a v jiných pracích. Na základě doplňujícího dodatečného zkoumání chceme v této práci jen potvrdit jeho správnost.

Za prvé: Sovětské velení tím, že začlenilo do sražení základní síly příhraničních okruhů a mohutné strategické zálohy k polovině července časově stabilizovalo frontu na hlavních strategických směrech promlouenou protivníkem v prvních dnech války a zadrželo jeho postup.

Za druhé: Úporná obrana sovětských vojsk výrazně snížila tempo postupu u protivníka (ze 30 km/den v prvních dnech války na 6–7 km/den v polovině července a v následujících etapách letní a podzimní ofenzívy na 2–5 km/den).

Za třetí: Hitlerovskému velení se do poloviny července nepodařilo splnit úkol — zničit hlavní síly Sovětské armády v příhraničním pásmu (na západ od čáry řek Západní Dvina a Dněpr) a otevřít si tak cestu k nejdůležitějším politickým a průmyslovým centrům země; rýsovala se tendence vleklé války, což se nijak nehodilo do plánů fašistického Německa.

Souhrn těchto příznaků dává podklad pro správné pochopení tezí ÚV VKS(b): "... již počáteční údobí války ukázalo, že vojenská avantura hitlerovců je odsouzena k zániku." V průběhu další letní a pod-

zimní ofenzívy roku 1941, která se rozrostla do soustavy strategických obranných operací a silně protídůry na nepříteli u Rostova a Tichvina a vzápětí protiútok Sovětských vojsk u Moskvy definitivně pohřbily hitlerovský plán „bleskové války“ a rozmetaly mýtus o „neporazitelnosti“ hitlerovské armády, což také znamenalo počátek základního obratu války.

Ještě je nezbytné zdůraznit, že strana a vláda přijaly v počátečním období války všechna nejdůležitější opatření v oblasti vojenského, ekonomického a diplomatického života Sovětského státu. Tím byl položen základ společné činnosti Ústředního výboru strany a Sovětské vlády k vytvoření podmínek pro postupné rozdrácení vraha.

Směrnice strany a vlády o přestavbě celého hospodářství země pro potřeby války byly splněny až na jaře 1942, neboť pro to bylo třeba vykonat rozsáhlou práci v souvislosti s přemístěním výrobních sil ze západních oblastí na ohromné vzdálenosti a vytvořit stovky závodů na zcela nových místech.

Podespáním anglosovětské dohody a sovětskoamerického prohlášení v květnu až červnu 1942 bylo s konečnou platností dokončeno vytvoření protihitlerovské koalice.

Některé výsledky a závěry

Rozebrali jsme válečné operace počátečního období války na evropském válečném a tichomořském, jakož i ve Velké Vlastenecké válce. Rozbor těchto událostí ukázal, že úloha počátečního období a jeho vliv na další průběh války neobyčejně vzrostly, přičemž výsledky tohoto období v různých válkách nebyly stejné. Ve válkách mezi kapitalistickými státy dosahovali agresori Japonska a Německa zpravidla původně stanovených cílů.

Jiný výsledek mělo počáteční období Velké vlastenecké války. Hitlerovskému velení se nepodařilo dosáhnout nejbližších cílů předpokládaných plánem „Barbarosa“. Hlavní síly Sovětské armády nebyly zničeny v počátečních operacích a vrah neměl možnost nerušeného postupu k nejdůležitějším politickým a hospodářským centrům země. Toho bylo dosaženo včasným nasazením strategických záloh do sražení, jakož i hrdinským a houževnatým odporu sovětských vojsk, vysokým vlastenectvím, nebyvalou statečností a sebeobětováním sovětského lidu, velkou řídicí a organizátorskou silou Komunistické strany. Výhody protivníka získané překvapiv-

ým napadením ztratily tím význam, který měly v prvních dnech války.

Rozbor událostí počátečního období těchto válek ukazuje, že nehlédě na jejich různorodost, měly některé společné specifické rysy vojenského, politického a hospodářského charakteru, které je odlišovaly od dalšího období války.

Z nejobecnějšího hlediska představovalo počáteční období války omezený časový úsek. V jeho průběhu válčící strany vedly první operace, předpokládané jejich válečnými plány (války útočné a obranné) a to uskupeními ozbrojených sil, které na jejím začátku měly k dispozici k dosažení původně stanovených strategických cílů. Realizovaly všeobecnou mobilizaci, vnitrostátní opatření přechodu země na válečný stav a podnikaly zahraničně politické akce vůči svým protivníkům, spojencům a neutrálním zemím.

Ve vojenské oblasti byly hlavním obsahem počátečního období války první operace za účasti svazů a svazků všech druhů ozbrojených sil. Útočící strana, která své ozbrojené síly zmobilizovala a rozvinula v předválečném údobí, realizovala obvykle

mohutné útočné operace s bližším cílem rozdrtit hlavní uskupení ozbrojených sil protistojícího protivníka a vytvořit příznivé podmínky k vítěznému ukončení války. Napadené státy vedly těžké obranné boje na souši, moři a ve vzduchu silami prvního strategického sledu. Pod jeho ochranou probíhala mobilizace a strategické rozvíjení rozhodující části ozbrojených sil. Současně s vedením bojové činnosti se uskutečnila opatření v oblasti politické, hospodářské a diplomatické.

V oblasti vnitřní politiky se s počátkem války veškerý život země převáděl na válečný režim, probíhala politická mobilizace armády a lidu. Důležitou úlohu sehrála opatření k upevnění vnitřní bezpečnosti státu, rozvíjení ideologické práce a morálně psychologické přípravy všeho obyvatelstva k válce.

Reakční vlády v kapitalistických státech zároveň s dalšími vnitrostátními opatřeními zesilovaly represivní opatření proti pokrokovým silám, zvláště komunistickým stranám a ve fašistických agresivních státech byla společně s tím vedena zběsilá šovinistická propaganda k zastření zločinů cílů války.

Komunistická strana Sovětského svazu vykonala v tomto období války kolosální práci při organizování všech sil lidu k odporu ve jméno ušlechtilých, spravedlivých cílů osvobození země od uchvatitele a zbavení národů Evropy fašistického jha. Veliká pozornost byla věnována otázkám zvýšené bdělosti, organizovanosti, kázně a výchovy nenávisti k nepříteli. K vyřešení všech těchto úkolů bylo nutné reorganizovat činnost orgánů státního zřízení ve všech oblastech života země.

V **ekonomické oblasti** probíhala od počátku války urychleně opatření, která předpokládaly plány vojenské hospodářské mobilizace. Především se to vztahovalo na odběr a předání nezbytných materiálních a technických prostředků ke zkompletování nově rozvinutých svazků. Současně se značná část průmyslu převáděla na výrobu válečného materiálu: výzbroje, střeliva a jiných materiálů nezbytných pro válku. Na začátku války se znovu rozdělovaly finanční, materiální a lidské zdroje mezi různé obory národního hospodářství. Značnou přestavbu doznala práce všech druhů dopravy, orgánů spojů atd.

Zahraniční politická činnost vlády měla v počátečním období války také zvláštní charakter. Odhalovali se skuteční spojenci a noví protivníci, přijímala se opatření k vytvoření a rozšíření koalic. Již v prvních dnech války se jasně odhalily zahraniční politické plány států vstupujících

do války, jejich skutečné politické cíle, ale prověřoval se také opravdový vztah spojenců k závazkům, přijatým předválečnými smlouvami. Vzhledem k tomu představoval také vstup států do války složitý proces spojený s řešením celé řady úkolů celostátního významu. Tento proces, v jehož průběhu válčící strany řešily prvořadě vojenské, politické a ekonomické úkoly, celkově naplňoval obsah počátečního období války.

Druhá světová válka odhalila celou řadu charakteristických znaků a forem vstupu států do ní. Z nich se u některých, zvláště agresivních států, jasně projevil snaha k uskutečnění všech, nebo aspoň většiny přípravných opatření k válce, včetně strategického rozvinování, ještě v mírové době. Východí uskupení sil pro první operace se vytvářela v předválečném období za podmínek utajení celou soustavou maskovacích opatření. Nejvíce se tato tendence projevila u Německa a Japonska, které rozpoutávaly válku a předem stanovily dobu agrese. Státy, které byly napadeny, se obvykle opožďovaly se strategickým rozvinováním. To vytvářelo nerovnost podmínek vstupu do války, poskytovalo útočníkovi značné výhody. Tyto výhody však neměly nepřekonatelný osudový ráz. Válečné zkušenosti prokázaly možnost zbavit nepřítele těchto výhod současným opatřeními k odrazení připravovaného napadení, jestliže se ovšem pečlivě zhodnotí situace a správně ocení předem připravované kroky agresora k zahájení války.

Války začínaly mohutnými strategickými operacemi za účasti hlavních sil útočníka, který zahajoval bojovou činnost mohutným úderem letectva a zasazováním silných uskupení tankových a mechanizovaných vojsk do sražení, vysazováním vzdušných a mohutných námořních výsadků a to ihned v prvních dnech.

Zvláštní význam při tom útočník přikládal získání nadvlády ve vzduchu. Hromadnými vzdušnými údery a hlubokými průlomy motorizovaných vojsk se útočník snažil zničit sklady zbraní a základny, narušit mobilizaci a strategické rozvinování protivníka.

V souvislosti s tím vzrostla ve větší míře úloha překvapení pro dosažení stanovených cílů. Překvapení poskytovalo útočníkovi výhody k uskutečnění prvního mohutného úderu na protivníka a značně morálně a psychologicky ovlivňovalo vojska a obyvatelstvo. Vojska v napadených zemích dislokovaná v pohraničních oblastech nebyla obvykle uvedena do plné bojové pohotovosti. Byla nucena vstupovat do boje z chodu po útvech, aniž by se mohla plně soustředit a rozvinout na vy-

chozích čarách. Pro napadené státy nelze takovou činnost vojsk na začátku války považovat za zdůvodněnou a považovat ji za zákon nebo pravidlo. Vliv faktoru překvapení, jak nás učí zkušenosti z války, může být zvrácen nebo podstatně oslaben. Toho se dosahuje systematickým a cílevědomým vedením průzkumu protivníka, objektivním hodnocením vytvářející se situace, včasným uvedením vojsk do plné bojové pohotovosti.

Charakteristickým rysem vedení počátečních operací bylo oboustranné použití nejdokonalejší bojové techniky, zvláště letectva a tanků, což podmiňovalo růst palebné síly, hloubku útočných operací a zvýšení manévrovosti postupujících uskupení.

Vysoce manévrový a dynamický charakter bojových akcí vyvolal nové požadavky na obranu.

Zkušenosti prvních obranných operací ukázaly, že úporné držení důležitých čar musí být spojováno s rozsáhlou manévrovou činností a podnikáním efektivních protiúderů. Zvláště důležitého významu nabývaly strategické zálohy, jakož i spolehlivá protivzdušná a protitanková obrana.

Zkušenosti prvních operací druhé světové války také prokázaly podstatné zvětšení rozmachu válečné činnosti. Válečná činnost za účasti mohutných sil se již od prvních hodin války rozvíjela na rozsáhlých pozemních, námořních a oceánských válčících současně a zatahovala do sebe hluboké týly bojujících stran. Všechno to neobvykle komplikovalo podmínky řízení vojsk, kladlo mimořádně vysoké požadavky na činnost strategického a operačního velení ozbrojených sil od prvních hodin války.

☆

Při hodnocení významu zkušeností minulé války pro soudobé podmínky co do způsobů vstupu států do války je nezbytné počítat s těmi ohromnými změnami, které nastaly v rozmístění sil na mezinárodní aréně, jakož i v rozvoji výzbroje, bojové techniky a všeobecně ve vojenství za čtvrt století po skončení druhé světové války.

Rozbor těchto změn ukazuje, že v budoucí době jako nikdy v minulosti jsou možné nejrůznější formy a způsoby zahajování války.

Charakter a zaměření přípravy ozbrojených sil hlavních imperialistických států, především USA, ukazují, že agresor může zahájit válku se Sovětským svazem a ostatními zeměmi — účastníky Varšavské smlouvy nenadálým napadením za použití veškerého arzenálu jaderných prostředků a klasických druhů zbraní.

Pro tento účel jsou ve Spojených státech amerických v neustálé bojové pohotovosti strategické útočné jaderné síly: mezikontinentální rakety, atomové ponorky a letouny strategického letectva. Pro jejich přípravu k útoku není třeba zvláštního času. Na stanovený signál mohou být tyto síly uvedeny do činnosti okamžitě. Za určitých podmínek se připouští možnost vedení bojové činnosti na začátku války klasickými zbraněmi. Proto USA drží v různých částech světa a zvláště v Evropě silná uskupení pozemních vojsk a letectvo, pohotové k rozvinutí aktivních bojových operací, aniž by musely provádět jakákoliv dlouhá přípravná opatření.

Proto je v soudobých podmínkách třeba považovat za nejpřavděpodobnější a nejnebezpečnější způsob zahájení války

překvapivý úder s použitím různých druhů zbraní. To vyžaduje nezbytnost udržování vysoké bdělosti vůči intrikám podněcovatelů nové války. Sovětský svaz a ostatní země Varšavské smlouvy jsou nuceny přijímat všechna nezbytná opatření na upevnění své obranné síly.

Právě takový závěr učinila naše strana, která vychází ze současné situace zkušeností a poučení minulé války. Potvrzuje to její mnohostranná praktická činnost zaměřená k všestrannému upevnění obranyschopnosti naší vlasti, k dalšímu zvýšení síly a bojové pohotovosti sovětských ozbrojených sil, zabezpečujících naši bezpečnost a zmaření jakýchkoliv dobrodružství ze strany imperialistů.

„Opatření přijatá v posledních letech, — řekl s. L. I. Brežněv na XXIV. sjezdu KSSS, — umožnila podstatně zvýšit moc a bojeschopnost ozbrojených sil. Sovětské lidé mohou být ubezpečeni, že v kteroukoliv dobu, ve dne i v noci jsou naše slavné ozbrojené síly připraveny odrazit útok nepřítelů, ať by zaútočil kdekoliv. Jakýkoliv možný agresor ví, že v případě pokusu o raketové jaderné napadení naší země se mu dostane zničujícího odvetného úderu.“

V závěru je třeba podtrhnout, že tento článek plně nevycerpává dané téma, ale pouze vysvětluje jen ty nejdůležitější aspekty. Téma vyžaduje další zkoumání a studium. Zde je skutečně, jak říká ministr obrany maršál Sovětského svazu A. Grečko, „se nad čím zamyslet“, je na čem pracovat.

Ze sovětského vojenského tisku přeložili
plk. ing. František Pelech
a pplk. Ladislav Kysil

Překvapení v soudobých podmínkách

Historické zkušenosti svědčí o tom, že moment překvapení byl vždy jednou z důležitých zásad vojenského umění. Zvlášť velkého významu nabývá tento prvek v oblasti strategického plánování. Zahájení války s překvapením (bez vyhlášení války) často poskytovalo útočníkovi velké výhody a někdy i podmiňovalo jeho úplné vítězství. Napadená strana, zvláště nebyla-li dostatečně na válku připravena, utrpěla velké ztráty svých ozbrojených sil a ztrácela značnou část svého území. Nenadálé napadení a první porážky snižovaly morální pevnost vojsk, paralyzovaly vůli k odporu a narušovaly velení.

Zvlášť významné místo v arsenálu agresorů získalo překvapení ve válkách 20. století. Věrolovně, bez vyhlášení války, došlo k válce Japonska proti Rusku v r. 1904 a klasickým příkladem nenadálého napadení byla akce Japonska proti námořní základně USA Pearl Harbor v r. 1941. Rovněž fašistické Německo zahájilo nenadálým útokem válku proti Polsku, Norsku, Dánsku, Belgii, Holandsku, Jugoslávii a Řecku a v r. 1941 věrolovně přepadl Sovětský svaz.

Stejný kurs nastupují soudobí pretendenti světovlády. Celá řada lokálních válek a agresivních akcí USA a jejich spojenců byla zahájena nenadálým útokem. Základem válečných plánů Izraele proti arabským státům v r. 1967 byl rovněž moment překvapení.

Dosažení překvapivosti v útoku bylo v minulosti ztěžováno velkým rozsahem mobilizačních opatření a dlouhými lhůtami rozvinutí a soustředění armád, bez kte-

rého bylo vedení operací prakticky nemožné nebo mělo pouze omezený rozsah. Nebylo možno ani plně utajit přechod armády z mírového na válečný stav. Zahájení mobilizace a rozvíjení ozbrojených sil na válčisti se stávalo demaskujícím příznakem a to i tehdy, bylo-li prováděno s maximální bdělostí a ostražitostí a provázáno použitím maskovacích opatření. Proto byl při plánování nenadálého napadení zdůrazňován a respektován nikoliv prvek času, protože nepřítel zpravidla rovněž připravoval opatření k odražení případného útoku, nýbrž volba překvapivých způsobů a objektů prvních úderů, skýtající co nejlepší výsledky.

Překvapení je tedy značně široký pojem. Zahrnuje v podstatě tyto prvky: dobu zahájení útoku, moment zahájení prvních úderů, objekty, formy a sílu prvních úderů, hlavní síly pro jejich uskutečnění a technické překvapení, tj. použití nových druhů zbraní a bojové techniky ve strategickém měřítku. Nenadálost napadení může v každém konkrétním případě zahrnout buď všechny, nebo jen některé z uvedených prvků.

Válečné zkušenosti svědčí rovněž o výrazné tendenci narůstání úlohy překvapení a jeho následků v souvislosti s rozvojem prostředků napadení, hlavně jejich dosahu, ničivé síly a manévrovosti, tj. možnosti jejich rychlého postupu. Již ve druhé světové válce nenadálost útoku, doprovázená hromadnými údery letectva na uskupení ozbrojených sil, průmyslová a správní střediska a rozhodným postupem tankových a mechanizovaných vojsk a na

moři použitím výsadků, často předurčila porážku slabší napadené válčící strany [Polsko, Norsko, Francie apod.]. Avšak i ve válce proti silnému nepříteli poskytl využití momentu překvapení útočníkovi velké výhody na dosti dlouhé období. Příkladem je zde napadení SSSR fašistickým Německem a agrese Japonska v prostoru Tichého oceánu.

Po 2. světové válce docházejí mnozí zahraniční vojenští teoretici pod vlivem rozvoje raketových jaderných zbraní k obecným závěrům o rozhodující úloze překvapení v příští možné válce. Vidi v něm klíč k vítězství a často absolutní, univerzální prostředek. Své plány na rozpoutání nové světové války s použitím raketových jaderných zbraní, spojují imperialisté, tak jako všichni agresori v minulosti, s nenadálým napadením.

Nebývalý růst ekonomické i vojenské síly velmocí v poválečném období, rozvoj mohutných prostředků ničení a jejich dopravy na velké vzdálenosti, mají nutně vliv i na způsoby nenadálého útoku a jeho možné následky.

Podle názorů zahraničních vojenských teoretiků se projevuje tento vliv takto:

V první řadě lze konstatovat rostoucí možnosti velmocí nebo velkých států, udržovat značně ozbrojené síly již v míru. To vytváří předpoklady pro uskutečnění nenadálého útoku. Současně vzrůstá kontingent sil, kterých je možné použít k uvedenému účelu. K pozemním silám a loďstvu přistupuje letectvo a raketové vojsko různého určení, které je stále mohutnější a účinnější. Klasické druhy ozbrojených sil mají rovněž větší možnosti realizace nenadálého útoku. Hlavní úkol v rámci nenadálého útoku v soudobé válce mají strategické raketové jaderné prostředky, raketové jaderné ponorky, strategické letectvo a letadlové lodi se svými letouny. Mohou se jej zúčastnit i raketové jednotky svazů, armádní a námořní letectvo. Tato mnohostrannost prostředků napadení dovoluje značně zvětšit počet objektů, které mohou být cílem prvního úderu.

Rychlý růst ničivé síly nových zbraní podmiňuje i větší následky napadení. Kromě toho může být splnění úkolu v současné době v každém konkrétním případě dosaženo menšími silami, než je tomu při použití klasických prostředků. Zvýšený dosah letectva a prakticky neomezená dálka střelby mezikontinentálních raket podmiňuje odpovídající zvětšení hloubky prvních nenadálých úderů. V současné době může být prakticky celý povrch Země zasažen raketovými jadernými prostředky. Zvýšení rychlosti dopravy náloží [bojových hla-

vic] na cíle úderů umožňuje zkrátit dobu mezi vydáním rozkazu [signálu] a provedením prvního úderu. Úměrně se snižuje též doba, potřebná pro přípravu sil k odražení nenadálého útoku napadenou stranou. To vyvolává nutnost zvýšení bojové pohotovosti na všech stupních, rychlejšího vyhodnocování informací a kratší doby pro přijetí rozhodnutí a jeho předání vykonavatelům.

V současných podmínkách značně vzrostl a neustále roste počet objektů, které mohou být cílem prvních úderů. K dosažení zaručeného úspěchu již při zahájení války musí být zničena uskupení raketových vojsk, letectva, válečného loďstva a řada důležitých správních a ekonomických center. To vyžaduje zasazení velkých sil. V prvních úderech se považuje za nutné využít hlavních úderných sil armády i válečného loďstva. Nenadálé napadení pouze několika objektů, třeba důležitých, nevede ke splnění rozhodných cílů a nezabrání hromadnému odvetnému úderu nepříteli.

Japonským vojskům v rusko-japonské válce stačil k dosažení významných úspěchů jeden hlavní a jeden pomocný úder [Port Arthur a Čemulpo]. V roce 1941 vedli Japonci první úder na Pearl Harbor, letiště na Filipínách a řadu dalších námořních a leteckých základů USA. 22. června 1941 provedlo německé fašistické letectvo úder na většinu letišť v západních oblastech SSSR, na řadu námořních základů, železničních uzlů, třeba a uskupení pozemních vojsk v posádkách a táborech.

V prvních úderech na pohraniční objekty bylo použito značného počtu tanků a dělostřelectva.

Politické vedení států bude při rozhodnutí o nenadálém napadení a celkovém zahájení války nuceno řešit složité úkol, rozhodnout jak o osudu války vcelku, tak i nejdůležitějších odvětvích hospodářství, tj. průmyslových objektů na vlastním území a obchodního, rybářského, průmyslového a vědecko-výzkumného loďstva a civilního letectva, které je v zahraničí. Jak ukazují válečné zkušenosti, mohou být některá ochranná a mobilizační opatření v průmyslu, zdržení pravidelných odplutí lodí a letů dopravního letectva na zahraničních linkách nebo jejich vrácení z pravidelných plaveb a letů výstražným signálem pro nepříteli.

Např. změna pravidelných plaveb a zdržení lodí v japonských přístavech v r. 1904 umožnila ruské námořní zpravodajské službě dojít k závěru o reálné přípravě Japonska k válce s Ruskem. Německo v předvečer 1. světové války v rozporu se

všemi pravidly zdrželo britské obchodní lodě ve svých přístavech. Analogicky postupovalo i před napadením různých států na počátku a v průběhu 2. světové války.

Italský diktátor Mussolini volil jinou cestu. Neměl čas vyčkávat. Francie byla na pokraji zkázy a bylo nutné pospíšet si k dělení kořisti. Proto se rozhodl vstoupit do války, aniž by se staral o své obchodní loďstvo. Následek toho byl, že asi 1/3 italského obchodního loďstva (skoro milion bruttoregistrovaných tun), které bylo na moři, se zmocnili Angličané. Znamenalo to pro Itálii velkou ztrátu, která se odrazila na možnostech dovozu surovin a vojenských přeprav na severoafrické bojiště.

V současné době hraje námořní, obchodní, rybářské a průmyslové loďstvo, jakož i civilní letectvo významnou úlohu v životě mnoha států, hlavně velkých. Roční objem námořní přepravy v míru se blíží k 2,5 miliardy tun a tvoří více než 60 % nákladu ve světovém měřítku. Každoroční růst námořní přepravy o 9 % může vést v roce 2000 k dosažení celkového objemu 5–6 miliard tun. Za posledních 20 let se tonáž obchodního loďstva zvýšila o 80 milionů brt. na 247 milionů brt. Státy NATO mají kolem 22 000 lodí (95 mil. brt.). Významné místo v ekonomice velkých států má i civilní letectvo.

Právě proto zastávají vojenští teoretici NATO názor, že v období napětí i konfliktů bude nutné velmi pečlivě sledovat námořní plavbu, režim letů civilního letectva, provoz v přístavech a na letištích. Je to jeden z pravděpodobných příznaků připravovaného napadení. Změna režimu plavby obchodního loďstva a letů civilního letectva, překvapivé změny lodních cest a tras letů, rychlé odplutí lodí ze zahraničních přístavů a zdržení lodí může odhalit začátek mobilizace.

Rychlý rozvoj raketových jaderných zbraní s jejich obrovskými útočnými a ničivými možnostmi vyvolal v agresivních kruzích naději (a současně i odpovídající teorii) na možné rozpoutání války a rychlé vítězství pomocí mírových ozbrojených sil. Tato varianta je považována za velmi lákavou, protože poskytuje značné výhody při dosažení překvapivosti napadení. Nevyžaduje doplňujících mobilizačních opatření a stává se pro horké hlavy jakýmsi klíčem k vítězství.

Celkem nedávno — v roce 1968 — vyjádřil bývalý ministr národní obrany USA McNamara názor, že „k tomu, aby byla nepříteli způsobena nenahraditelná škoda, je potřebná pouze část plánovaných mezikontinentálních balistických raket a ra-

ket POLARIS i bez součinnosti strategického letectva“.

V současné době se však v zahraničním tisku stále častěji ozývají hlasy o tom, že rozpoutání války a vedení prvních operací mírovými silami a prostředky je v rozporu s jejich současnou úrovní. K realizaci nenadálého útoku a k dosažení rozhodných cílů je zřejmě nutné stále udržování velkých rozvinutých sil na vysokém stupni pohotovosti. To znamená značné zatížení ekonomiky nejen malých států, ale i velmocí.

Uvedená skutečnost však není hlavním prvkem zdržování agresorů. Vedoucí činitelé NATO přiznávají, že hlavním důvodem je nutnost počítat s možným silným odvetným úderem napadeného státu. Proto při rozhodování o přípravě nenadálého raketového jaderného útoku jsou nutná příslušná opatření k uvedení vlastních ozbrojených sil a státu jako celku do stavu pohotovosti k obraně.

Podle zpráv ze zahraničí hlídkuje ve světových mořích v současné době okolo poloviny raketových ponorek USA. Avšak při přípravě napadení je třeba rozvinout všechny bojeschopné ponorky. K tomu je třeba několika dnů. Rovněž je nutné rozvinutí sil pro boj s nepřátelskými ponorkami. Podobná opatření jsou nevyhnutelná i u letadlových námořních svazků, letectva, pohyblivých odpalovacích zařízení a při uvedení stálých odpalovacích zařízení raket do odpovídajícího stupně bojové pohotovosti.

Kromě toho musí konečnému rozhodnutí pro zahájení nenadálého útoku předcházet rozptýlení sil, vyvedení obyvatelstva z měst a jiná obranná opatření.

Jakékoliv změny v uskupení a rozmístění sil mohou tedy být výstražným znamením, svědčícím o zahájení přípravy a rozvíjení sil k napadení. Bude-li použito soudobých průzkumných prostředků, nemohou zůstat taková opatření utajena.

Zkušenosti získané v lokálních válkách svědčí o tom, že i při jejich rozpoutání byli imperialisté nuceni provést doplňující rozvinutí sil. Nehledě na to, že na cizím území je umístěna více než třetina sil (okolo 1,2 mil. vojáků) na stovkách velkých i malých základnách, neobešel se PENTAGON ani v malých konfliktech (Kongo, Libanon, Jordánsko) — nemluvě o velkých, jako válka v Korei a ve Vietnamu — bez přesunu vojska a letectva do prostoru konfliktu se sousedící oblastí, z jiných válčíšť a do konce i z mateřské země. Např. 6. flotila USA ve Středomoří představuje značnou sílu, přesto však v období krize v Jordánsku v minulém roce se USA zřejmě nemohly na ni plně spolehnout a vy-

slaly do Středozemního moře navíc letadlovou loď, vrtulníkovou loď, 4 torpédoborce, námořní pěchotu a letectvo. Doplňující rozvinutí sil 6. flotily si vyžádalo přibližně jednoho týdne. Kromě toho byly do uvedeného prostoru vyslány i britské válečné lodě. Ve všech větších nebo menších konfliktech a lokálních válkách byl PENTAGON nucen sáhnout k částečné mobilizaci.

Naskytá se otázka, který moment je podle názoru zahraničních vojenských odborníků vhodný k napadení. Raketové jaderné zbraně skýtají rozsáhlé možnosti různých variant nenadálého napadení co do času, směru, objektu a technických způsobů jeho realizace. Tyto prvky byly již dostatečně rozebrány. Je proto účelné poukázat na některé další způsoby, použitelné k dosažení překvapení.

Jedním z nich je nenadálé napadení, zejména ve sváteční den, kdy dochází k hromadnému uvolnění vojáků a k jejich vycházce do města a mimo posádku, a tím ke snížení bojové pohotovosti i bojeschopnosti útvarů a svazků pozemních vojsk, loďstva, letectva i PVO. V tomto smyslu je nejprůkaznější japonské napadení PEARL HARBORU v neděli 7. prosince 1941 a německé napadení SSSR fašistickým Německem v neděli 22. června 1941.

Velká pozornost je věnována nejen volbě dne napadení, nýbrž i momentu vedení prvních úderů. Japonské letectvo např. udeřilo na základnu a loďstvo časně ráno, kdy končil ranní úklid a mužstvo se připravovalo ke snídani. Nálet izraelského letectva by zahájen v 8.45 hodin, kdy důstojnický sbor a úředníci vládních úřadů byli na cestě z domova na pracoviště a hotovostní útvary letectva a PVO se po noční službě připravovaly k odpočinku.

Kromě rozsáhlého použití námořních a leteckých sil k prvním úderům je příkladem značný význam nejen strategickému, ale i operačnímu a taktickému maskování. Historická zkušenost ukazuje, že např. přiblížení japonského svazku letadlových lodí k Havajským ostrovům bylo maskováno volbou tras přes málo navštěvované prostory oceánu, vytvořením speciální sestavy, respektováním zákazu rádiového provozu a řadou dalších opatření. V norské výsadkové operaci se předem odřady výsadků přepravovaly do některých přístavů v podpalubě obchodních lodí, určených pro přepravu rudy a ryb. Jako maskování se na válečných lodích používaly obchodní vlajky jiných států. K zabezpečení prvního úderu letectva na egyptská letiště v roce 1967 přilétaly izraelské letouny od moře v malých výškách. Určitých

způsobů rádiového maskování a protirádiové činnosti se používalo v první i druhé světové válce, avšak zvláštního významu nabývají tato opatření v současné době.

Jednou z variant zahájení světové války může být přerůstání lokální války nebo krizové situace místního konfliktu. Dějiny poválečných mezinárodních vztahů znají mnoho příkladů takových krizových situací. Konflikty bývají zpravidla provázeny výraznou aktivizací cvičení a manévru vojsk a loďstva v prostorech blízkých ohnisku krize, ale i v jiných oblastech. Uvedených opatření se využívá ke zvýšení celkové úrovně bojové pohotovosti a k částečnému rozvinutí ozbrojených sil. K dosažení tohoto cíle mohou být v trezorech států uloženy předem připravené plány takových „havarijních“ cvičení.

Válečné konflikty a provokace vznikají zpravidla současně v několika zeměpisně oddělených prostorech. Některé z nich jsou určeny k odvedení pozornosti, k maskování hlavního směru agrese a nebo k odpoutání pozornosti světového veřejného mínění. Napadení arabských států Izraelem bylo doprovázeno vyhlášením republiky Biafra. Přípravu agrese proti Kambodži v květnu 1970 maskovala provokace proti Kube 17. dubna téhož roku a vyslání amerických lodí do hlavních měst Trinidadu a Tobaga. Obnovení leteckého bombardování Vietnamské demokratické republiky 21.—22. listopadu 1970 se shodovalo s portugalskou agresí proti Guineji. Takových analogií je možné uvést i více. Je zřejmé, že tato metoda pevně zakotvila v arzenálu diplomacie i strategie imperialismu.

Možné těžké následky nenadálého útoku v soudobých podmínkách hlavně za použití raketových jaderných zbraní, mají určující vliv na důležitost řešení nesnadné problematiky obrany státu ve vztahu k zabránění nebo zmaření nenadálého útoku agresora.

Při studiu možnosti nenadálého útoku berou zahraniční vojenští specialisté v úvahu i stav a rozvoj prostředků pro odrazení útoku, které jsou v době vědeckotechnické revoluce v neustálém vývoji a jsou nepřetržitě zdokonalovány. Velkými změnami prošel i vývoj prostředků průzkumu a pozorování, palebných prostředků pro odrazení napadení a ochranu objektů. Největší význam mají podle jejich názoru tyto změny v oblasti obranných prostředků:

— rozvoj prostředků zjišťování a rozpoznávání, radiolokace, hydroakustiky, tepelné indikace a v perspektivě laserů. Podle jejich propočtů jsou dálkové radiolokační prostředky s tou zjistit rakety na

vzdálenost do 4—5000 km a rozlišovací schopnost fotografické aparatury ISZ umožňuje rozpoznávat na snímcích objekty malých rozměrů jako jsou letouny, lodi a odpalovací zařízení raket. Pomocí této aparatury se zjišťuje odpálení raket;

— rozvoj protivzdušných raketových komplexů včetně antiraket předurčených k ničení balistických střel za letu;

— rozvoj pojiček všeho druhu a elektronických výpočetních komplexů umožňujících rychlé získání údajů o raketách nepřítele a řešení úkolů střetnutí antirakety s raketou;

— rozvoj stavebního průmyslu, který poskytuje velké možnosti výstavby různých druhů úkrytů a chráněných vojenských a civilních objektů;

— stávající možnosti rozptylu uskupení ozbrojených sil, zásob a jiných týlových objektů a zařízení a jejich maskování. Zkušenosti z druhé světové války přesvědčivě ukázaly, že pečlivé maskování a rozptyl vojsk, týlových objektů a zařízení a zá-

sob všeho druhu byly efektivním opatřením, vedoucím ke snížení ztrát způsobených činností nepřátelského letectva.

Nenadálý útok, tak jako každá jiná kategorie vojenského umění a možnosti jeho realizace nebo odvrácení a zmaření jsou podřízeny určitým zákonitostem a podmíněny řadou objektivních činitelů. Jako odpověď na rozvoj sil, prostředků a způsobů napadení se rychle zdokonalují síly, prostředky a způsoby obrany. Nenadálému útoku se v současné době připisuje zvlášť velký význam, avšak stejně velká pozornost je věnována i obraně. Hledají se nové spolehlivé způsoby výstrahy a zmaření nenadálého útoku.

Je třeba vidět, že vysoká bojová pohotovost vojsk a nejmodernější technické prostředky pro pozorování, průzkum, spojení a velení zabezpečují při dovedném použití včasné odhalení příprav pravděpodobného agresora a zmaření jeho zákeřných úmyslů.

Upraveno ze sovětského tisku

K problematice obnovení bojeschopnosti vojsk

Sovětský vojenský tisk věnuje velkou pozornost problematice obnovení bojeschopnosti vojsk po jejich napadení zbraněmi hromadného ničení. V tomto článku proto seznámíme čtenáře s názory na otázky

- způsobů zkrácení lhůt na obnovení bojeschopnosti prvního sledu frontu v období přesunu a zasazení do sražení,
- vedení operace silami, které si uchovaly bojeschopnost po napadení jadernými údery, v různých podmínkách přechodu vojsk frontu do útoku,
- obnovení bojeschopnosti raketových svazků a útvarů.

Obnovení bojeschopnosti vojsk a útok silami, které zbyly po prvním jaderném úderu

Zkušenosti mnoha cvičení a válečných her ukazují, že obnovení bojeschopnosti armády prvního sledu frontu, která byla napadena jadernými údery po jejím přesunu ke státní hranici, trvalo několik hodin až dní, na samostatných směrech i více. Za toto období má nepřítel možnost opakovat jaderné údery a tím v podstatě zmařit útok. Abychom tomu zabránili, je nutné hledat nové, dokonalejší způsoby obnovení bojeschopnosti armád frontu, zejména těch, které jsou předurčeny k vedení útoku na směru hlavního úderu.

Zkrátit čas na přípravu armád prvního sledu frontu, které byly napadeny jadernými údery nepřítel, k přechodu do útoku je možné za jednoho předpokladu: jestliže při obnovení jejich bojeschopnosti nebudeme používat způsobu přeorganizování vyřazených pluků a divízi útlačících na hlavním směru (jak je často doporučováno), ale **způsobem jejich výměny**

novými pluky a divizemi za druhého sledu a záloh (za předpokladu, že si ovšem uchovají bojeschopnost).

Předvídání takové varianty manévru silami a prostředky je velmi potřebné, neboť v období rozhodující jaderné činnosti není možné uchovat na dlouhý čas stálou organizaci divízi. Tato opatření nevylučují možnost předávat útvarům divízi bojeschopné jednotky ze sestavy pluků, vyřazených z boje, zvláště ty jednotky, které v okamžiku jaderného úderu byly v odtržení od hlavních sil (v představeném odřadu), pochodovém zajištění nebo v záloze) a nebyly podrobeny silnému morálně psychologickému působení jaderných zbraní. Metodu přeorganizování praporů a pluků, vyřazených z boje jadernými údery, v bojeschopné vojenské organismy, tak jak je praktikováno na cvičeních, můžeme v zásadě připustit k obnovení bojeschopnosti záloh nebo svazků druhého sledu

armád a rovněž divizí prvního sledu, které přecházejí do útoku později, než hlavní úderné uskupení armády.

Při obnově bojovnosti armády prvního sledu ze sestavy záložních svazků frontu je zapotřebí **nejvíce času na jejich přesun k čáře zasazení do sražení**; jeho uskutečnění ve vysokých tempích v těchto podmínkách je těžké. Zdržení přesunu může vzniknout v důsledku toho, že nejsou na daném směru frontové zálohy a rovněž v důsledku ztrát, které utrpěly svazky v době prvního úderu nebo v období přesunu do pásma zesilované armády.

Obnovení bojovnosti prvního sledu v krátkém čase má důležitý význam při dokončení zničení nepřítele. Dosáhne toho, jestliže předem včas plánujeme zesílení armády 1—2 záložními divizemi, jejich přiblížením ke směru útoku armády a přijetím účinných opatření k jejich ochraně před jadernými údery nepřítele při rozmístění na místě a při zahájení přesunu.

Oslabí působení jaderných úderů nepřítele na divize, předurčené pro záměnu vyřazených divizí z boje, můžeme na základě jejich většího rozptýlení v prostoru soustředění a rovněž vhodným způsobem jejich přesunu k čáře zasazení do sražení. Podle současných názorů přesunují se svazky ze zálohy na rovnoběžných osách přesunu, na nichž čelní útvary postupují přibližně na jedné úrovni vzhledem k čáře fronty. Takový způsob ulehčuje regulaci pohybu a zabezpečuje současně vyvedení sil do boje. Nenapomáhá to ovšem ochraně vojsk, která se přesunují v proudech po rovnoběžných osách přesunu, před jejich ničením jedním jaderným úderem velké mohutnosti a oslepení při výbuchu jaderné munice střední ráže.

Propočty ukazují, že zabránit současnému ničení vojsk za přesunu a značnému oslabení možností jejich oslepení se podaří za předpokladu, že použijeme nové varianty uclnění pochodové sestavy svazků, kde pochodové proudy útvarů se přesunují po rovnoběžných osách přesunu (nejsou-li jednotlivé osy vzdálené aspoň 10 km) stupňovitě, tj. pochodové proudy jednoho útvaru se přesunují na úrovni mezer v pochodové sestavě souseda zprava nebo zleva. Takové uclnění bude mít vliv na určená tempa pochodu, ale značně ztíží stupeň ničení vojsk jadernými zbraňmi nepřítele.

Velmi složité je dosáhnout **zkrácení času na obnovení bojovnosti úderné-**

ho uskupení frontu při výměně armády prvního sledu, která ztratila bojovnost, druhým sledem frontu. Řešení tohoto úkolu rovněž závisí na tom, v jakém stavu dokáží tato vojska vyjít k čáře zasazení do sražení.

Bude to především záviset na tom, nakolik spolehlivě budou umlčeny prostředky jaderného napadení nepřítele a jak dobře bude organizována PVO. Dosáhneme-li toho, přesto nemůžeme zaručit, že armáda druhého sledu frontu při přesunu nebude napadena jadernými údery nepřítele, v důsledku nichž určitá část velitelských stanovišť, svazků a útvarů různých druhů vojsk a speciálních vojsk bude mít velké ztráty.

V takovém případě nejvíce času při obnově jejich bojovnosti, obdobně i v armádách prvního sledu, bude zapotřebí na **přeorganizování jednotek a útvarů**. K urychlení tohoto procesu je možné výběrem sloučit bojovné divize a pluky, které zbyly z prvního sledu úderného uskupení frontu a z armád, které se přesunovaly k výměně. **Charakteristickými způsoby obnovení bojovnosti mohou být:**

- organizace velení na základě jednoho z uchovalých míst a jeho posílení důstojníky a prostředky spojení;

- obnovení prvního sledu z počtu bojovných divizí a pluků měněné armády a svazků (útvarů) z druhého sledu frontu, které dokázaly v bojovném stavu vyjít k čáře nasazení do sražení;

- vytvoření druhého sledu (vševojskové zálohy) armády sloučením bojovných útvarů a jednotek.

Nejtěžší situace pro vojska frontu se vytvoří, když současně s armádami prvního sledu budou mít velké ztráty jak druhý sled, tak i zálohy frontu. Na určitou dobu front prakticky nemá možnost rychle obnovit bojovnost armády prvního sledu z počtu svých vlastních sil.

Ke změně situace je třeba použít ve prospěch frontu prostředky nadřazeného velitele, především k rozbití celistvých a pro front nebezpečných uskupení nepřítele. Zvláštní nutnost přitom vzniká na těch směrech, kde armády frontu budou mít tak velké ztráty, že nebudou s to nejen přejít do útoku, ale i čelit aktivní činnosti vojsk nepřítele. Zničení velkého uskupení nepřítele umožní frontu uvolnit z některých úseků část sil a prostředků k obnově bojovnosti armád, předurčených útočit na směru hlavního úderu.

Armáda i front bude v této situaci **vytvářet smíšené armádní a frontové skupi-**

ny jako dočasné formy, které předcházejí obnovení bojeschopnosti armád. Principy jejich organizování a složení mohou být různé. Tyto otázky v dostatečné míře rozebírají autoři v jiných statcích.

Hovoříme-li o způsobech vedení operací po prvních jaderných úderech, budeme věnovat pozornost těmto hlavním zásadám.

Při současném přechodu hlavních sil frontu do útoku je nejvýhodnějším způsobem vedení operací uskutečnění čelních úderů do hloubky přes prostory hromadných jaderných úderů a trhliny v operační sestavě nepřítele. Vést útok na sbíhavých směrech s cílem obklíčit a zničit neúplně utvářené nepřítel, které utrpěly velké ztráty, je v těchto podmínkách neúčelné. To může vést ke ztrátě času a k snížení tempa útoku do hloubky.

Jinak bude vedena operace v situaci, kdy vojska frontu v důsledku velmi nestejného složení armád a nestejné vzdálenosti od čáry rozvinutí přejdou do útoku na jednotlivých směrech v různé době. Zde je především nutné zabezpečit maximální využití úspěchu těch armád, které jako první přešly do útoku. Jejich rozhodný postup vytvoří příznivé podmínky k dokončení zničení nepřítele v obraně na čarách před frontou armády, která přechází do útoku hlavními silami později než sousedé. Dokončení zničení nepřítele, který začal vyvádět svá vojska, může armáda uskutečňovat čelními údery se současným obejítím jednoho nebo obou boků přes pásma sousedních svazů, které se vklínily v této době již do velké hloubky.

Při přechodu vojsk frontu do útoku v různé době bude proto nejcharakterističtější spojením několika způsobů vedení operací. Rozdělení uskupení nepřítele čelními údery se současným vyjítím do boku a týlu bude spojeno s uskutečněním úderu na nepřítele s cílem obklíčit a zničit jednotlivá nejnebezpečnější uskupení.

Rychlost rozbití prvního operačního sledu nepřítele ve značné míře závisí na rozsahu použití vzdušných výsadků k úderům z týlu. V současné době jsme v podstatě plánovali použití hlavně taktických vzdušných výsadků v síle do praporu, někdy i pluku. Vysazovaly se zpravidla při překonávání úseků jaderných minových zátarasů a za boje o předem určené obranné postavení. Jejich vysazení a bojová činnost významně napomáhají útočícím vojskům k úspěchu. Pomoc nebude však mít takovou hodnotu v případě, že armády prvního sledu frontu, které s cílem předejít nepřítele v začátku vedení aktivní činnosti a uchopit iniciativu do svých

rukou, přejdou do útoku v silně oslabeném složení.

Operační vzdušné výsadky v hodnotě divize jsou vysazovány podle dnešních názorů do hloubky 300–500 km k využití výsledků úderů strategických jaderných prostředků. Používání operačních výsadků v této hloubce bude zásadou i v budoucnosti. Přitom ovšem není možné vyloučit možnosti použití operačních výsadků k poskytnutí pomoci úderným uskupením frontu při dokončování rozbití hlavních sil prvního operačního sledu nepřítele v prvním stadiu rozvíjení operace. Útočící vojska budou vyžadovat jejich pomoc zvláště v situaci, kdy budou násilně přecházet velkou vodní překážkou z chodu, kterou nepřítel může změnit v mohutnou obrannou čáru. Nemá-li front ve svém složení útvarů vzdušných výsadků a situace dovoluje vysadit přistávací výsadky, je účelné využít k úderu z týlu odlehčené útvary mostotřileckých divizí. Jejich aktivní činnost v blízkosti prostorů, které byly napadeny hromadným jaderným úderem, ve značné míře bude napomáhat splnění úkolů vojsk, které útočí čelně.

Při přechodu do útoku po vzájemném napadení obou stran jadernými údery je velmi důležité chránit vojska frontu před dalšími hromadnými ztrátami. Úspěch tohoto opatření závisí na mnoha činitelech, především na účinnosti boje s jadernými zbraněmi nepřítele. Kromě jejich zničení údery raketových vojsk a letectva ihned po jejich zničení má velký význam při řešení tohoto úkolu rozhodný postup tankových a vševojskových armád, které zahájily útok jako první, do hloubky rozmístění nepřítele. Rozdělení vojsk prvního operačního sledu nepřítele na části zabavuje nepřítele možnosti vytvářet jaderné přehradu a uskutečňovat hromadné jaderné údery s pozemním výbuchem na svazy frontu vzhledem k obavě zničit vlastní vojska, které se nacházejí v mezerách mezi vklínivšími se údernými uskupeními frontu.

Včasně obsazení a zneškodnění jaderných minových zátarasů nepřítele, vybudovaných na směru útoku úderných uskupení frontu, může zabezpečit vylátní předem určených oddílů divizí, rozhodný postup tankových oddílů divizí, rozhodný postup tankových divizí do hloubky, vysazení taktických vzdušných výsadků, přeprava odlehčených mototřileckých vojsk vzduchem do týlu nepřítele.

Velkou pomoc útočícím vojskům při plnění tohoto úkolu mohou poskytnout aeromobilní útvary a svazky, které jsou schopny úspěšně ničit nepřítele palbou bo-

jových vrtulníků ze vzduchu. Mohou vysazovat výsadek a ničit vojska nepřítele v prostorech připravených ke zřízení jaderných fugasů, popřípadě odtařovat jaderná minová pole.

Aeromobilní jednotky a útvary je účelné vysazovat v zápatí za jadernými údery a za údery stíhacího bombardovacího letectva na vojska nepřítele, která jsou rozmístěna za úseky jaderných minových zátarasů. Překvapivým útokem obsazují uchovalá místa velení jaderných fugasů. Potom vojska, vysazená z vrtulníků, za podpory bojových vrtulníků údery z týlu a boků ničí útvary příkrytí. Speciální skupiny, které jsou součástí výsadků prozkoumávají a vyřazují z boje jaderné minové fugas. V řadě případů, zvláště po zničení nepřítele palbou bojových vrtulníků, budou tyto skupiny vysazovány bezprostředně v prostorech jaderných minových zátarasů.

Vysazení aeromobilních odřadů může být velmi účinné, kdy odcházející vojska nepřítele vejdou do prostoru jaderných minových zátarasů. Po obsazení výhodné čáry v týlu zátarasů a po odříznutí cest odchodu vzdušné výsadky mohou bránit vyjít nepřítele z nebezpečného pásma a tudíž ztížit nebo vůbec vyloučit použití jaderných fugasů k zničení našich čelně útočících vojsk.

Důležitým problémem je **obnovení druhých sledů a záloh frontu a armád v průběhu operace.**

Splnění tohoto úkolu je spojeno s velkými potížemi, neboť s příchodem nových svazků a svazků ze zálohy HV, zvláště v první 2—3 dny operace nemůžeme téměř počítat. Přesun sil z hloubky bude kromě toho ztížen vytvořením jaderných přehrad a rozsáhlých pásem radioaktivního zamoření a zničení na osách jejich přesunu.

Proto je velmi důležité hledat možnosti obnovení záloh frontu především z počtu

jeho vlastních zdrojů. Určitou část druhého sledu nebo záloh je možné doplnit sloučením jednotlivých jednotek a útvarů, které si uchovaly bojeschopnost v divizích, které ztratily bojeschopnost a zůstaly v týlu frontu k odstraňování následků po jaderném napadení nepřítele. To ovšem zdaleka nevyřeší tento problém. Nejúčinnějším způsobem je jednak stažení sil z bezperspektivních směrů (v operacích s hromadným použitím jaderných zbraní k takovým změnám v situaci může dojít), jednak dočasný přechod na odloučených úsecích fronty do obrany s cílem uvolnit bojeschopné útvary a svazky a využít je na směr hlavního úderu fronty (armády).

Práce k obnovení bojeschopnosti vojsk a doplnění druhých sledů a záloh v podmínkách rychle se měnící situace a neustálé úhrozy vyřazení nových útvarů a svazků z boje jsou velmi složité. Proto k plnění těchto úkolů budou štáby frontu a armád často vytvářet skupiny obnovování záloh, které by

— nepřetržitě shromažďovaly a zevšeobecňovaly hlášení o ztrátách,

— připravovaly veliteli svazu návrhy na jejich doplnění, řídily obnovování záloh s využitím útvarů a jednotek, které si uchovaly bojeschopnost po napadení jadernými údery,

— neustále informovaly vojska, která obnovují svou bojeschopnost, o stavu radiční situace v prostorech jejich rozmístění,

— poskytovaly vojskům nezbytnou pomoc svými silami.

Další rozpracování tohoto problému a prověření jednotlivých zásad v praxi umožní účinněji řešit úkoly obnovení bojeschopnosti vojsk úderných uskupení frontu a jejich přechod do útoku vzápětí za jadernými údery.

Obnovení bojeschopnosti raketových svazků a útvarů

po napadení zbraněmi hromadného ničení zahrnuje

— obnovení narušeného velení a upřesnění (stanovení) bojových úkolů bojeschopným raketovým (raketovým technickým) útvarům,

— záchranné (léčebně odsunové) práce v prostorech jaderných úderů a speciální očistu,

— doplnění ztrát osob, výzbroje a techniky.

Veškerá plánovaná opatření se uskutečňují především včas; po upřesnění směrnice k operaci se jen upřesňují. V celku je řídí velitel (štáb) frontu (armády). Podstanou část prací plní náčelník (štáb) RVD a náčelník služby raketového a dělostřeleckého vyzbrojování frontu (armády). Již v průběhu přípravy operace dohovořují s operační správou (oddělením) a s náčelníky druhů vojsk a služeb frontu (armády) způsob výměny informací o

Možné varianty obnovení narušeného velení raketovým vojskům fronty (armády)

Objekty napadené jaderným úderem nepřítele	Opatření k obnovení narušeného velení
VS frontu (armády)	Velení raketovým vojskům přechází na PVS (ZVS). Zástupce velitele raketových vojsk a dělostřelectva přebírá velení raketovým vojskům frontu (armády)
VS a PVS (ZVS) současně	Velení raketovým vojskům přechází na ... armádu (na ... divizi) po uplynutí doby stanovené signálem
VS raketové brigády	Velení raketové brigádě přebírá velitel 1. oddílu a hlásí to na štáb raketových vojsk a dělostřelectva frontu (armády) signálem

- jaderných a chemických úderech,
- pásech zamoření, zničení, zátop, požárů,
- poskytnutí vzájemné pomoci útvarů různých druhů vojsk při odstraňování následků použití ZHN nepřítelem,
- doplnění ztrát výzbroje, bojové techniky a materiálu,
- evakuaci a opravách poškozené výzbroje a bojové techniky,
- provedení speciální očišty.

Pro případ vyřazení jakýchkoli raketových útvarů (jednotek) z boje štáb předvidá při plánování vlastních raketových úderů možnost změny rozdělení objektů ničení. Proto k ničení důležitých objektů určuje několik raketových oddílů (baterií); pro jedny z nich jsou tyto objekty hlavní, pro druhé záložní.

K obnovení narušeného velení v krátké době štáb RVD frontu (armády) rozpracovává možné varianty předání velení na PVS (ZVS) nebo na místo velení náčelníka RVD armády (divize) při současném vyřazení z boje VS a PVS (ZVS) frontu (armády). Stanoví rovněž způsob velení raketové brigádě, která je v přímém podřízení náčelníka RVD frontu nebo armády (viz tabulku 1).

Při organizaci velení raketovým vojskům stanoví štáb kromě toho zásady soustavného předávání hlášení o situaci raketových (raketových technických) svazků a útvarů, která jsou nezbytná pro předběžné zhodnocení jejich bojeschopnosti. Taková hlášení ve formě včas stanovených signálů budou podřízené štáby předávat ihned po jaderných a chemických úderech nepřítele.

Ke správnému určení lhůt účinných záchranných a léčebně odsunových prací je nutné, aby štáb především zhodnotil jejich možný charakter a objem v prostorech jaderného napadení, určil způsoby činnosti raketových a raketových technických svazků a útvarů v případě jejich napadení, určil charakter vzájemné pomoci mezi útvarů a zásady činnosti smíšených odřadů k odstranění následků.

Možný charakter a objem prací v prostorech napadení hodnotí štáb pomocí metody předvídání. V souladu s charakteristikou očekávaného jaderného úderu nepřítele (předpokládané mohutnosti a druhu výbuchu) a rovněž s přihlédnutím k rozmístění osob a bojové techniky v prostoru rozmístění daného útvaru (jednotky) určuje pásma nenávratných a zdravotnických ztrát, pásma poškození bojové techniky, závalů a požárů. S pomocí dříve vyrobené šablony z celulódu určuje prvky bojové sestavy v jednotlivých pásmech a stanoví možný objem záchranných a léčebně odsunových prací v prostoru jaderného napadení.

Opatření k obnovení bojeschopnosti raketových (raketových technických) svazků a útvarů vyjadřuje v jasném zápise na plánu bojového použití RVD frontu (armády). Nezbytné údaje pro velení zapisuje na mapě velení RVD.

Činnost náčelníka a štábu RVD k obnovení bojeschopnosti raketových a raketových technických svazků a útvarů po použití ZHN nepřítele můžeme vyjádřit takto:

- obnovení narušeného velení raketovým vojskům,
- zhodnocení bojeschopnosti raketových

vých a raketových technických svazků a útvarů,

- upřesnění bojových úkolů bojeschopným útvarům a jednotkám,

- organizace a provedení záchranných a léčebně odsunových prací v prostorech jaderného napadení,

- přeskupení útvarů a jednotek se ztrátami a vytvoření smíšených raketových oddílů a technických jednotek,

- doplnění ztrát osob a bojové techniky.

Současně s obnovením narušeného velení zhodnotí náčelník a štáb RVD bojeschopnost podřízených svazků a útvarů, které nepřítel napadl jadernými a chemickými údery, vzniklou radiační, chemickou a požární situací v palebných postaveních a v prostorech rozvinutí, její vliv na organizaci bojové činnosti a na provedení léčebně odsunových prací v prostorech napadení; kromě toho zkoumají údaje, které umožňují předvídat pravděpodobný charakter a rozsah dalšího použití ZHN nepřitelem.

Bojeschopnost raketových a raketových technických útvarů chápeme jako kvantitativní a kvalitativní ukazatele jejich bojových vlastností a možností, které jsou předpokladem řešení zadaných úkolů ve stanovených lhůtách a s nezbytnou účinností. Pojetí bojeschopnosti svazku (útvaru) v úzkém smyslu spojujeme s jejich odolností. Na základě toho je účelné stanovit tři stupně bojeschopnosti: vojska jsou bojeschopna, ztratila částečně bojeschopnost, nejsou bojeschopna. Přitom ztráta bojeschopnosti může být trvalá nebo dočasná. Jaká jsou kritéria honocení určitého stupně bojeschopnosti raketového vojska? Různý význam jednotlivých kritérií v útvarcích (jednotkách) vyžaduje hodnotit jejich stav nejen z hlediska procent doplnění osobami a bojovou technikou, ale i z hlediska druhu plněných úkolů. Proto při hodnocení stavu bojeschopnosti raketové brigády (oddílu) posuzujeme, do jaké míry může včas uskutečnit údery, to znamená, že kritériem hodnocení je v první řadě počet zachráněných odpalovacích zařízení a míst velení. Pokud se týče raketových technických útvarů, pak kritériem jejich bojeschopnosti jsou jejich produkční a dopravní možnosti. Přitom produkční možnosti jsou nejdůležitější.

Na základě toho můžeme stanovit pro

1. raketovou brigádu:

- brigáda ztratila částečně bojeschopnost, jestliže není pevné spojení v systému velení baterie — oddíl — náčelník

RVD frontu (armády), jestliže existuje nejméně 50—60 % palebných baterií, aspoň jedna raketová technická četa, nejméně dvě meteorologické stanice a technická baterie;

- brigáda je nebojeschopná, jestliže ztratila více než 60 % opalovacích zařízení, systém velení je narušen a jsou zničeny raketové technické jednotky.

2. pohyblivou raketovou technickou základnu:

- bojeschopná, jestliže má spojení s náčelníkem služby (oddělení) raketového a dělostřeleckého vyzbrojování frontu (armády) a montážní, technická a parková baterie brigády uchránily produkční možnosti;

- ztratila částečně bojeschopnost, jestliže její produkční možnosti k sestavení a dopravě raket se snížily maximálně na 50 %.

Určení stupně bojeschopnosti umožňuje značně zkrátit čas na zhodnocení stavu raketových a raketových technických svazků (útvarů) po jejich napadení, zrychluje zhodnocení vlastních možností k uskutečnění raketových úderů a ulehčuje plánovat bojovou činnost (s přihlédnutím ke změnám složení raketových uskupení) a rozdělení záloh k doplnění ztrát.

Bojeschopnost vojsk po nepřátelských jaderných úderech může náčelník a štáb RVD předběžně hodnotit podle obdržených signálů nebo hlášení od velitelů raketových svazků a útvarů. Vysílání rádiových signálů trvá krátkou dobu. Např. na jednom cvičení předání signálů — hlášení od raketových, raketových technických a dělostřeleckých svazků a útvarů štábu RVD frontu trvalo 2—5 minut. Tyto signály poskytují štábu RVD nezbytné informace ke zhodnocení stavu raketových (raketových technických) svazků (útvarů) po jaderných úderech nepřítelů a přijetí rozhodnutí k uskutečnění raketových úderů svazky a útvary, které zůstaly. Raketové jednotky a útvary, které neodpověděly ve stanovené době na signál náčelníka RVD, pokládají se za vyřazené z boje a za neschopné splnit dříve stanovené bojové úkoly. Objekty (cíle) nepřítel, které nebyly zničeny, rozdělí štáb mezi bojeschopné útvary.

Úplnější údaje o vzniklé situaci po jaderných úderech nepřítel obdrží štáb RVD frontu (armády) v hlášení od velitelů raketových (raketových technických) svazků (útvarů), kteří je odešlou po vydání nařízení podřízeným útvarům (jednotkám) k odpálení raket (k přípravě bojových hlavic a nosičů). **Obsahem těchto hlášení je:**

Činnost raketových a raketových technických útvarů armády po jaderném úderu

Objekty napadené jaderným úderem nepřítele	Pomoc poškozenému útvaru poskytnouti
Armádní raketová brigáda	Pohyblivá raketová technická základna, pluk dělostřelecké divize, smíšený odřad armády k likvidaci následků
Armádní raketová technická základna	Raketová brigáda, pluk dělostřelecké divize, smíšený odřad armády k likvidaci následků

— které prvky bojové sestavy svazku (útvary) byly napadeny jadernými údery, jejich orientační mohutnost a druh výbuchů,

— ztráty osob a bojové techniky a rovněž počty osob a techniky, které vyžadují speciální očistu,

— úrovně radiace a hranice radioaktivního zamoření,

— přijatá opatření k odstranění následků jaderných úderů,

— požadovaná pomoc od nadřízeného velitele.

Náčelník a štáb RVD zhodnotí bojeschopnost napadených raketových a raketových technických svazků a útvarů a připraví **veliteli frontu (armády) informační zprávu**, která obsahuje tyto údaje:

— jaké raketové (raketové technické) a dělostřelecké svazky (útvary) byly napadeny údery nepřítele (jejich množství, mohutnost a druh výbuchu na každý svazek (útvary),

— ztráty osob a techniky těchto svazků (útvarů) a zhodnocení jejich bojeschopnosti,

— svazky a útvary, které jsou v prostorech s vysokou úrovní radiace a vyžadují vyvedení do nezamořených prostorů,

— jaké dávky radiace dostanou osoby za dobu pobytu v pásmech radioaktivního zamoření,

— počty osob a techniky, které vyžadují speciální očistu,

— opatření, která je nutné uskutečnit k obnovení bojeschopnosti raketového vojska.

V závěrech štáb zhodnotí bojeschopnost RVD frontu (armády) v celku, stanoví, jaké množství odpalovacích zařízení může být použito ke splnění úkolů.

Záchranné a obnovovací práce v prostorech napadení provádějí se po předběžném zhodnocení radiační a požární situace. K poskytnutí pomoci raketovým (raketovým technickým) útvarům napadených jadernými údery, v souladu s předem zpracovaným plánem, mohou se použít sousední útvary a snížené odřady. Jeden z příkladů organizace vzájemné pomoci při odstraňování následků jaderných úderů mezi svazky a útvary RVD armády uvádí **tabulka 2**.

Nařizení útvarům (smíšeným odřadům k odstraňování následků) k provedení prací v prostorech jaderných výbuchů předává štáb RVD frontu (armády) technickými prostředky spojení. Tyto potom předávají krátká hlášení o charakteru prostorů napadení a rovněž určují pořadí záchranných a léčebných odsunových prací. Velitelé raketových (raketových technických) svazků a útvarů musí určit nejvýhodnější a bezpečné osy přesunu přemístění palebných (technických, parkových) a montážních baterií z ohrožených prostorů, osy přesunu vyjití smíšených odřadů k odstraňování následků a cesty odsunu zasažených osob do léčebných zařízení (poškozenou techniku na shromaždiště poškozených vozidel) a rovněž nejbezpečnější prostory pro organizování útvarů a jednotek. Osy přesunu vyjití se zpravidla vybírají zpravidla na cestách s tvrdým povrchem a se širokými okolními prostory s velkým množstvím zdrojů vody.

Raketové (raketové technické) útvary a jednotky, které ztratily bojeschopnost, podléhají novému organizování, které se uskutečňuje na stupni frontu (armády). Proto štáb frontu (armády) určuje velitelům raketových svazků (útvarů) a velitelům smíšeného odřadu k odstraňování následků prostory organizování raketových oddílů a technických jednotek. V nich se

organizují v první řadě palebné baterie. Osoby pro ně se mohou doplňovat jak z dalších nebojeschopných baterií, tak i z jednotek zabezpečení a obsluhy. Přitom není vyloučeno, že různé specialisty bude třeba doplňovat z bojeschopných jednotek, pro dopravu z jednotek zabezpečení a obsluhy. Část techniky k doplnění nově organizovaných jednotek může přijít po opravě.

Pokud se týče obnovení pohyblivých raketových technických základů, pak ze zbylých bojeschopných osob a nezasažené techniky v první řadě organizujeme počty technické a montážní baterie. Není-li možné uskutečnit takové organizování, pak osoby a nezasaženou bojovou techniku dané základny přesuneme do určeného prostoru, kde se v dalším mohou organizovat nové raketové technické útvary a jednotky. Raketové a raketové technické jednotky, které si uchovály bojeschopnost, zpravidla se podřizují jiným raketovým oddílům a pohyblivým raketovým technic-

kým základnám. Zkušenosti vytváření takových smíšených raketových oddílů (pohyblivých raketových technických brigád) ukazují, že nevyžadují dlouhý čas a zvláštní organizační opatření, a proto můžeme předpokládat, že tento způsob změny organizování najde široké uplatnění.

Opatření k obnovení bojeschopnosti raketových (raketových technických) svazků a útvarů zabezpečuje štáb RVD v těsné součinnosti s operační správou (oddělením) a náčelníky vojsk a služeb. To vyplývá z toho, že raketová vojska v důsledku své specifiky a významu plněných úkolů potřebují dodatečně vydělit síly a prostředky pro odstranění následků použití ZHN nepřítelem. Obnovení jejich bojeschopnosti, která ve mnohém podmiňuje možnosti frontu (armády) vést aktivní bojovou činnost a čelit jaderným silám nepřítele, je hlavním úkolem velitelů, štábů a politických pracovníků všech stupňů.

Upraveno ze sovětského tisku

Protipříprava

K úspěšnému vedení obranné operace je velmi důležité citelně narušovat přípravy nepřítele k útoku a tím oslabit sílu jeho počátečního úderu, popř. ho donutit, aby své útočné záměry odložil nebo se jich úplně vzdal. To potvrzují četné příklady Sovětské armády z Velké vlastenecké války. Protipřípravou na hlavní uskupení nepřítele, připravujícího se k útoku, často se podařilo zmařit jeho útočný záměr. Např. u Stalingradu a u Kurska byla úspěšně vedena protipříprava s cílem oslabit úderné možnosti nepřátelského uskupení nebo časově odsunout dobu zahájení jeho útoku.

Zavedením jaderných zbraní vznikly nové možnosti ke zmaření útoku nepřítele, ale současně s tím i nová hlediska a nové problémy při řešení těchto úkolů. Zničující možnosti jaderných zbraní a ostatních moderních prostředků hromadné

ho ničení dovolují ještě účinněji napadnout uskupení nepřítele před útokem než tomu bylo ve 2. světové válce. Ale také útočník může hromadným použitím jaderných zbraní způsobit bráncům se vojskům značné ztráty a vytvořit si příznivé podmínky k průlomu obrany.

Proto opatření ke zmaření nebo oslabení útoku nepřítele při organizaci obranné činnosti mají v současné době ještě větší význam než dříve. Musí být zaměřena především k zabránění masového použití jaderných zbraní útočníkem. Ke zmaření útoku nepřítele je přirozeně nejistější jeho uskupení hromadnými jadernými údery a zahájit rozhodný postup. To však předpokládá mít k dispozici značný počet jaderných prostředků.

Rozebereme podrobněji úkoly raketového vojska a dělostřelectva v rámci protipřípravy.

Obsah, cíl a objekty boje

Cílem protipřípravy je zmařit nebo oslabit útok nepřítele, který je připraven nebo se připravuje. Je to podle času a objektů koordinovaný mohutný úder jadernými, chemickými a zápalnými prostředky na hlavní uskupení nepřítele. K tomu mohou být přibírány operačně taktické a taktické rakety, dělostřelectvo a letectvo.

V raketové jaderné válce je hromadný jaderný úder hlavním obsahem protipřípravy. Operačně taktické rakety a letectvo mohou vést jaderné údery na operačně taktické rakety nepřítele, nosiče jaderných zbraní na letištích, na operační zálohy a na hlavní úderné uskupení ne-

přítele, připravujícího se k útoku, v celé operační hloubce. Taktickými raketami může být účinně napadán nepřítel útočící z chodu již na vzdálených přístupech k obraně.

Podaří-li se způsobit nepřátelskému útočnému uskupení ztráty ve výši 60–70 %, nepřítel se pravděpodobně vzdá svých útočných záměrů. Mimořádně důležité je zničit většinu prostředků hromadného ničení nepřítele během jejich přípravě resp. při zaujímání palebných postavení.

Má-li se však protipříprava vést na cíle v malé hloubce nebo bezprostředně před přední okraj obrany, pak se do pro-

tipřipravy přibírá kromě jaderných zbraní dělostřelectvo. V těchto podmínkách může armáda plánovat použití jaderného úderu, musí však plánovat i použití dělostřelectva.

Nejdůležitější objekty, na něž bude plánována příprava, jsou:

- prostředky použití jaderných zbraní jako nosiče JZ na letištích, operačně taktické a taktické rakety, dělostřelectvo, sklady jaderné munice;

- uskupení dělostřelectva;

- hlavní úderné uskupení, zvláště tanková uskupení ve vyčkávacích prostorech nebo i na přesunu;

- velitelská stanoviště armády, sborů a divízi

- důležité prostředky PVO.

Z toho vyplývá, že charakteristické cíle jsou:

Pro operačně taktické rakety

- operačně taktické prostředky jaderného napadení jako např. „Pershing“ a „Sergeant“ v palebných postaveních (ve vzdálenosti od předního okraje 30–50 km pro „Pershing“, 80–120 km pro „Sergeant“)

- sklady jaderné munice

- nosiče jaderných zbraní na letištích

- hlavní úderná skupina ve vyčkávacích prostorech a operační zálohy, zvláště tankové svazky,

- velitelská stanoviště arm. sborů, popř. armády,

- důležité prostředky PVO k zabezpečení úderu vlastního letectva během protipřipravy.

Pro taktické rakety:

- taktické prostředky jaderného napadení jako „Honest John“ a 203,2 mm houfnice (ve vzdálenosti od předního okraje od 7–12 km pro „Honest John“, 6 až 8 km pro 203,2 mm houfnici),

- útočná uskupení svazků 1. sledu arm. sboru

- zálohy arm. sboru ve vyčkávacích prostorech,

- velitelská stanoviště svazků 1. sledu.

Pro dělostřelectvo:

- taktické prostředky jaderného napadení

- uskupení dělostřelectva

- bojové sestavy brigád 1. sledu divízi a všechny pozorovatelné

- části útočných uskupení pěchoty a tanků.

Pro letectvo:

- prostředky jaderného napadení na letištích a ve vyčkávacích prostorech i v průběhu jejich přesunu,

- zálohy sboru a armády ve vyčkávacích prostorech a na přesunu

- velitelská stanoviště armády a arm. sborů

- dělostřelecké baterie, zvláště za přesunu.

Zvláštní pozornost třeba zaměřit na boj s prostředky jaderného napadení. To zůstává i v protipřipravě hlavním úkolem RVD. Nepodaří-li se zničit většinu taktických prostředků jaderného napadení při rozvinování a zaujímání vyčkávacích, popř. palebných postavení, může to být značnou výhodou pro nepřítele v boji o taktické pásmo obrany.

V protipřipravě je možné vést jaderné úderky raketových vojsk i jako pozemní výbuchy. Tím je možné silně omezit manévry nepřítele a kromě toho vytvářejí se cíle pro letectvo. Při nedostatku jaderných zbraní je nutné, aby jak raketové vojsko, tak i dělostřelectvo používaly ve zvýšené míře rakety s chemickou náplní, popř. chemické střelivo. Tyto prostředky musí se ovšem použít s překvapením a v terénu výhodném k zamoření.

Zahájení, trvání a struktura protipřipravy

Zahájení, trvání a struktura protipřipravy závisí na jejím cíli, na stanovených úkolech, na počtu raket s jadernou a chemickou náloží a na prostředcích, které mohou být k protipřipravě použity. Má-

li např. protipřiprava omezený cíl, při němž pro operačně taktické a taktické rakety se plánuje jen jeden úder, může být celková doba trvání protipřipravy:

- je-li veden jeden úder raketami a

letectvo vede úder na tytéž objekty, může trvat protipříprava 30—40 minut,

— vedou-li raketová vojska a letectvo údery na prostorově oddělené objekty, může protipříprava trvat 15—20 minut.

Podle úkolů dělostřelectva a požadované spotřeby střeliva jsou možné tyto varianty:

Při použití jaderných zbraní a potřebě děl. munice 0,4 pp, mohlo by dělostřelectvo plnit úkoly v 10 minutách. V tomto případě bude celková doba trvání protipřípravy záviset na použití letectva, může trvat 15—20 minut.

Při bojové činnosti bez použití jaderných zbraní a při požadované spotřebě dělostřelecké munice např. 0,7 až 0,9 pp, potřebují dělostřelecké jednotky k vystřelení této munice

122 mm H vz. 38	16—28 minut
130 mm K vz. 46	20—32 minut
152 mm KH	16—24 minut

V takovém případě může mít protipříprava celkové trvání 20—30 minut.

Zahájení protipřípravy stanoví se tak,

aby vlastní úder předcházela hromadnému použití jaderných prostředků nepřítele a jeho dělostřelecké a letecké přípravě. Protipříprava nezabývá nás přirozeně úkolu ničit prostředky jaderného napadení ihned po jejich zjištění. Je ale pravděpodobné, že uskupení těchto prostředků, zvláště taktických jaderných prostředků, budeme moci ve větším rozsahu objevit až bezprostředně před zahájením útoku. Proto těžiště boje s většinou taktických prostředků jaderného napadení bude teprve v průběhu protipřípravy.

Struktura protipřípravy závisí na úkolech a na prostředcích, které jsou k jejich splnění k dispozici. Můžeme předpokládat jednu až tři salvy raketových vojsk, jeden úder letectva a jeden až tři palebné přepady dělostřelectva. Nejúčinnější je zahájit protipřípravu překvapivým chemickým a jaderným úderem s navazujícím použitím konvenční munice a bomb. První palebný přepad dělostřelectva bude veden především na dělostřelecké baterie, velitelská stanoviště a radiotechnické prostředky.

Organizace a plánování protipřípravy u armády

Protipříprava na nepřítele útočícího z chodu musí se plánovat podle variant, poněvadž přesný směr útoku uskupení nepřítele není možné vždy určit včas a jednoznačně. Všimněme si nejdříve, jaké úkoly je nutné splnit např. v boji s hlavními silami západoněmecké divize, která má v 1. sledu dvě brigády. Cílem protipřípravy je zmařit nebo oslabit její útok.

Na jaké objekty bude nutné působit:

1. až do 8 taktických prostředků jaderného napadení, které mohou tvořit 6 odpalovacích zařízení Honest John a baterie 203,2 mm H. Baterie 203,2 mm H nebude zpravidla přibírána jako celek, ale při použití jaderných zbraní po četách. Poněvadž každá četa zaujímá samostatně pal. postavení, představuje každá tato četa při organizaci boje jeden objekt. Taková baterie může tedy tvořit až do 3 objektů ničení. Poněvadž každé odpalovací zařízení Honest John v postavení a každá četa 203,2 mm H představují samostatný objekt (cíl) a podle názorů západoněmeckých vojenských odborníků má se v divizi vytvářet určitá záloha prostředků jaderného napadení, musí se počítat s tím,

že v boji s taktickými prostředky jaderného napadení bude nutné zničit až 8 objektů (cílů).

Použije-li se ke zničení 1 taktického prostředku jaderného napadení v postavení jedna raketa s jadernou náloží nebo použije-li se při vzdálenosti větší než 10 km nejméně dvě dělostřelecké baterie, pak jsou potřebné 4 rakety s jadernou náloží a do třech děl. oddílů se spotřebou 0,5 až 0,7 pp střeliva.

Uvedený počet taktických prostředků jaderného napadení může se ještě zvýšit, jestliže např. v pásmu divize budou použity taktické prostředky jaderného napadení arm. sboru, nebo budou-li k dispozici i prostředky, bojující v přímém dotyku s vlastními jednotkami. Při tom je nutné brát v úvahu, že ne všechny tyto prostředky budou při protipřípravě zničeny, poněvadž jaderné prostředky ničí se zpravidla ihned po jejich zjištění.

2. Nejméně na 13 dělostřeleckých baterií. Přibere-li se např. k palebné přípravě tankový prapor brigády druhého sledu, je nutné u útočící divize počítat až do 13 děl. baterií. Také tento počet může být

ještě vyšší za předpokladu použití prostředků arm. sboru nebo útvarů v dotyku s vlastními jednotkami. Boj s tankovým uskupením dělostřelectva vyžaduje nejméně 8 děl. oddílů se spotřebou 0,6 až 0,8 pp střeliva.

3. 4 až 6 útočných skupin (prapor) na pochodu nebo při rozvinování. K boji s těmito prostředky je třeba 4–6 raket s jadernou nebo 8–12 s chemickou náplní.

4. Místo velení divize. K tomu je nejúčinnější použít buď jednu raketu s jadernou nebo 1–2 rakety s chemickou náplní. Může se také použít jeden palebný přepad reaktivního dělostřelectva.

Přirozeně k boji s prostředky jaderného napadení může se použít více jaderných zbraní, bude-li např. dělostřelectvo působit na nepřátelské proudy. To vše bude záviset na situaci. Důležité však je, aby prostředky ničení byly použity s co největší efektivností.

Jaderné zbraně jsou zpravidla účinnější proti tankovým a motorizovaným proudům než proti dělostřelectvu v palebných postaveních (kromě dělostřelectva, které může střilet jadernou municí), poněvadž dělostřelectvo buduje svoji bojovou sestavu tak, aby jedním jaderným úderem mohla být zničena zpravidla jen 1 baterie. Dělostřelecká palba je ale účinnější proti taktickým raketám a dělostřelectvu ve

vyčkávacích postaveních než proti tankovým a motorizovaným proudům. Proto pokládáme navrhovaný způsob použití prostředků ničení na různé objekty za účelný.

Celkově jsou tedy k protipřipravě na hlavní síly západoněmecké divize účinní z chodu potřebné tyto síly a prostředky:

- do 10 raket s jadernou náloží nebo
- do 5 raket s jadernou a 10 raket s chemickou náloží,
- nejméně 11 děl. oddílů s 0,6 až 0,8 pp střeliva.

Tyto prostředky, potřebné k uskutečnění protipřiprav na hlavní síly divize, jsou přirozeně ty minimální. Poněvadž ale právě v obranném boji bude zpravidla k dispozici málo sil a prostředků, domníváme se, že protipřipravu na divizi, útočící z chodu, bude moci uskutečnit armáda. To znamená, že úsek protipřiprav mohl by být široký 20–25 km.

Protipřiprava by měla být zahájena v době, kdy přední útočné skupiny nepřítel jsou vzdáleny od předního okraje obrany 15–20 km a ukončena měla by být v době, kdy se postupující nepřítel přiblížil na 5–6 km k přednímu okraji obrany. Tím je umožněno prostředkům, které se nezúčastňují protipřiprav z hlavních palebných postavení, včas se přemístit zpět.

Rozhodnutí a plánování

Při rozhodnutí o protipřipravě nemělo by se vycházet ze stanovených hustot nebo počtu raket s jadernou nebo chemickou náplní, ale mnohem více jsou směrodatné konkrétní propočty, odpovídající skutečné situaci. Kritériem při tom by mělo být, zda s prostředky, které jsou k dispozici, je možné uskutečnit mohutný úder na nepřítel a zda může být splněn cíl protipřiprav. Podle toho se určuje, které uskupení nepřítel a na jaké šířce bude možné napadnout.

Rozhodnutí musí obsahovat:

- cíl protipřiprav
- úseky protipřiprav
- struktura a doba trvání protipřiprav
- úkoly raketových vojsk a dělostřelectva

- počet raket s jadernou a chemickou náloží, které budou použity
- účast sil a prostředků
- spotřeba střeliva pro dělostřelectvo (včetně chemické munice)
- úkoly a činnost RVD po protipřipravě
- doba pohotovosti.

Složitost při plánování spočívá především v tom, že v té době nepřítel ještě nezaujal úseky protipřiprav a nejsou známy ještě žádné konkrétní cíle. Výjimkou by mohly být síly a prostředky, které jsou v bezprostředním dotyku s vlastními jednotkami, o nichž lze předpokládat, že budou palbou podporovat očekávaný útok nebo se jej zúčastní. Podle očekávané činnosti nepřítel bylo by žádoucí plánovat nejdříve v hrubých rysech a s po-

stupným narůstáváním údajů o konkrétních cílech bezprostředně před zahájením protipřípravy plány neustále upřesňovat.

Při plánování protipřípravy je nutné

- určit bojové možnosti zúčastněných raketových vojsk a dělostřelectva,

- stanovit cíle, na něž bude nutné působit během protipřípravy,

- uvést prostředky, které budou na tyto cíle působit (počet a sílu jaderných náloží, počet raket s chemickou náplní, počet přibraných dělostřeleckých baterií, spotřeba děl. střeliva),

- přidělit tyto cíle RVD,

- uvést očekávané úkoly při postupu nepřítelů,

- přidělit cíle, palebné úseky jednotkám RVD, určit počet a trvání palebných přepadů, prostory dočasných pal. postavení a způsob jejich přípravy,

- určit manévr útvarů a jednotek, které budou plnit úkoly z dočasných palebných postavení,

- stanovit použití sil a prostředků děl. průzkumu ke zjišťování souřadnic cílů,

- upřesnit způsob předávání průzkumných informací ostatních prostředků průzkumu, zvláště leteckého,

- organizovat spojení mezi zúčastněnými prostředky,

- stanovit způsob předávání upřesňujících souřadnic cílů,

- uvést smluvené signály při velení.

Cíle k napadení proudů nepřítelů by měly být předpokládány na takových místech komunikací, kde jsou zvláště účinné jaderné údery nebo údery chemickými raketami, např. mosty, soutěsky, křižovatky apod.

Přirozeně může také nastat případ, že na základě sil a prostředků, které jsou k dispozici, bude protipříprava předem soustředěna a plánována na prostředky jaderného napadení a dělostřelectva. Pro obránce je to podstatný rozdíl, bude-li nepřítel útočit po hromadném jaderném úderu a silné palebné přípravě nebo začíná-li útok bez jaderných úderů a palebné přípravy.

Cílem článku bylo uvést některé problémy protipřípravy a potvrdit složitost její organizace a plánování.

Upraveno z tisku NDR

z kapitalistických armád

PROTITANKOVÁ OBRANA BUNDESWEHRU

Obsah a způsoby protitankové obrany jsou v každé armádě velmi složité a zasahují do oblasti různých druhů vojsk. Článek se zabývá jen omezeným okruhem otázek, ale takového, který je v oblasti protitankové obrany rozhodující. Pojednává o palebných prostředcích pozemního typu a o názorech na jejich taktické použití.

Vedení Bundeswehru má vzhledem k Wehrmachtu v druhé světové válce shodou okolností snad největší zkušenosti s protitankovou obranou. Vyplyvá to z toho, že hitlerovský Wehrmacht prakticky od roku 1943 musel reagovat na masové použití tanků svých protivníků, a to především na východní frontě. Ale již v době severoafrické kampaně a posléze i po invazi do Francie získal některé významné zkušenosti, na jejichž základě dnes stanoví koncepci zásadních otázek protitankové obrany Bundeswehru.

Protitanková obrana Wehrmachtu v letech 1939—45

Hlavním představitelem protitankové obrany byl podle názorů velení Wehrmachtu především vlastní tank. Tato koncepce se potvrzovala ve všech útočných taženích z let 1939—1941. Dokonce ještě na začátku tažení do Sovětského svazu byla pokládána za plně oprávněnou. Důvodem pro to byl především fakt, že všichni protivníci nemohli dost důrazně použít své tankové jednotky. Jedni proto, že tanky ani v pravém slova smyslu neměli (Poláci), druhí proto, že jich měli zase málo (Francouzi), ale všichni společně proto, že jejich tanková technika nesnesla srovnání s tanky Wehrmachtu.

První problém a otázky kolem funkce tanku jako nejvýkonnějšího protitankového prostředku nastal v praxi východní fronty s použitím sovětských těžkých tanků kypu KV a středního tanku T-34. Střetávání těchto sil se však dělo za situace, kdy sice jednotlivé sovětské tanky uvedených typů byly jasně lepší než německé, ale v celku, v celkovém poměru sil, stále vycházela převaha tanků Wehrmachtu. Tato skutečnost způsoboval zejména stále

ještě účinný ráz války ze strany Německa a z toho vyplývající převaha počtu útočných operací.

Wehrmacht však nastupoval do války i s jinými palebnými prvky protitankové obrany, a to prvky dělostřeleckými. Od samého začátku (rok 1939) byly zásadně motorizovány a uskupeny od pluku počínaje a armádním sborem konče.

Velmi zajímavé je, že bylo i u tankových divizí dosti početné protitankové dělostřelectvo, a to přes názor o výhodnosti použití tanku jako protitankového prostředku prvního řádu. V letech 1939–41 bylo všechno protitankové dělostřelectvo motorizované, ale tažené. Od roku 1941 přibývá k motorizované trakci i trakce samohybná, a to zejména v souvislosti s využitím protiletadlových kanónů ráže 88 mm k protitankové obraně. Bylo to pochopitelné, protože manévrovost těchto kanónů byla prakticky nulová, což značně omezovalo jejich jinak vynikající bojové (střelecké) vlastnosti. Spolu s tím dochází k lavinovitému umístování protitankových materiálů na samohybné podvozky, a to i ráží značně menších. Pro přehled uvádím souhrn nepoužívanějších protitankových ráží od roku 1939:

- 37 mm PAK
- 47 mm PAK (Škoda)
- 47 mm PAK (Rheinmetall)
- 50 mm PAK (Modell 38)
- 57 mm PAK
- 75 mm PAK (Modell 41)
- 88 mm PAK — FLAK

Všechny tyto ráže kanónového druhu byly postupně do roku 1944 montovány na samohybné podvozky, přičemž byly konstruovány dva typy. Jeden byl převzat z tanků typu PKW III a IV a obsluhu poskytoval jen kryt lafetovým štítem z čela a boků. Druhý byl konstruován na stejných podvozcích (ale i jiných) a kryl obsluhu obdobně jako tank, přičemž postrádal věž a výškově byl značně snížen. Typickým představitelem prvního typu je samohybné protitankové dělo 88 mm „Hornisse“, montované na podvozku PKW IV, druhý typ pak představuje samohybné protitankové dělo 75 mm na podvozku KW IIa (Škoda) nazývané „Panzerjäger“.

Vedle takto samohybně přepravovaných protitankových kanónů Wehrmacht používal po celou dobu války i trakce tažené, a to u ráží 50 mm, 57 mm a 75 mm PAK. V posledních letech války asi od roku 1943 se ustálila organizace těchto prostředků tak, že pěší divize měla:

- motorizovaný protitankový oddíl 75 mm PAK (12 ks)

- samohybnou protitankovou rotu 88 mm Hornisse (12 ks)
Tanková divize naproti tomu měla:
- oddíl 75 mm Panzerjäger (12 ks)
- samohybný protitankový oddíl 88 mm Hornisse (12 ks).

U mechanizovaných pluků v tankové divizi byly protitankové motorizované rotu 75 mm PAK (12 ks), samohybné rotu 57 mm PAK a několik čet Hornisse. Rovněž armádní sbor měl protitankový prostředek, a to rotu Panzerjäger 75 mm PAK. Můžeme tedy vyvodit první závěry. Především je to velmi početný stav samohybných protitankových prostředků v poměru k prostředkům taženým. Zároveň s tím existují stále tažené protitankové útvary, a to stejných ráží (s výjimkou 88 mm). Protitanková obrana je organizačně uzpůsobena od pluku až ke sboru. U tankových divizí stále trvá názor na výhodnost tanku jako protitankového prostředku, ale již doplněný o nutnou součinnost s děly protitankového typu různé trakce a ráže. Je stále větší požadavek součinnosti různých palebných prostředků protitankového typu, a to zejména vysoce manévrových, které by jednak mohly i pod palbou měnit nevýhodné stanoviště bez rizika zničení, jednak by byly schopny bojovat spolu s tanky. Protitankový prostředek se čím dále tím více přibližuje svou trakcí a ochranou osádce tanku.

Veškerý uvedený dělostřelecký materiál měl především protitankové granáty (průpalné). Ráže 75 mm a 88 mm mohly působit proti tankům od 1000 m a ráže 88 mm dokonce proti slaběji pancéřovaným typům (zejména všem anglo-americkým) již od 3000 m. Závěr fungoval u 75 mm poloautomaticky, u 88 mm automaticky. To umožňovalo vystřelit u prvního typu 3–4, u druhého asi 0,5 mířené rány za minutu.

Vedle této nejpodstatnější části prostředků protitankové obrany se prosadily postupně i prostředky boje s tanky pro jednotlivce. Prvním takovým představitelem byla známá „Panzerfaust“, dalším „Panzerschreck“. Zavedení těchto prostředků si vynutily dvě okolnosti. Především to byla nemožnost vytvořit souvislou protitankovou obranu na celé možné šíři působení tanků protivníka. Zkušenosti v boji s tanky, které pomocí lehkých zbraní (náloží, zápalných lahví, min atd.) získala pěchota, opravňovaly k názoru, že vybavení jednotlivců účinnou speciální palnou zbraní pro boj s jednotlivými tanky bude velmi účinné. Velmi důležitou úlohu zde hrál terén a jeho vlastnosti skrytu. Vedle této úvahy vedlo k zavedení nových pro-

středků i to, že z psychologického hlediska bylo nutné vybavit i jednotlivce pro účinný boj s tanky, bez toho, aby očekával řešení od speciálních protitankových útvarů. Pocit bezbrannosti pěšáka proti tanku měl tak být odstraněn.

Základem konstrukce obou prostředků byl raketový princip s přímým zaměřením na cíl. Nálož byla kumulativní, vysoce účinná a zbraň jako celek velmi laciná. Rovněž výcvik s tímto prostředkem byl velmi rychlý. Panzerfaust předpokládal použití ze vzdálenosti asi 50 m, Panzerschreck 200 m. První obsluhoval jednotlivec, druhý dva muži.

Zavedením těchto prostředků se dostala do protitankových prostředků nová technika — raketová. Posledním prvkem, který jako novinka Wehrmacht zavedl, byla dálková řízená nálož na miniaturním tankovém podvozku. Zbraň se jmenovala Goliath a Němci ji zavedli v roce 1944. Její účinnost nebyla valná. Podstatné je však to, že se objevil další principiálně nový prvek v protitankové obraně — dálkové řízení rádiem. Tímto posledním prostředkem se uzavřely možnosti a zkušenosti Wehrmachtu v protitankové obraně v poslední válce. Celkově dospěli Němci k řadě poznatků, které využili při první příležitosti. Tou bylo zahájení výstavby Bundeswehru.

Nejzávažnější jejich zkušeností je ta, která charakterizuje protitankovou obranu jako souhrn činností více druhů zbraní a vojsk. Tank sám o sobě nemůže tyto otázky vyřešit. Jako nejvýhodnější prostředek pro boj s tanky byl vyhodnocen protitankový kanón na samohybném podvozku, který poskytuje přítom obsluze dostatečný kryt z boků, zádi i z výšky. Jeho před-

stavitelem byl 75 mm PAK Panzerjäger. Další zkušenost vyvodili Němci z možností, které poskytovala raketová technika pro boj s tanky. Oblast její působnosti položili především k jednotlivci. Vysoká účinnost, jednoduchá konstrukce, rychlý výcvik, nenákladná výroba a zejména spojení jejího použití s terénními vlastnostmi předurčily tyto prostředky k masovému použití. Tím zpevnili protitankovou obranu na celou hloubku bojové sestavy. Poslední zkušenost učinili s dálkovým navedením protitankových prostředků pomocí rádia. Z hlediska taktického použití dospěl Wehrmacht k názoru, že ničení tanků nepříteli je třeba chápat v totálním slova smyslu. Vzhledem k vyvinuté opravárenské technice nebylo efektivní tanky protivníka jen poškozovat a vyřazovat z boje tak či onak dlouho, ale ničit je jednou provždy. Cesty ničení byly dvě: buď vysoce průrazným granátem střední ráže (při střelbě na větší vzdálenosti), nebo z bezprostřední vzdálenosti s použitím raketových prostředků. Protože od samého začátku použití tanků na bojišti bylo zřejmé, že jejich hlavní síla a možnosti jsou v pohybu (manévru), dospěli Němci k závěru, že i ničení musí tomuto faktu odpovídat. Totiž protitankový prostředek má být rovněž schopen velké manévrovosti. Protitankové prostředky proto používali především manévrově. Pro případy, kdy bylo možné předem přesně stanovit směry a šířky použití tanků, ponechali si i těžké kanónové prostředky, které umísťovali do okopů. Těžiště protitankového úsilí a nahromadění příslušných jednotek tohoto druhu položili na divizi a pluk.

V takovémto stavu názorů a praxe zastihl Wehrmacht konec prohrané války.

Protitanková obrana Bundeswehru

Základem koncepce protitankové obrany jsou tyto myšlenky:

- v terénních podmínkách středoevropského válčiště není tank vždy nejlepším protitankovým prostředkem,

- i v podmínkách vysloveně tankového terénu není možné přisuzovat tanku zásadně tuto úlohu, protože není (z ekonomického důvodu) možné plně nasýtit tanky celou šířku a hloubku bojového prostoru,

- členitost středoevropského a zejména západoněmeckého bojiště z hlediska konfigurace terénu umožňuje asi v polovině případů zjišťovat tanky až do vzdálenosti 1000 m,

- pro většinu protitankových prostředků postačí účinný dostřel 1800—2000 m,

- základem protitankové obrany jsou kanónové a raketové stíhače tanků,

- neustále je třeba zvyšovat pravděpodobnost zásahu, zjednodušit výcvik a u raket odstranit drátové navádění,

- zvláštní důraz klást na jednoduchou protitankovou zbraň jednotlivce s možností zahájit boj s tanky již od 1000 m.

Všechny tyto názory jsou zřejmě téměř totožné s představami o protitankové obraně z posledních let druhé světové války. Pozoruhodná je houževnatost, se kterou se velení Bundeswehru snaží od samého začátku prosazovat svou vlastní koncepci, a to i za situace, že bylo často nuceno (jednak v padesátých letech, jednak vzhledem k požadavkům standardizace výzbroje NATO) přejímat protitanko-

vé prostředky zejména od armády USA. Vždy však zachovávalo v rámci možnosti to podstatné, totiž především přejímání těch prostředků protitankové obrany, které se nejvíce blížily západoněmeckým představám. Tvorba organizačního členění byla pak oblastí, kde Bundeswehr mohl působit zcela samostatně. S postupným rozvojem zbrojního průmyslu a integrováním Bundeswehru do systému NATO, získalo velení konečně všechny předpoklady pro to, aby protitankovou obranu jak organizačně, ak i technicky řešilo podle vlastních představ.

Současný stav vychází z naplňování této koncepce jak v oblasti organizační, tak technické (zbrojní). Neznačená to, že Bundeswehr svou protitankovou obranu všestranně vyřešil. Neplatí to ani ve zbraňových systémech, ani v organizaci vojsk. Od roku 1970 (rok posledního upřesnění koncepce) se však k tomuto cíli velmi rychle blíží. Velmi podstatnou stránkou věci je pružnost ve změnách. Vyplyvá z využívání zkušeností vojsk a jejich závazného dovádění do praktických závěrů při výstavbě Bundeswehru. Proto jsme svědky velmi častých, snad permanentních, organizačních úprav a spolu s tím i změn v názorech na konkrétní a detailní chápání protitankové obrany v praxi bojové situace. Jakékoli úvahy založené na konkrétním detailu by proto zkreslovaly celkový pohled, protože by nezaručovaly delší platnost. Je nutné vycházet jen z podstatných ukazatelů a na nich založit rozbor možnosti protitankové obrany.

Těmito podstatnými ukazateli jsou především hlediska organizační. Bundeswehr řeší protitankovou obranu po organizační stránce vojsk ve třech rovinách. První jsou i nadále budou tanky. Aniž by jim přisuzoval rozhodující úlohu, počítá s nimi zásadně k protitankovým úkolům, a to u všech typů divízi. Hlavním způsobem použití je aktivní působení, tedy manévry vpřed. Okrajovou výjimkou je nouzité tanků ze zakopaných palebných ohnisek, nebo z věžových postavení. Tímto způsobem uvažuje řešit boj s tanky u rot a praporů, které plní obzvlášť důležité obranné úkoly a to ještě jen v pozici obraně a při nedostatku jiných protitankových prostředků.

Poslání tanku v protitankové obraně Bundeswehru dnes vlastně rozlišuje dosti rigorózně na dva případy. Jednak je to obecná možnost, všeobecný úkol, přirozené poslání tanku bojovat s tankem nepřítele a tím vlastně se zúčastnit protitankové obrany zprostředkovaně. Odborným termínem tuto činnost označuje „Panzer-schlacht“ a „Panzergefecht“. Je to střet-

nutí tanků s tanky v různém stupni hodnoty a délky. Druhým případem pak celkem výjimečné používání tanků v systému vlastní protitankové obrany a ve velmi úzké součinnosti s ostatními prostředky protitankové obrany. Organizační uskupení tanků je závislé na typu divize; vychází z prostoru zamýšleného bojového použití, tedy především z vlivu terénu na bojišti. V tomto směru Bundeswehr dospěl uprostřed roku 1972 ke čtyřem typům divízi. Pozoruhodná, ale logická je jejich různorodost, především v prostoru Bavorska.

Druhou rovinou řešení protitankové obrany představují protitankové zbraně raketového a kanónového typu, obsluhované skupinou vojáků. Tyto prostředky jsou jádrem protitankové obrany. Brigáda je stupeň velení, kde je soustředěn největší počet těchto prostředků a zároveň i jejich nejvyšší kvalita. Oproti druhé světové válce se tedy posouvá těžiště aktivity a možnosti o jeden stupeň níže.

Použití brigádních protitankových prostředků je založeno především na manévru a teprve v druhé řadě na předem vybudovaných a obsazených protitankových sestavách. Platí v podstatě stejná zásada jako v případě použití tanku proti tankům. Manévr je základem. Tomu jsou pak přizpůsobeny zbraňové systémy (Panzerjägertruppen). Tyto stíhače tanku v sobě spojují možnost působit kanónem i řízenou protitankovou střelou.

Na stupni praporů zatím převládá protitanková řízená střela, buď montovaná na terénním vozidle, nebo použitelná ze země. Otázky protitankové obrany jsou tam ve stadiu usilovného hledání optimálních modelů. Proto existují značné disproporce mezi počtem protitankových prostředků. Koncepce protitankové obrany u praporů vychází z poslání těchto praporů v rámci brigád a konečně z poslání celé brigády jako takové. Projevuje se zejména důsledné dodržování zásady respektovat terén při stavbě organizační struktury vojsk.

Můžeme zhruba zobecnit tyto záležitosti tak, že skupina horských a motorizovaných útvarů zakládá protitankovou obranu téměř výlučně na použití protitankových řízených střel a kanónů montovaných na stíhačích; skupina mechanizovaných a tankových útvarů opírá protitankovou obranu především o aktivní použití vlastních tanků proti tankům nepřítele. To pak doplňuje brigádními prostředky obdobného typu jako v první skupině.

Konečně třetí rovinou řešení protitankové obrany je oblast protitankových prostředků jednotlivce. Představují ji pancéřovky. Většina je jich na stupni roty. Po-

chopitelně se však vyskytují tyto zbraně i u vyšších stupňů a u jiných druhů vojsk. U mechanizované roty jsou pancéřovky (podle typů rot) v průměru 1 zbraň na 7 jednotlivců. U motorizovaných rot je tento poměr 1:16. To svědčí o sladování poměru zbraní různých typů na různých stupních velení. Více kanónů a řízených střel odpovídá menšímu počtu zbraní jednotlivce a naopak. V podstatě je však překvapující celkově malý počet pancéřovek, vzhledem k významu, který jim Bundeswehr přikládá v systému protitankové obrany. Tato skutečnost má pravděpodobně vztah k dosud neuspokojivým vlastnostem pancéřovky. Zavedení odpovídajících prostředků tohoto typu však není žádným problémem ekonomickým, výcvikovým ani organizačním.

Z hlediska taktického použití a z hlediska organizačního členění protitankových prostředků vyplývají tyto závěry:

- hlavním prostředkem protitankové obrany u motorizovaných a horských jednotek je Panzerjäger opatřený kanónem a řízenými střelami; organizačně je uskupen především do protitankových praporů na úrovni brigád,

- u mechanizovaných útvarů je to stejný prostředek na úrovni brigády; přitom se klade důraz i na funkci tanků jako protitankového prostředku specifického určení a možnosti,

- u tankových útvarů je protitanková obrana prakticky řešena jen ve vztahu tank proti tanku,

- horské a motorizované prapory mají rovněž protitankové prostředky kanónového typu a řízené střely; mechanizované a tankové prapory tyto zbraně prakticky nemají,

- hlavním způsobem protitankové obrany je manévr palbou a pohybem z jednotlivých čar a postavení; to je úkolem především stíhačů tanků; jako výjimečný případ přichází v úvahu i palba z předem připravených a trvale zaujatých postavení,

- těžiště organizace a zodpovědnosti spočívá na stupni brigády, kterou doplňuje prapor (motorizovaný a horský) a rota,

- divize prakticky nemá protitankové prostředky,

- rota se podílí na protitankové obraně použitím pancéřovek, které jsou i u jiných druhů vojsk a stupňů velení.

Zbraňové systémy, které Bundeswehr používá v současné době, vyhovují v podstatě uvedenému zásadní koncepci protitankové obrany. Ještě však za ní částečně

zaostávají a je proto předpoklad, že dojde k dalším organizačním i výzbrojním změnám.

Protitankové prostředky mají podle představ velení Bundeswehru vyhovovat těmto požadavkům:

- řízené střely bezdrátového vedení,
- stíhač tanků základním prostředkem s kombinací kanónu a řízené střely,
- účinný dostřel kanónu a řízené střely 1800—2000 m,
- účinný dostřel zbraně jednotlivce do 1000 m,
- zásah má přivodit totální zničení tanku.

Srovnáme-li podle těchto ukazatelů současnou protitankovou výzbroj, dostaneme dosti přesný obraz o plnění uvedených koncepcí a o možném dalším vývoji.

Dostřel:

90 mm kanón — 1500 m; v podstatě nevyhovuje,

106 mm bzk M 40 A1 — 1300 m; zcela nevyhovuje,

SS-11 — 3500 m; plně vyhovuje,

Cobra — 1600 m; v podstatě nevyhovuje,

Milan — 2000 m; plně vyhovuje,

43,8 mm pancéřovka — 200 m; zcela nevyhovuje.

Možnost totálního zničení tanku:

90 mm kanón — průraznost 300 mm pancíř, plně vyhovuje,

106 mm bzk M 40 A1 — průraznost 380 mm pancíř, plně vyhovuje,

SS-11 — průraznost 600 mm pancíř, plně vyhovuje,

Cobra — průraznost 500 mm pancíř, plně vyhovuje,

Milan — průraznost 400 mm pancíř, plně vyhovuje,

43,8 mm pancéřovka — průraznost 300 mm pancíř, plně vyhovuje.

Řízení bezdrátového vedení:

Vyhovuje jedině PTRS Milan s použitím poloautomatické na principu infra.

Stíhač tanků základem protitankové obrany:

Současný typ samohybného kanónu 90 mm vyhovuje jak po stránce manévru, ochrany osádky, tak možnosti používat současně s dělem i protitankové řízené střely.

Perspektivní prostředky jsou proto především řízené střely typu Milan a 90 mm samohybné kanóny. Balistické vlastnosti kanónu je možné ještě poněkud vylepšit, zejména dostřelově. Ostatní materiály v celku nevyhovují uvedeným požadavkům a nemůžeme je proto pokládat za stálou součást výzbroje. Zejména se to týká pancéřovek.

Vzhledem ke všem uvažovaným požadavkům na funkci protitankového prostředku je velmi pravděpodobné, že cílem snažení v konstrukci protitankových zbraní budou v podstatě dva typy. Jednak stíhač tanků vybavený kanónem a řízenou

střelou bezdrátového vedení, jednak protitanková zbraň jednotlivce, lehce přenosná a účinná na 1000 m. Ostatní způsoby použití protitankových zbraní budou zřejmě překonány a postupně zcela vymizí z výzbroje. Tanky proti tankům budou použity především aktivním způsobem v podobě vzájemného střetnutí na rozhodujících směrech. Tomu pak bude přizpůsobena i organizace útvarů a svazků. V současném stavu, ale i vzhledem k perspektivě, tato koncepce se velmi odlišuje od tendencí v armádě Francie (jednotypové divize), ale i od praxe armády USA, kde takovému prostředku jako stíhač tanků nepřikládají žádný podstatný význam.

Bundeswehr postupuje v otázkách protitankové obrany cílevědomě a důsledně. Všechny úkoly základní koncepce vycházejí ze zkušenosti druhé světové války, s přihlédnutím k možnostem soudobé vědy a techniky. Protitankové obraně přisuzuje jedno z rozhodujících míst v boji. V souhrnu opatření při výstavbě Bundeswehru má přednost před mnohými jinými úkoly. Bundeswehr již dnes vyřešil základní prostředek protitankové obrany (Panzerjäger), a to jak technicky, tak i prakticky. Další opatření můžeme očekávat především v zavedení zbraní jednotlivce a ve zlepšení řízení protitankových řízených střel.

СОДЕРЖАНИЕ

Майор Йосиф Урбан	
Безопасность СССР и совместная защита социалистических стран	3
Автор исходит из необходимости совместной защиты социалистических стран от империализма. Указывает, что основой этой интернациональной защиты является все-стороннее сотрудничество в области политики и военного дела. Убедительно выра-жает основные мысли военной политики КПЧ.	
Подполковник Антонин Выорал	
Определение эффективности исследования и развития	10
Автор анализирует разные подступы определения эффективности исследования и развития в армии. Приводит примеры того, что возможно и невозможно измерить в области науки и хапактеризует способы измерения эффективности исследования и развития. В заключении приводит задачи, поставленные решениями XIV-го съезда КПЧ перед наукой.	
Кандидат военных наук, полковник Мирослав Недвед	
Отмечаем 30-ую годовщину битвы на Волге	16
Автор отмечает знаменательную годовщину битвы, исход которой является принци-пиальным поворотом в ходе Великой Отечественной Бойны. Что касается основных заключений, статья является также и попыткой актуализации битвы в общем и неко-торых принципов военного искусства.	
ВОЕННОЕ ИСКУССТВО	
Полковник Ладислав Ячек	
Переходный период — да или нет	19
Автор занимается выразительно дискуссионным вопросом, касающимся наличия пе-реходного периода при переходе с мирного состояния в военное. Приводит некоторые мысли о том, что должен существовать определенный промежуток времени, содер-жание которого можно однозначно характеризовать как перемену мирной системы в военную. Но несмотря на то, автор не выступает за введение новой категории под названием „переходный период“.	
Подполковник Ян Штефка	
Боевые действия без применения ядерного оружия	22
Автор в основном приводит принципы ведения боевых действий без применения ядер-ного оружия и в период перехода к его применению.	
Подполковник Йиржи Кржижек	
Уничтожение окруженного противника мотострелковой дивизией	26
Автор указывает в какой обстановке и в каких вариантах может иметь место окруже-ние в современных условиях и при помощи каких мероприятий создаются условия для успешного уничтожения окруженного противника. В дальнейшем он анализи-рует особенности процесса отработки решения командиром и штабом дивизии, обра-щая основное внимание на подготовку решения и организацию взаимодействия.	
Подполковник Алойс Тесарж	
Интегрированная система информации о военной технике	33
Автор информирует читателя о строительстве информационной системы мирного вре-мени и показывает принципы, которые необходимо соблюдать при использовании современной вычислительной техники.	

Кандидат военных наук, подполковник Йосиф Ебавы	
Инженерное обеспечение пунктов управления общевойсковой армии в ходе армейской операции	41

Автор приводит временные возможности инженерного оборудования КП армии в зависимости от числа перемещений КП, анализирует возможности размещения КП армии в населенных пунктах, в лесу и в условиях комбинации обоих способов. Он также приводит расчет строительства защитных сооружений и достигнутую степень прямой защиты после занятия нового КП армии в ходе армейской операции.

Генерал-майор Зденек Яшек	
Форсированные перемещения танковых войск	49

Автор обобщает некоторый опыт перемещений танковых частей на большие расстояния с последующим вводом в атаку с определенного рубежа. Характеризует основные причины возникших помех и вынужденных остановок и показывает некоторые недостатки подготовленности штабов танковых частей в области управления перемещениями и их обеспечения. В заключении он предлагает некоторые конкретные мероприятия с целью улучшения имеющегося состояния.

Подполковник Эвжен Мах	
Заменяемость пунктов управления	53

Речь идет об очень важной и актуальной проблеме заменяемости пунктов управления. Автор приводит некоторые основные предложения по поводу решения указанной проблемы в отдельных звеньях управления.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Генерал армии тов. Иванов, профессор	
Начальный период Великой Отечественной Войны Советского Союза	57

Продолжение серии автора о начальном периоде Великой Отечественной Войны

Внезапность в современных условиях	67
---	----

На исторических примерах в статье показывается важность внезапности, оставшейся в силе также и в современных условиях. В статье приведены некоторые способы возможного внезапного нападения, главным образом по взглядам военных специалистов Запада.

К вопросам возобновления боеспособности войск	72
--	----

Статья содержит некоторые взгляды относительно способа сокращения сроков возобновления боеспособности войск в ходе перемещения и ввода в сражение и также по поводу ведения операции силами, сохранившими боеспособность после нападения ядерным оружием в разных условиях перехода войск к наступлению. В статье решены также принципы возобновления боеспособности ракетных частей и соединений.

Контрподготовка	80
----------------------------------	----

В статье приведены некоторые новые взгляды по поводу возможностей срыва наступления противника путем применения ядерного оружия. В ней также приводятся характерные объекты для нанесения ударов ракетами, артиллерией и авиацией и решаются некоторые вопросы начала, продолжительности и структуры контрподготовки. В дальнейшем в ней анализируются задачи ракетных войск и артиллерии в контрподготовке и показываются важные принципы организации и планирования контрподготовки в армии.

ИНФОРМАЦИЯ

Противотанковая оборона бундесвера	85
---	----

В статье обсуждаются огневые средства сухопутных войск бундесвера и способы их использования при организации противотанковой обороны. Статья содержит также некоторые взгляды относительно дальнейшего развития противотанковых средств бундесвера.